

АБДУЛАҲАД ЙЎЛЧИЕВ

ЙИЛЛАР ВА ЙЎЛЛАР

«ZAR QALAM» nashriyoti
Тошкент – 2005

УМРИМ КИТОБИДАН БИР САҲИФА

Умр утар экан улғайган сари
 Айримлар жуда ёш-у, аллаким қари.
 Ҳаётда яшашни билган одамга
 Менимча теппа-тенг буларнинг бари.
 Шукур ДАДАШ

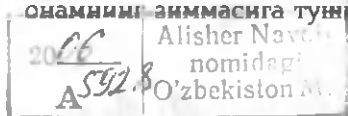
Ўқувчилик йилларимда мактабимизга ўрнак сифатида фахрийлар билан учрашувлар ташкил этиларди. Уларнинг бири таниқли ишчи, бири эса иккинчи жаҳон уруши қатнашчилари бўларди. Биз, болалар уларни катта ҳаяжон билан тинглардик, уларнинг ҳикоялари бизга эртақдек туюлар, уларнинг ўзларини эса жасур, қўрқмас қаҳрамонлардек қабул қилар эдик.

Шоир айтгандек, умр дарё мисоли оқиб ўгиб кетибди. Минг шукур, юқорида тилга олган шахслар тенгдошларим қатори мен ҳам икки асрни гувоҳи бўлиб, икки тизимда меҳнат қилишга муяссар бўлиб турибман.

Фарзандларим, шогирдларим ва ўқувчиларим билан бўлган кўп суҳбатларда ўтган даврларга мурожаат этишга, камтарин ҳаётим, болалигим, авлодларим ҳақида сўзлаб беришга тўғри келарди. Ҳамкасб ва қаламкаш дўстларим баён қилинган воқеаларни қозғатга тушириб, китоб шаклига келтиришни маслаҳат бердилар. Эсдаликларим келажак авлодларим учун бир хотира ва йўлланма вазифасини ўтар деган умидда бу хайрли ишга бел боғладим. Илоҳим, ўзи қўлласин!

БОЛАЛИК ВА ЎСМИРЛИК ЙИЛЛАРИМ

Мен 1938 йил 7 декабрда Тошкент шаҳрининг Самарқанд Дарбоза даҳасида ўртаҳол оилада таваллуд топдим. Отам Йўлчи Исмат ўғли 1913 йилда тугилган, савдоси билан шуғулланувчи, бир сўзли, очиқ чехрали, маҳаллада ўз ўрнига эга бўлган инсон эдилар. Бувам Исмат ота тўқувчи-ҳунарманд бўлганлар. Бувим Рихсия ая ўз даврининг илмли кишиларидан бўлганлар. Онам Муборак Шоаҳмад қизи 1914 йилда ҳунарманд оиласида тугилган, асосан уй-рузгор ва болалар тарбияси билан машғул бўлганлар. Маҳалла аҳли ва қариндошлар онамни ниҳоятда оқила, меҳнаткаш, оқибатли, сабрли аёл сифатида ҳурмат билан тилга олар эдилар. Мен ва укам Абдураҳмон ҳамда синглим Мукаррамларнинг тарбияси асосан онамнинг зиммасига тушган эди. Онамнинг оталари Шораҳим ота

уста-дурадгор бўлганлар, бувим Зулфия ая тикувчиликни касб этганлар.

Болалик йилларим огир вақтларга тўғри келган. Уруш даври, йўқчилик, очлик ҳукм сурган пайтлар. Рузгорни тебратиш фақат отамнинг бўйнида эди. Яра устига чипқон деганларидек, беш ёшимда онамнинг саломатликлари ёмонлашиб қолди, огир ишларга ярамай қолдилар. Бир ёқда эмизикли укам, атак-чечак қилиб юрувчи синглимнинг хархашалари. Хуллас, онам ўзлари розилик бериб отамни уйланишига хайрихоҳлик билдирдилар.

1943 йилда хонадонимизга Муаззам деган аёл иккинчи она бўлиб келдилар. Улардан тўрт угил ва икки қиз дунёга келди. Кичик онамиз муомалали эканлар. Шу сабаб бўлса керак, ҳанузгача ука ва сингилларим ўртасида меҳр-оқибатимиз кўтарилмаган. Огир дамларда Аҳмад амаким отам қатори бизга меҳрибонлик қилдилар, меҳр-мурувватларини аямадилар. Илоҳим Аллоҳ раҳматига олган бўлсин, улардан умрбод миннатдормиз.

Ўша даврларда ҳар бир хонадоннинг ўзига хос ташвиши етарли эди. Айрим оилалар жуда ночор яшасалар, айримлари буни акси эди. Шунинг учун ҳар бир оила қандай қилиб бўлса ҳам рузгорини тебратиши учун меҳнат қилиб, заҳмат чекишди.

Ҳар куни сигирни суториш учун абкашда 10 челақаб сувни 1 км оралиқдаги ҳовуздан ташиб келардим. Мана шундай қийин бўлган даврни сўзласангиз, ҳозиргилар бу чўпчак деб тан олишмайди.

Ёшликнинг анча шўхлик давларида Самарқанд Дарбоза кучаси, жар, детдом боғи, Заҳарариқ деган жойларда бир неча болалар ўйнаб юрардик. Ҳозирги Оқтепа кўприги ёғочдан ишланган бир-икки метрлаб ўйнаб турадиган, занжирга осигилиқ эди, ёнида 2-3 та катта трубалар жойлашган бўлиб, шу трубалар орқали ким тез ўтишга ўйнар эдик.

Куналарнинг бирида бизнинг бу ишларга бошчилик қиладиган, ундайдиган дўстимиз, ўша даврда ҳамманинг ҳожатини чиқарадиган таниқли, пучуқ табибнинг ягона ўғлилари Абдулхай эди, мендан 2 ёшча катта бўлса керак. Шу труба орқали ким тез ўтади ўйнардик, у томонда биттаси санаб туради 1,2,3,4,5 деб, шу трубадан бир неча марталаб ўтганимиздан кейин Абдулхай ўтади. Йўлни ярмига борганида мувозанатни йўқотиб, йўлни ярмида сувга тушиб кетади. Сув жуда тез оқар эди, ҳаммани ёрдамга чорладик, лекин ҳеч ким ёрдам бера олмади. Ана шу воқеадан сўнг, сув тўхтатилди ва дўстимизнинг жасади анча нарироқдаги тўғондан топилди.

Шу-шу мен ва менинг ўртоқларим сувдан қўрқадиган бўлиб қолдик. Ўша даврларда Самарқанд Дарбозани давоми колхоз ерлари,

узумчилик алоҳида, алоҳида ҳар хил маҳсулотлар етказиларди. Ҳозир Оқтепа айланасида жойлашган Мебеллар дўконининг ўрнида колхознинг идораси бўлар эди. Кўчаларнинг икки томони мевали дарахтлар, айниқса, қизил-сарик тоғолчалар, ёнғоқлар, беҳилар, ўриклар билан тўла бўлиб, тўкилиб ётарди. Бу кўпчиликнинг дала ҳовлисидай эди. Шу меваларни қуритиб, қоплаб одамлар олиб кетишар ва қиш давомида шуларни истеъмол қилинади.

Яна бир воқеа: отам мени кўпинча энг катта акалари Маҳмуд отаникига олиб бориб қўяр эдилар. Мен у ердан кетиб, оймиларникига борардим, лекин у ерда ҳам кўп туриш мумкин эмаслигини, янги уйга, яна амакимларникига боришга, ҳар қандай юмушни бажаришга тўғри келарди.

Отамнинг 4 та акалари бўлиб, фақат Аҳмад исмли акалари мактабни ҳам, институтни ҳам имтиёзли тугатган эди. Аҳмад амаким туман ижроия қўмитасида ва маҳалла раиси лавозимида 40 йил ишлаганлар.

У киши мени доим ҳузурларига чақириб, «Ўғлим, сен ўқигин, ҳали ҳаммаси яхши бўлади, давлатимиз учун жуда кўп ёш кадрлар керак» дердилар, мен буни маъносини тушунмас эдим-да.

Катта амаким Маҳмуд акани биз ҳаммамиз «дода» деб атардик, у кишини бир қиз ва бир ўғиллари бор эди. Улар ўша даврда колхозда ишлаб, ҳафталаб уйга келишмасди. Мен уларга ҳар куни кечқурун опоқимлар пиширган овқатни оёқяланг тўқайзорлардан ўтиб, ҳеч вақт чироқ бўлмаган дала шийпонига олиб борардим.

Ҳа, бола эдим. Қорним нонга тўймайдиган давр, нонни эса фақат забор чеклари бор бўлган одамлар 5-6 соатлаб навбат кутиб, йиглаб-сиқтаб, аранг олиб келишар, нон келгунча айримлар ишга, ўқишга қоринлари оч ҳолда кетишарди.

Айрим кунлари опоқимлар пишириб берган тешик кулча (пончик)ни ўғилларига 2 та, қизларига 2 тадан тайёрлаб берардилар.

Мен эса бола эдим-да, тешик кулчанинг четларидан озгина олиб еб борардим, уларга етиб боргунимча иккитаси бир ярим бўлиб борарди. Ҳар куни шу иш такрорланар эди. Мен қандай қийналсам ҳам олиб боришга ошиқар эдим, чунки озгина тамадди қилардим.

Кунлардан бир куни ўғиллари Юсуп ака:

–Ойи, ойижон шу бериб юборадиган тешик кулчангизни иккита қилиб берсангиз бўлмайдими, колхозда иш кўп, оғир меҳнат, – деб қолди.

Опоқим:

–Нима дединг, бир яримта? Ҳеч бўлмаган гап, мен ҳар куни иккалангизга ўзим емасдан иккитадан бериб юбораман-ку, – деб жавоб бердилар.

– Қани, Абдулаҳад, бу нима қилганинг, бир жонингни ачитиб қўяй, – деб мени роса калтакларди. Кўзларимдан аччиқ ёш оқизиб, ҳеч кимга керакмас эканлигимни ҳис этардим.

Минг маротаба Аллоҳга шукур этиб, шундай даврларимизни фарзандларимиз асло кўришмасин, деб ният қиламан.

Ёшлигим тез ўтиб кетди, лекин ўша даврдаги айрим анча ўзига тўқ бўлган оилаларни ота-оналари: «Эй углим, фалончи билан уйнама, юрма, катта бўлганида ким бўлади» деганлар ҳам бўлган. Лекин улар нотўғри сўзлари учун ўзлари уялиб қолдилар, аксинча бизга ҳавас қилиб, фарзандларимиз ўхшамади, энди набираларимиз шуларга ўхшасин деганларининг гувоҳи бўлдим. Ҳаёт, аччиқ ҳақиқат мени тўғри йўлда юришимни белгилаб берди, Аллоҳга шукур.

1956 йилда ўрта мактабни битиргач, олий ўқув юртига киришни кейинги режага қолдириб, 22-мактабда болалар етакчиси бўлиб меҳнат фаолиятимни бошладим. Сабаби, оила аъзолари мен билан отамга қарам эди. Буш вақтларимда отамга ёрдамлашар, гоҳида қоровул ўрнига кечалари дўконда қолиб кетардим.

Отамнинг бирдан-бир орзулари мени инженер касбида кўриш эди. Мен эса математикага, ўқитувчилик касбига рағбатим зўр эди. Отамнинг раъйларига қараб, 1961 йилда Тошкент политехника институтининг механика бўлимига ўқишга кирдим ва уни муваффақиятли тугатдим.

Кунлардан бир куни мактабимиз раҳбари Ҳакимжон Ҳошимов: «Абдулаҳад углим, сизда муаллимлик касбига тугма қобилият бор. Келажакда жамиятимизга маорифчи сифатида кўп фойда келтиришингизга ишончим комил», деган сўзлари мени касбимни ўзгартиришга туртки бўлди ва мен Низомий номли Педагогика институтининг математика қўлلىётига ўқишга қабул қилиниб, уни имтиёзли диплом билан битиришга муяссар бўлдим.

ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ТИЗИМИДА

Студентлик давримдаёқ ўқишдан ажралмаган ҳолда солиҳ Октябрь (ҳозирги Шайхонтоҳур) туманининг 102,132-мактабларида математика фанидан дарс бера бошладим. Анча тажрибага эга бўлганимми ёки кадрлар камчиллиги сабаб бўлганми, олий маълумотли бўлган кунимоқ пойтахтдаги 14-мактабга илмий бўлим мудири этиб тайинлашди.

Мактабдаги таълим-тарбия, мактабдан ташқари ишларга киришиб кетдим. Бу ишлар мен учун ниҳоятда қизиқарли бўлганлиги сабабли вақт билан ҳисоблашмасдим, чарчаш нималигини билмасдим.

Айниқса, дарс жадвалини тузиш, турли ҳисоботларни тайёрлашда математиклигим қўл келди. Тумандаги бир неча семинар-келгашларда фаол қатнашдим, иш тажрибам мактаблараро оммалаштирилди.

Халқ таълимининг раҳбарлари назарига тушдим шекилли, мени туман маорифи бўлимига назоратчи-услубчи этиб тайинлашди... 1969 йилдан бошлаб эса шаҳар халқ маорифининг буйруғи билан Чилонзор туман маориф бўлими аппаратида бош назоратчи сифатида фаолият бошладим. Бу лавозим расман бўлмаса ҳам маориф бўлимининг муовини ҳисобланар, унинг зиммасига масъулиятли вазифа юклатилган эди.

Бу даврларда таълим-тарбия масаласи қаттиқ назоратда бўлиб, уни бошқариш мендан катта куч ва билимни талаб этарди. Туманда русийзабон мактаблар куп эди, шу билан бирга барча ҳужжатлар рус тилида юритилар, барча мажлислар рус тилида олиб бориладди. Бу эса мени ўз устимда қўшимча ишлашга даъват этарди.

Чилонзор туман ХТБда ишлаган давримда 81 та мактаб бор эди. Туман халқ маорифи мудирини Аҳмедов Султон Аҳмедович (раҳматли) ўта қаттиққўл, бир ишни аниқ ва вақтида бажаришни талаб этадиган жонқуяр, маориф ишини яхши биладиган меҳри дарё инсон эдилар. У киши ўз ходимларига, мактабгача тарбия раҳбарлари, мактаб директорларининг иш фаолиятига аниқ баҳо берардилар.

Мактабларда ўқув хоналарини жиҳозлаш, спорт ишларини ривожлантириш, мактаб ўқувчиларини мактаб формасида бўлишига катта аҳамият бериларди.

Мен мана шундай раҳбарнинг раҳнамолигида ишлаб, иш урганганлигимдан доимо миннатдорман. Ҳар бир услубчини, назоратчини мактабларга бориб, дарс кузатишларини назорати менга топширилган эди. Бир куни Тошкент шаҳар маорифи бўлими мудирини Тоир ака Дадашев телефон қилдилар, мудирни сурадилар, мен у киши бошқа топшириқ билан кетганлар дедим. Шунда у киши «Сиз 162-мактабга боринг, мен ҳозир етиб бораман» дедилар.

Устоз мактаб ҳаёти билан танишгач, биргаликда дарс кузатишга кирдик. Дарсдан сўнг менга: «Абдулаҳад Йўлчиевич, бу мактаб раҳбари ҳақида қандай фикрдасиз?» деб сураб қолдилар.

Мен раҳбарнинг билганимча ютуқ ва камчиликларини очиқ баён қилдим. Шунда у киши менга қараб: «Раҳмат сизга, шундай ишланг, сизга бизнинг ишончимиз катта» дедилар. Кейин билсам, мактаб директори Жамол ака Асомов Тоир Дадашевнинг сафдош дўстлари экан. Лекин шунга қарамай, Тоир ака Жамол Асомовичнинг камчиликларини кўрсатиб, мулоҳазалар билдирдилар ва муддат бериб, унинг назоратини менга топширдилар.

1970 йил январь ойидан Собир Раҳимов тумани ташкил бўлди ва бизнинг тумандаги 30 га яқин мактаблар собиқ (Октябрь) мактабгача тарбия муассасалари ўтказилди, Шайхонтоҳур туманидан Собир Раҳимов туманига бу амалиёт жараёнида анча мураккаб ишларни бажаришга тўғри келди.

Кўпчилик шогирдларни устози, Шайхонтоҳур тумани маорифи мудирини 1973 йили мени чақиртириб: «Ука, сиз шу туманда туғилиб, шу ерда ишладингиз, энди яна сизни шу туманга раҳбар муовинига тавсия этсак, нима дейсиз?» дедилар. Мен ҳайрон бўлиб қолдим. «Акбар ака, сиз Султон ака билан касбдошсизлар, гаплашиб кўринг, у киши розилик берсалар, мен нима дейман» дедим. Тез кунда мени шаҳар маорифи мудирини Тоир Дадашев чақирдилар ва: «Ука, энди шу туманга раҳбар муовини бўлиб ўтасиз, Чилонзордаги яхши тадбирларни шу туманда ҳам жорий қиласиз» дедилар ва 1973 йилдан Шайхонтоҳур туманига раҳбар муовини бўлиб тайинландим. Акбар Қосимов (раҳматли) маориф ишларини чуқур биладиган, талабчан, тиниб-тинчимас, жонкуяр, ғамхўр, бировларни бекорга ранжитмайдиган, доимо кулиб турадиган ажойиб инсон эдилар.

1974 йилда Тошкент шаҳар маорифига раҳбар этиб Йўлдошев Ҳамидулла Қаюмович тайинландилар. Ҳамидулла Қаюмович 41-мактабда жисмоний тарбия, мен 14-мактабда математика ўқитувчиси бўлиб ишлаган пайтларимда туман, шаҳарда ҳар хил мусобақаларда кўришиб турардик.

1974 йилда шаҳар маорифи раҳбари бўлганларидан сўнг мени чақириб: «Абдулаҳад, бизга ишга ўтинг, менга муовин бўлиб, – дедилар, – бирга ишлаймиз». Мен ҳайрон бўлдим. Тошкент катта шаҳар бўлса, эплай оламанми, деган фикрда эдим. Лекин шунга қарамай, раҳбар муовини этиб тайинландим. Шаҳарда ҳар йили бир неча мактаб ва мактабгача тарбия муассасалари қурилар эди. Янги давр талабига мос келадиган ҳашаматли, чиройли, ҳамма қулайликларга эга бўлган бинолар кўпая борди, давлатимиз қўллаб-қувватлаши натижасида бир неча йилда 100га яқин мактаб-боғчалар янгиланди (39,82,84,34,203,116,102,115,214,194,287,219,224, 412,468, 497,588,607,244,394). Ҳар бирининг ишга туширилишида баҳоланарлиқ ўз ҳиссамни қўшдим. Бу ишларни бошқаришда Ҳамидулла Қаюмовични, Хосият Ёқубжонови, Воҳид Охунович Козимовни, Хожиакбар Камоловни хизматлари катта бўлди.

Шаҳар халқ таълими бошқармаси бошлигининг муовини сифатидаги фаолиятимда баъзан турли тўсиқларга ҳам дуч келишга тўғри келди. Вазирлик ўзининг навбатдаги сайёр коллегиясининг шаҳарда ўтказишга қарор қилди. Кун тартиби «Мактабларни қаттиқ

инвентарлар ва ўқув қуроллари билан жиҳозлаш»нинг аҳволи ҳақида эди. ГУНО бошлиғи меҳнат таътилида бўлганиги сабабли маърузага қаттиқ тайёрланишга тўғри келди. РАЙОНО мудирлари, мактаб директорлари билан суҳбатлашдим ва улар фикрини билиб, маъруза матнини тайёрладим. Бундай нуфузли йиғилишларда биринчи бор чиқишим бўлганиги учунми, ҳаяжонда эдим, унинг устига масала менинг вазифамга тааллуқли эди.

Хуллас, доклад матнини бўямасдан бор далил ва муаммоларни ечдим. Жумладан, унда шундай сўзлар бор эди: «Шаҳар маорифида қаттиқ инвентарлар масаласи йирик муаммодир. Вазирлик қошидаги «Ўзбекснабпрос» шаҳар мактабларига бир йил ичида бор-йўғи 14 фоиз қаттиқ жиҳоз етказиб беради. Бу денгиздан бир томчи холос. Турли мажлисларда предмет ўқитувчилари кўргазмали қуроллар йўқлигидан шикоят қилишгани қилишган. Бизнинг вазирликка мурожаатларимиз эса жавобсиз қолмоқда...»

Мактаб директорлари зални қарсақларга тўлдирдилар. Коллегия раисининг эса қоши чимирилди, жаҳддан икки юзига қизил югурди. Бу менга нисбатан норозилик аломати эди.

Ўзим бехабар ўша кезларда номзодим РАЙОНО мудирлигига қўйилган экан. Табиийки, маъруза бу режани чиппакка чиқарди. Вақт – ҳакам деб тўғри айтишган экан. Йиллар утиб, шаҳар раҳбарияти мени А.Икромов туманининг ташкилий қўмитасига аъзо, сўнгра РАЙОНО раҳбари этиб тайинланди. Шу кезларда август кенгашлари, янги мактаб очилишида бир неча бор вазир билан бирга бўлишга тўғри келди. Туманда қилган меҳнатларим унинг аввалги нотўғри фикрини ўзгартиргани унинг ташрифига исбот эди.

1977 йилда Акмал Икромов тумани ташкил этилди. 3 кишидан иборат (Абдурасулов Ғ.А. – раис, Йўлчиев А.Й. – аъзо, Муҳитдинов Р.Н. – аъзо) штаби тузилди. 1977 йил ноябрь ойидан 3 киши ҳар куни эрталаб 8.00 дан кеч соат 10-11 ларгача, туманнинг ҳар бир кўчаси, маҳалласи, мактаби, боғчаси, завод-фабрикаларида урганиб, 39 та бўлим ташкил қилинди ва бўлимларни қандай биноларга жойлаштириш бўйича таклиф бердик ва уни амалда бажардик. Ҳар бир бўлимга раҳбарлар тайинлади ва мен ҳам маориф мудир вазифасига тайинландим, туманимиз ишлари жонланиб кетди.

Туман маорифчилари тез орада ўқув-тарбия ишида, спорт ишларида, фан олимпиадаларида, қувноқ стартлар мусобақасида, «Йил ўқитувчиси» конкурсларида, ободонлаштириш ишларида қатнашиб, шаҳарда юқори кўрсаткичларга эга бўлган. Янги қурилишлар, эскиларини янгилаш ишлари йўлга қўйилди.

Мактаблар, боғчаларни жиҳозлаш, кабинетларни ўқув қуроллари

билан таъминлаш, айниқса, спорт анжомларини купайтиришга, кадрларни ўз ўрнига қўйишда ўқитувчиларни малакасини ошириш ишларига алоҳида аҳамият бердик.

1989 йил Тошкент шаҳрида Бектемир тумани ташкил этилди ва мени Бектемир туман халқ таълими мудирини этиб тайинлашди. Бектемир туманида янги қурилиш, сув ҳавзалари қуриш, мактабларда билим даражасини кутариш, ўқувчиларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш ишларини яхшилашга ҳаракат қилдик.

1991 йилда яна Акмал Икромов тумани халқ таълимига раҳбар вазифасига ўтказишди. Ундан сўнг Тошкент шаҳар маорифига ишга чақиришди.

2001 йилдан соғлигим ёмонлаша бошлагач, ёшимни эътиборга олиб, кичикроқ ишга ўтказишни илтимос қилдим ва 2001 йилдан бошлаб Шайхонтоҳур тумани 167-мактабда раҳбарлик фаолиятимни бошладим.

Мен 30 йилдан ортиқ раҳбар бўлиб ишлаган бўлсам, ҳаммавақт раҳбарият тавсияси билан юқори лавозимларга ўтказишди ва мен қўлимдан келганича маориф ишини ривожлантиришга, маорифчиларнинг ижтимоий аҳволини яхшилашга ўз ҳиссамни қўшдим.

ЭҲТИРОМ

Инсоннинг ҳаётида икки шахс унинг камолотини белгилаб беради. Бири ота-она бўлса, иккинчиси устоздир. Устоз – отангдек улуг деган ҳикмат бежиз тўқилмаган. Зеро, устоз инсонни асосий ҳаёт денгизига етаклайди, уни турли довул ва тўфонларга қарши курашларда чиниқтиради.

Менинг ilk устозим қўлимга қалам тутқазиб, алифбени ўргатган Зайнаб опа бўлса, математика фанига қизиқиш уйғотган Абдусаматбек ака эдилар. Педагогик фаолиятимни бошлашда эса Ҳакимжон Ҳошимов, Боситхон ака, Раҳмат Муслимовлардан муаллимлик сирларини ўраганганман.

Серғайрат раҳбар, ўз касбининг билимдони Саидакбар Саидахмедов эса мени туман халқ маорифи бўлими аппаратида етаклаб келиб, сабоқ берган инсон эди.

Шулар қаторида мен яна бир устозимни алоҳида мамнуният ва катта ҳурмат билан тилга олмоқчиман. Бу табаррук инсон юқорида тилга олган устозларимнинг устози, аниқ айтганда, барча шаҳар маорифчиларининг сардори ҳисобланади. Бу буюк шахс Тоир ака Дадашевдир.

Тоир ака 1973 йилда мени илк бор мустақил раҳбарлик лавозимига тайинлаган раҳбар эдилар. Мен у кишидан раҳбарлик одоби, инсоний хислатлар каби фазилатларни ўрганганман. Бу улуг инсон бетакрор раҳбар эди. Мен ҳаётимда жуда кўп бошлиқларни кўрдим, ҳатто улар билан бирга ишлашга ҳам тўғри келди. Улардан кўпчилиги иш фаолиятларида ютуқлар билан бирга хатоларга ҳам йўл қўйганлар. Аммо, Тоиржон акани эса халқ ҳануз илиқлик билан покиза, ҳалол инсон сифатида хотирлайди. Фидойи устоз танҳо халқ манфаатини уйлаган, самимий, холис, беминнат эди. Мен нафақат у кишига, балки унинг оиласига ҳам ҳавас билан боқардим.

Тоиржон ака Дадашев ёш маорифчи раҳбарларнинг фаолиятини зийраклик билан кузатиб борар, нуқсонларини сезсалар мулоимлик билан оталаридек тушунтирардилар. Бир воқеа кечагидек ёдимда, бу ҳаётимда бир умр эсдан чиқмайдиган бўлиб қолган.

Чилонзор туман халқ таълимида ишлаётган давримда, кунларнинг бирида Тоир Дадашев, Султон Аҳмедович ва мен шаҳарга бирга бориб, мактаб иши билан танишиб қайтаётган пайтимизда, хизмат машинасини Ортиқжон деган шофёрлари машинани жуда эҳтиётлаб юрарди, ёмғир шивалаб ёгарди. Қаёққадир жуда шошилардим, шу сабаб «Запорожец» машинамда кўп машиналарни ортда қолдириб, ҳатто сув сачратиб ўтиб кетдим.

Эртаси куни шанба эди. Бирдан телефон орқали мени шаҳарга Тоир ака чақираётганликларини айтишди. Ҳайрон бўлдим, кеча бирга эдик-ку, ҳеч гап йўқ эди. Нимага чақираётган эканлар, деб ҳаяжон билан етиб бордим. Котибадан ижозат сураб, хоналарига кирдим. У киши ўринларидан туриб, қўл бериб сўрашганларидан сўнг: «Ўтиринг укажон» дедилар. Мен ҳаяжонланиб турибман, у киши секин, оғир вазмин кеча борган, мактаб ҳақида қандай фикрдасиз, деб сўрадилар. Сўхбатдан сўнг: «Сизда ҳам автомашина бор экан-а, машинани бори яхши, иш тез бажарилади. Лекин инсон орқа-ўнгига қараб ҳушёр бўлиши, ўзидан катталарнинг ҳурматини жойига қўйиши керак. Бу раҳбарларга нисбатан лаганбардорликка кирмайди, балки бор-йўғи ҳурмат ва эътибор саналади. Масалан, отангиз олдидан ҳеч қачон кесиб ўтмайсиз, устоз ҳам ота каби улуг ҳисобланади», деб табассум билан ўрниларидан турдилар. Бу менга, сизга рухсат деганлари эди. Мен хонадан чиқар эканман, кеча шошилинич қилган хатоимни тушундим. Мен ўша кундан бошлаб ҳозиргача 30 йилдан ошган бўлса ҳам қулогим остида ўша ҳикмат жаранглаб туради. Тоир ака Дадашев ахлоқ-одобда ҳам олийжаноб раҳбар эдилар.

Шаҳарда фаолият кўрсатган даврларимда пойтахтимиз саркотиби Асатулла Ашрапович Хўжаев эдилар. Бу инсон табиатан камтарин,

огир, вазмин, мулоҳазали раҳбар эди. Жаннатмонанд бу инсоннинг менга қилган кумаги бир умр қалбим турида сақланади.

Тошкентда Бутуниттифоқ семинар қилишга қарор қилинди. Масала мактаб қурилишлари ҳақида эди. Аксиға олиб, ГУНО бошлиғи йўқ, доклад қилиш менинг чекимга тушди.

Қурувчилар ва бевосита мактабларни эксплуатация қилувчи РАЙОНО инженерлари ва мактаб раҳбарларини йигиб, фикр алмашдик.

Йигилишда шаҳар котиблари, ижрокўм раиси ўринбосарлари, вазир муовини қатнашди.

Сўз менга берилганда мактаб ва боғчаларнинг қайси лойиҳалари бизга тўғри келмаслигини рўйи-рост гапирдим. Жумладан, бизнинг иқлим шароитида сақич томларнинг қийинчилик туғдириши, кунлар доим иссиқлиги гуфайли ошхоналар каби ҳожатхоналарни алоҳида ажралган ҳолда блок шаклида лойиҳалаш каби ва бошқа муаммоларни очиб ташладим. Утирган маорифчилар мени қўлаб-қувватлашди, аммо Москов вакилларининг юзларидан норозилик белиларини пайқаш қийин эмасди.

Натижа уйлаганимдек бўлиб чиқди. Мени шаҳар фирқа кўмитасининг иккинчи котиби ҳузурига чақирди. Эрталаб етиб бордим. Унинг хонасида олти нафар шаҳар раҳбарлари бўлиб, менга биринчи савол ташланди:

– Нима учун докладингизни бизга кўрсатмадингиз?

– Бу ҳақда менга ҳеч ким айтгани йўқ.

– Сиз ёш бола эмас, коммунист раҳбарсиз, бизни меҳмонлар олдида шарманда қилдингиз.

– Кечирасиз, қайси хатти-ҳаракатим нотўғри бўлди, илтимос айтинг, иккинчи қайтарилмайди.

– Хатоингизни бюрода айтамыз, боринг! – деди зарда билан.

Бир кун ўтгач, мени яна чақирди. Одатим бўйича ярим соат олдин 9.30 да бинонинг зинасида турардим. Асадулла ака машинадан тушиб, қаршимга келар эдилар. Ўзимни четга олиб, ийманибгина салом бердим. У киши қўл узатиб, туришим сабабини сурадилар. Бўлган воқеани қисқа баён этдим. Шунда бошларини унғ томонга ҳиёл эгиб: «Майли, кириб чиқинг ва менга учрашинг» дедилар.

Важоҳатли котиб хонасида утирар эканман, ички телефон жиринглаб қолди. Бу саркотиб эди. У кишининг овозлари менга яққол эшитилиб турарди. Хуллас, Асадулла ака мажлис натижаси бўйича маориф раҳбари эмас, балки ўз вақтида ҳушёрликни қўлдан берган биз, яъни партия комитети айбдор эканлигини уқтирдилар ва мени ишдан қўймасликни буюрдилар.

Бинодан енгил қушдай ич-ичимдан адолатли раҳбарга тасаннолар айтиб чиқдим.

Яна бир устоз кўпчиликка, Ҳамидулла Йўлдошевга, Ўткиржон Мирзажоновга ва шахсан менга кўп меҳнати сингган, юзлаб шогирдларга устозлик қилган Акбар ака Саидахмедовдир. Акбар ака Саидахмедов доимо бизларга: «Маорифда майда-чуйда деган гап бўлмайди, буни ҳеч қачон эсдан чиқарманглар, ҳаммасини ўз вақтида бажарсаларингиз уйда тинч ухлайсизлар» деб жуда кўп таъкидлардилар.

Кунлардан бир куни мени хоналарига чақириб: «Сиз келгусида мустақил раҳбар бўлишга қобилиятингиз бор, шунинг учун айтиб кўяй, кўп ишни олдиндан кўра билиш, ўз вақтида эслатма бермасдан бажариш бу санъатдир. Буни ҳамма қилавермайди» дедилар.

Бир мисол: сиз кўчадан кетаётсангиз, кўча теп-текис, равон, ҳеч қаерга қарамай баралла юрасиз. Нарироққа борсангиз, кўча қайрилади, сиз ҳам қайрилдингиз, яна юришни давом эттирддингиз, қарабсизки, ариқда сув оқаяпти, сакраб ўтдингиз, яна давом этаяпсиз, олдингизда харсонтошга дуч келдингиз, сиз уни четлаб ўтдингиз, яна йўлда текис йўллар, ҳеч қаерга қарамасдан давом этиб кетаяпсиз бепарво, шунда йўлда бир майда тош оёгингиз тагида пайдо бўлиб, сирғалиб йиқилиб тушдингиз. Қўлингиз ёки оёгингиз ёки бирор бошқа жойингиз лат еди. Ҳайрон бўлдингиз, лекин текис кўчада майда тошга эътибор бермадингиз, натижада бир неча кун ётиб даволадингиз.

Шунинг учун Абдулаҳад ука, катта ишни олдиндан билишингиз мумкин, лекин кичик ишларга бепарволик қилиш келгуси ишингизга тўсиқ бўлади. Шуни ҳеч қачон унутманг укажон». Акбар Саидахмедовнинг бу сермазмун сўzlари ҳеч қачон ёдимдан кўтарилмайди.

Яна бир устозим бу – Чилонзор тумани халқ маорифи раҳбари Султон Аҳмедович Аҳмедовдир.

Султон ака бир сўзли, чўрткесар, селоватли, ўзини айтганини бажарадиган, ҳеч нарсадан тап тортмайдиган, рус ва ўзбек тилларини барабар сўзловчи, улфатчиликни яхши кўрадиган, ходимларга қаттиққўл, қўлидан келадиган ишлар бўлса ҳеч кимдан, ҳеч қачон аямайдиган, меҳрибон маорифчилардан эдилар.

У киши доим бир нарсани кўп айтардилар. «Абдулаҳад, агар сиз тўғри ишласангиз, масалани тўғри ҳал қилсангиз, ҳеч нарсадан қўрқманг, хато ишлаган одамда бўлади, лекин хатони кечиримлилиги ёки кечиримсизлиги бўлади, холос. Одамни, яъни раҳбарни муомаласи катта роль уйнайди, раҳбар кечиримли, меҳрибон бўлса,

халқ буни тўғри тушунади. Сизнинг обрўйингиз ошиб бораверади», дердилар.

Яна бир устозим, сафдошим Ҳамидулла Йўлдошевдир. Ҳамидулла ака иқтидорли, ёшлар билан ишлашни яхши кўрадиган тадбиркор, раҳбарлик қобилиятига эга, оддий муаллимлиқдан спорт мактаби раҳбари, туман, шаҳар маорифида раҳбар муовини ва тез орада шаҳар маорифига кўтарилиб, кўп йиллар раҳбарлик қилди.

Менга 30 йиллик ҳаётимда шу раҳбар билан ишлаш насиб этди. Мен қайси ишда раҳбарлик қилган бўлсам, шу кишининг қўл остида бўлдим. Ҳаётдаги барча муаммоларни бирга ҳал қилдик. Раҳбарликда суяғи қотган Ҳамидулла ака ҳозир ҳам раҳбар. У шаҳар малака ошириш институтида ректор, педагогика фанлар доктори, профессор. Улкан ишлари тарих зарварақларига олтин ҳарфлар билан битилган Толиб Содиқов, Ғуломназир Абдурасулов номларини фахр билан тилга олгим келади.

Толиб Содиқович, Ғуломназир Абдурасуловлар менга узоқ йиллар раҳнамолик қилган раҳбарлардир. Бу икки улуг шахсни халқ доимо мамнуният билан тилга олади. Бундай олижаноб раҳбарларга қанча ихлос қилсанг, шунча оз.

Толиб Содиқов, Ғуломназир Абдурасуловларнинг иш услублари ўзгачадир. Толиб Содиқов ёшларнинг юриш-туриши, кийиниши, маданияти, муаммоларига алоҳида аҳамият берардилар.

Мен Акмал Икромов туман маорифи мудирини муовини лавозимига Тўлқин Раҳмоновни шахсий варақасини Толиб Содиқовичга олиб бордим. У киши шахсий варақани кўриши билан номзодимнинг нимасидир ёқмади.

–Қаердан олиб келдинг бу кадрни, ким сенга тавсия қилди? Бу кадринг бўлмайди, – деб ҳужжатни қўлимга қайтариб бердилар.

Ҳайрон бўлдим. Чиққандан сўнг бир-иккита ходимлар билан гаплашдим. Улар менга:

–Абдулаҳад ака, ота сочлари ўсган, галстуксиз, шим ва костюми ҳар хил, мўйловли, чапани, чеккасига бакки қўйганларни ёмон кўради, – деб қолишди.

Мен дарров Тўлқин Раҳмоновни сочларини чиройли қилиб олдириши, расмга қайтадан тушиб, варақани шошмай ёзиб тўлдиришни буюрдим. Орадан бир ҳафта ўтгандан кейин ҳужжатни олиб, яна Толиб Содиқовга учрашдим, у киши энди ҳужжатга қараб:

–Бу бошқа гап, олиб кир, суҳбатлашаман, – дедилар.

Суҳбатдан ўтиб, хурсанд бўлиб қайтдик. Устоз мана шундай бегараз инсонлардан эдилар.

Яна бир мисол. Райком бюроси бўляпти, бир бўлимнинг масаласи муҳокама қилинаёпти. Шунда Толиб Содиқов бу кадр ишламайди,

уни алмаштириш керак, деган таклифни ўртага ташладилар. Шунда Юрс аъзоси Гуломназир ака секин ўричларидан туриб:

– Толиб ака, бу ўзи яхши бола, аммо ёшлик қилибди. Сиз айтганингиздек ишларининг мазаси йўқ. Биз ҳаммамиз сизнинг фикрингизга қўшиламиз, аммо 3–4 ой муҳлат бериб, яна ишни кўриб чиқсак, – деб уни кафиликка оладилар. Ҳамма Гуломназир аканинг фикрига қувватлади. Шунда Толиб ака:

– Майли, сизлар айтганча булақолсин, – дедилар.

Толиб Содиқов ва Гуломназир ака доимо кўпчилик фикри билан ҳисоблашар эдилар. Бирор ходимни бекордан-бекорга хафа қилиб қўймас эдилар.

1978 йил 1 январда янги ташкил бўлган Акмал Икромов туман партия комитетининг биринчи котиби этиб шаҳарда, туманларда раҳбарлик лавозимларида ишлаган софдил ташкилотчи, жамоатга ўрнак бўладиган, талабчан, маданиятли инсон Ҳожиакбар Камолов сайланди. У киши бошчилигида туманимизда халқ ҳордигини чиқарадиган сайлгоҳлар қурилди. Бир қанча мактаб ва болалар боғчаларини янгидан қурилишига аҳамият берилди. Шаҳар бўйича ягона лойиҳага эга бўлган туман ҳокимияти биноси қад кўтарди, Акмал Икромов ҳайкали бунёд этилди.

Халқнинг ҳар томонлама шароитини яхшилашга туман ижроия қўмитасининг раиси Гуломназир Абдурасуловнинг салмоқли улуши бор. «Ўрикзор» даҳаси кўшиб берилди, «Ўрикзор» даҳасини барпо қилишда астойдил меҳнат қилинди, тез орада янги турар-жой даҳалари қад кўтарди.

Туманимизда аниқ режа асосида ҳар бир соҳа бўйича жуда кўп тадбирлар ўтказиларди. Бунинг бошида фариштали ва олий фазилатли икки раҳбар Ҳожиакбар Камолов ва Гуломназир Абдурасуловлар турардилар. Бу улуғ инсонларни халқимиз қанча ардоқласа, эъзозласа шунча кам. Мана шундай раҳбарлар билан ишлаганимдан фахрланаман ва ҳамон устозлар ёнида бирга бўлганимдан бахтиёрман.

Устозлар ҳақида қанча гапирсанг шунча оз. Ҳаммамиз учун азиз, мўътабар, ақлли, самимий, меҳрибон, олийжаноб инсонлар билан мулоқотда бўлиш бу бахт. Ана шундайлардан бири Гаффор Рашидович Рашидов, Ҳасанжон Гофуров, Ҳожиакбар Қурбонов, Муҳитдин Шоумаров, Жамол Асомов, Акбар Қосимов, Қобил Қосимов, Қобил ака Содиқовлардир. Шулар қаторида меҳрибон, талабчан, жонкуяр, юксак маданиятли, ҳақиқий маорифчи, халқимиз мзорифчиларни қалбидан жой олган Шораҳим ака Гадойбоевдир. Шораҳим ака узоқ йиллар туман маорифчиларига раҳбарлик қилган,

мактаб иши – давлат иши эканлигини доимо сафдошларига уқтириб келган ва ўнлаб, юзлаб шогирдлар тайёрлаган, ўта талабчан, чўрткесар, сўзини амалга оширишда ҳеч нарсадан тап тортмайдиган, сергайрат устоз маорифчи эдилар.

Уларни ташаббуслари билан шаҳарда кекса маорифчилар маркази ташкил қилинди. Бу марказга ўз даврида маорифга жонкуяр, ўз касбини севган кекса ажойиб муаллимларни жалб қилдилар, уларни ҳар бирини асосий режа орқали туманларга ёрдамга юбордилар. Ва тез орада марказ кенгайиб, сафдошлар кўпайишиб, кўлларида келанича маорифга яна ўз ҳиссаларини қўшдилар. Шулар қаторида меҳрибон, ўз касбини севган, маданиятли, ободонлаштириш ишларида жонбозлик кўрсатган, 200,203,129-мактабларни шаҳарга намуна қилган устоз Маҳкам ака Гадовбоевдир.

Яна қатор бирга ишлаган устозларни эслаб ўтаман. 22-мактаб раҳбари Ҳокимжон ака Ҳошимов бир мактабнинг ўзида 55 йил (1947-2002 йиллар) раҳбарлик қилганлар. Уларнинг ўқувчилари минглаб раҳбар лавозимларида ишлашмоқда. Камтар, сўзлари ҳаммани маҳлиё қиладиган, меҳридарё чин инсон, ҳақиқий маорифчи, эл-юрт ҳурматига сазовор бўлган, каттаю-кичикка баробар қараган дўст, устоз сифатида ҳеч кимни эсидан, қалбидан ўчмайдиган инсондирлар. Илоҳим, омон бўлсинлар!

Шундай инсонлардан Воҳид ака Козимов, Шоиноят Шоабдурахмонов, Ҳожиакбар Камолов, Саид Шермухамедов, Карим Расулов, Озод Асқаров, Ҳосиятхон Ёқубжонова – булар билан ҳар қанча фахрлансак арзийди.

Мен 1977 йил ноябрда туман халқ маорифи бўлимини тузишда ҳар бир ходимни ишга олишда, унинг фаолиятини ҳар томонлама ўрганиб чиқишга ҳаракат қилдим, сўраб-суриштириб, биринчи қалдирғочларни ишга қабул қилдим.

БУЛАР:

- 1.Тухтамуродов Абдугани Тулаганович – муовин.
- 2.Венькова Инна Владимировна – бош назоратчи.
- 3.Адилова Маъсуда Содиқовна – ходимлар билан ишлаш назоратчиси.
- 4.Грибанова Анжела Николаевна – бош услубчи.
- 5.Ғуломова Татьяна Бердибоевна – услубчи.
- 6.Шокиров Фотиҳ Шокирович – бош ҳисобчи.
- 7.Емельянова Галина Демьяновна – назоратчи.
- 8.Тоҳиров Рихсибой Тоҳирович – назоратчи.
- 9.Ёқубова Карима Собитовна – назоратчи.
- 10.Сфершаева Шура – бош иқтисодчи.

11. Юнусова Мавлуда Қажумовна – касабa уюшмаси раиси.

12. Арипов Мирсолиҳ – муҳандис.

13. Асадова Феруза Акбаровна – фильмотека мудирини ва 86 кишидан иборат ҳисоб-китобчилар ишга тушди. Ҳар бир ходим ўз ишига астойдил киришиб, самарали меҳнатлари учун тез кунда шаҳар маорифида юқори кўрсаткичларга эга бўлиб, биринчилар қатори юришга муваффақ бўлдилар.

САҒДОШЛАР – ЖОНДОШЛАР!

Бу бўлимга шундай сарлавҳа қўйишимга сабаб, бир ташкилотда, бир соҳада узоқ йиллар ёнма-ён меҳнат қилиш деярли ҳар ҳафтада уч марта бирга бўлиш бегонани ҳам қондош даражасига олиб келади. Булар менга оға-инидек қадрдон бўлиб қолган.

ҲАМКАСБЛАРИМ:

Миробод (собиқ Ленин) тумани халқ таълими бўлими раҳбарлари:

- Сизова Тамара Бенъяминовна
- Сучкова Нина Яковлевна
- Жўрақулова Бахриниса Очиловна
- Абдурасулов Лазиз Маҳкамович
- Рўзиқулов Номоз Орзиқулович.

Юнусобод (собиқ Киров) тумани ХТБига:

- Туртаев Йўлдош Мирзаевич
- Тўраева Адиба Тўраевна
- Қосимов Юсуп Юнусович
- Қурбонов Музроб Муродович
- Назарова Муҳаббат Тўрабоевна
- Жалолов Нуритдин Жалолович
- Адилова Маъсуда Содиқовналар раҳбарлик лавозимларида ишладилар.

Мирзо Улуғбек (собиқ Куйбишев) тумани ХТБига:

- Таматарот Георгий Викторович
- Абзалов Гиёс Алимович
- Рабинович Михаил Александрович
- Нурмуҳамедов Талъат Ғофурович
- Каримов Абдувосит Воҳидович
- Тожиҳонова Нуриниса Тожиҳоновна

Шайхонтоҳур (собиқ Октябрь) тумани ХТБига:

- Дадашев Тоир Дадашевич
- Солиев Фозил Солиевич
- Саидаҳмедов Акбар Қосимович
- Мирзажонов Уткир Абдужалилович

-Дадашев Шукурулла Тоирович
-Усмонбеков Равшанбек Қурбонович
-Эшбоев Жамолитдин Раимқулович, Ахмедов Нурмухаммад
Холматовичлар ўз ишларини моҳирлик, талабчанлик билан
бошқармоқдалар.

ЧИЛОНЗОР ТУМАНИ ХТБига:

-Нишонов Маҳкам Нишонович
-Аҳмедов Султон Аҳмедович
-Келганов Олимжон Аъзамович
-Файзиев Ўткир Очилович
-Абдуалимов Малик Абдуалимович
-Олимова (Дадашева) Оҳиста Тоировна.

СЕРГЕЛИ ТУМАНИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ БЎЛИМИГА:

-Жалилов Азиз Жалилович
-Сараджев Юрий Исакович
-Султонов Тулқин Аҳмедович
-Тоҳиров Жалол Аҳмедович
-Содиқов Рустам Суръатович.

ҲАМЗА ТУМАН ХАЛҚ ТАЪЛИМИ БЎЛИМИГА:

-Саидходжаев Султон Ходжаевич
-Содиқов Аҳмад Ниязович
-Зиямуҳамедов Асомитдин Бўриевич
-Зокиров Ислон Исҳоқович
-Алимов Мирсардор Соатович
-Абдурасулов Лазиз Маҳкамович.

СОБИР РАҲИМОВ ТУМАН ХАЛҚ ТАЪЛИМИ БЎЛИМИГА:

-Мирраҳимшоев Аббос Носирович
-Абдуллаев Султон Солиевич
-Адилова Маъсуда Содиқовна
-Раҳматуллаев Абдулла Фахритдинович
-Ганихўжаева Муҳайё Саидовна
-Раимходжаев Норхўжа Сайфиевич.

АКМАЛ ИКРОМОВ ТУМАН ХАЛҚ ТАЪЛИМИ БЎЛИМИГА:

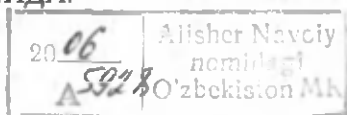
-Содиқов Журъат арипович
-Эргашев Йўлдош Эргашевич
-Икромов Шукурулло Тўхтамуродович
-Раҳматуллаев Абдулла Фахритдинович
-Қўчқорова Гулнора Мадраимовна.

БЕКТЕМИР ТУМАНИ ХТБига:

-Шоаҳмедов Шоабдулла Шоаҳмедович.

ШАҲАР ХАЛҚ ТАЪЛИМИ БЎЛИМИДА:

-Тожиев Аббос Тожиевич

- Усмонов Раҳимжон Усмонович
- Дадашев Тоир Дадашевич
- Йўлдошев Ҳамидулла Қаюмович
- Қосимов Маҳмуд Йўлдошевич
- Зокиров Ислоҳ Исҳақович
- Зокиров Анвар Шукуровичлар уларнинг раҳбарлигида бирга ишлаган муовинлари:
- Горячева Людмила Михайловна
- Мельникова Ирина Ивановна
- Косих Раиса Григорьевна
- Файзиев Ўткир Очилов
- Панченко Сергей Александрович
- Афанасьев Николай Николаевич
- Тўхтаходжаева Гуля Ҳашимовна
- Непша Роза Андреевна
- Холиқов Собир Холиқович
- Содиқов Шавкат Толипович
- Акромова Тоиба Акромова
- Зайнутдинов Ҳожиакбар Шамсутдинов
- Шомансуров Шомухтор Шоқосимович
- Нурмухамедов Талъат Ғофурович
- Дадашев Шукурулло Тоирович
- Алимов Мирсардор Соатович
- Маъдиев Эргаш Ҳошимович
- Собилов Абдуманнол Ғаффорович
- Қамолов Жамолитдин Сайфутдиновичлардан иборат.

ВАФОДОР ЁР, СОДИҚ ДУСТ

*Ҳар кишининг бор эса яхши сўзи,
Орттирар обрусин албатта ўзи.*

Ҳар бир инсон ҳаётга келар экан, у оила тарбиясида шаклланиб боради, аста-секин вояга етган сари оилада, ака-сингиллар орасида, тенгқурлари ичида яхши ниятли, обрўли одамларни кўриб ҳавас қилади, интилади, мен ҳам шуларга ўхшасам дейди, мана шу интилиш келгуси ҳаёт мазмунини белгилайди. Раҳматли отам Йўлчи Исмаилов Ҳастимом бозорида жойлашган дўконда ишлар эдилар, мен ҳам куни дўконга бориб ёрдамлашардим. «Эски Жува» даҳасида боғ ёнида хотин-қизлар маданият уйи жойлашган бўлиб, бу масканда бичиш-тикишни ўргатадиган

тўғаракка доимо қатнайдиغان бир қизни кузатиб турардим. Бу кузатиш ҳар куни қайсидир соатда тўғри келиб қоларди, бу албатта режали булса керак, чунки ҳар куни бир вақтда учрашиш ниманидир англатар эди. Кейинги пайтдаги учрашувлар энди 5-10 минутга, кейинчалик ярим соатга чўзилиб, суҳбатлашар эдик. Секин-аста икки тарафнинг оиласи, авлодлар ҳақида суриштириш бошланди. Самимий дўстликдан аста-секин орамизда муҳаббат учқунлари пайдо бўлаётгани сезила бошлади. Агар ота-оналаримиз рози бўлишса, турмуш қуришга аҳду-паймон қилдик. 1958 йилда тўйимиз бўлиб ўтди, хонадонимизга Дилбархон исмли янги оила аъзоси келиб қўшилди. Ёш келин ҳамма уй юмушларини ўз зиммасига олди, чунки қизлик хонадонида бу ишларни пухта ўрганганлиги сезилиб турарди.

Отамни ҳар куни ишдан қайтганларида яхши чехра билан кутиб олар, туфлларини ечиб, ҳатто оёқларини илиқ сув билан ювиб, уларни дуоларини оларди.

Дилбархон уй ишлари билан чекланиб қолмай, Оқтепа даҳасида жойлашган мактабгача тарбия урта-махсус билим юртини, кейинчалик Низомий номли Тошкент Педагогика институтини имтиёзли тамомлади ва 30 йил болалар боғчасида тарбиячи-услубчи вазифаларида ишлади. Ота-оналар, жамоа орасида кагта ҳурматга сазовор бўлди. У меҳридарё аёл, садоқатли дўст, пок виждонли, диёнатли, одоб-ахлоқли, меҳр-муруватли, меҳмондўст, пазанда, гўзал инсон, хонадоннинг яхши бекаси эди. У фақат меҳрибон уй бекаси эмас, касбига меҳр қўйган, талабчан тарбиячи сифатида ўз мавқеасига эга бўлган, ёш тарбиячиларга жонкуяр меҳрибон устоз эди. Унинг ҳалол меҳнати давлатимиз томонидан муносиб тақдирланган. Бир неча марта туман мақтов ёрлиқлари ҳамда «Республика халқ масрифи аълочиси» кўкрак нишони билан тақдирланган.

Биз оилада уч фарзандли: 2 қиз ва ўғиллик бўлдик. Катта қизим Дилфузахон, ўғлим Равшанжон, кичик қизим Зухраҳонлар мактабни олтин медалга тугатдилар, олий ўқув юртларига қабул қилиниб, уни тамомладилар. Равшанжон техника фанлари номзоди деган унвонга сазовор бўлди. Албатта бу ўз-ўзидан бўлгани йўқ, бунинг асосида Дилбархоннинг машаққатли меҳнати, уйда тарбияни тўғри мақсадга йўналтирилганининг оқибати деб биламан. Шунингдек, бу бизнинг фарзандларимизга ўрнак бўлишга, улар олдида ҳар қандай вазиятда ўзимизни тута билишимизга, ножўя сўзларни ишлатмаслигимиз ҳам ҳар тарафлама келишишимиз натижасидир. Мана энди улар ҳам вояга етиб, оилали бўлишди. Бир-бирини тушунадиган, меҳнатсеварлиги билан оилаларида ҳурмат қозониб

боришмоқда. Еттита бир-биридан ширин, чиройли, одобли невараларим бор. Буларнинг ҳаммаси Дилбархоннинг меҳнат маҳсулидир.

Биз 41 йил бирга яшадик, ҳар хил вазиятларда бир-биримизга суянчиқ, ҳамдард бўлиб, бориға қаноат қилиб, йўғимизни бировға билдирмай, тинимсиз меҳнат қилдик, меҳнатларимиз зое кетмади. Мен бирор ишға ўтганимда ёки ишдан кетганимда, у доимо далда берарди: «Қўяверинг, яқин вақтлар ичида ҳаммаси яхши бўлади» дерди.

Бизнинг хонадонимизга жуда кўп меҳмонлар келишарди, уларни қандай шароит бўлмасин, уй бекаси очиқ чеҳра билан кутиб оларди. Дилбархон узини бошқалардан ортиқ деб билмаслиги, уйдаги, жамоадами, қўни-қўшнилар орасидами, маҳалладами, доимо камтарлик, меҳридарёлик, катталарға ҳурмат, кичикларға иззат билан қарарди. Оғир кунларда ўзгаларға ёрдам қилмоқ – ҳамиша мевасини беради, кўни келиб қилган яхшилик эвазига бошқалардан қайтади. Қаноат қилсанг, топган-тутганингга сабр қилсанг, ҳеч қачон уйдан барака кўтарилмайди деб янги оилаларға, қариндош-уруғларға тушунтирар эди.

Умр ўтаверар, ёшингиз эса улғайиб бораверар экан. Дилбархоннинг ажойиб фазилатларидан бири ҳамма қариндош, ака-ука, сингиларни болалари билан ҳар ойда бир маротаба йиғиб, бу йиғилишга бошчилик қилиб, уларни оиласидаги ютуқ ва камчиликларни сўраб, уларға ҳаёт сабоқларидан маслаҳат берар, агарда бирорта оила аъзолари келмай қолса, сабабини суриштирар ва эртасига вақт топиб, бориб келарди. Айрим вақтларда мен бу йиғилишларға унча хайрихоҳлик билдирмасдим, афсуски мен ноҳақ эканман, бунинг заминида, оилаларни бир-бирига ҳамдардлиги, меҳри, суянчиқчилиги, соғ-саломатлиги каби яхши хислатлар мавжуд экан. Ҳаётда, амалда узоқ асрлар давомида халқ мақолларига айланган «Ёшлиқда нимани эксанг, улғайганингда шуни ўрасан», «Қариси бор уйнинг париси бор» деган доно ўтитлар остида жуда кўп маъно борлигини ёшинг улғайган сари пайқаб бораркансан.

Ҳақиқий ҳаёт эллик ёшлардан бошланар экан, бу ёшда одамзод чинакамига пишиб, бошқаларға ўрнак олса арзигулик хислатларға, бировларға сабоқ бўладиган нарсаларни тушуниб етаркансан. Халқимизда доимо бир-бирлари билан учрашганларида, айниқса тўйларда қайта-қайта такрорланадиган ажойиб бир ибора «Илоҳим қўша қаринглар», «Болаларингизни роҳатини кўринглар» деган фикр, бу ҳаётнинг борлиги, «Илоҳим қўша қаринглар» деган сўзнинг маъноси шунча улуг эканки, бу асрлар оша, ҳаёт бор эканки, ўз

маъносини йўқотмаган ва йўқотмайдиган кучга эга экан.

1999 йилнинг 26 ноябрь куни наҳорда бизни хонадонимизга огир мусибат тушди, менинг дўстим, вафодор ёримни эшигим олдида автомашина уриб кетди, бирор сўз айтмай, хайрлашмай оламдан ўтди.

Бу армон менинг ва фарзандларимнинг қалбида умрбод муҳрланиб қолди. Фарзандларим, жигарларим мендан тез-тез хабар олиб туришади, ҳаммалари менга меҳрибон, аммо умр йўлдошимнинг ўрнини босиши мушкул.

Умр йўлдошим Дилбар ўз исми билан жуда дилбар аёл эди, илоҳим Аллоҳ ўзи раҳматига олган бўлсин!

САМАРА

Богбон яхши ният билан кучат ўтқазиб, жони-дили билан парвариш этади. Оқибат йиллар ўтгач, унинг самарасини кўришга муяссар бўлади. Устоз ҳам ўз шогирдига ўзи билан билим ва ҳунаридан сабоқ беради, ҳаётида кўрган баланд-пастликларга аҳамият беришга даъват этади. Донишмандлар «Шогирд устозини тан олган тақдирдагина у устоз унвонига сазовор бўлади» дейишган. Мен 40 йиллик меҳнат фаолиятимда кўплаб ёшлар билан ишладим ва баҳоли-қудрат иш ўргатишга ҳаракат қилдим. Уларнинг кўпчилигининг ҳозирги истиқболини кўриб, дилдан қувонаман, беихтиёр уларнинг ёшлик йиллари кўз ўнгимда гавдаланади. Жумладан, Чилонзор туманида ишлаб юрган пайтларимда ёш йигитчалар Абдумалик Абдуалимов, Тўлқин Султонов, Шукурулла Дадашевлар 102,179,138-мактабларнинг директор ўринбосарлари эдилар. Ҳозиргача дўстлик ришталарини қаттиқ боғлаган бу ўртоқлар мактаб директори, сўнгра туман халқ таълими бўлимининг мудирлари бўлиб етишдилар. Улар ўзларининг одоби, меҳнатсеварлиги, ҳалоллиги туфайли жамоа орасида катта обрў-эътибор топдилар. Улар орасида Шукурулла олийжаноб хусусиятлари билан ажралиб туради. У шаҳар ижроия қўмитасида раҳбарлик лавозимларида ишлади, Республика Вазирлар Маҳкамасида масъул ходим сифатида фаолият кўрсатди, инсонларга қўлидан келган ёрдамини аямади. Шу билан бирга у шоир, журналист сифатида ҳам танилган. Унинг унга яқин китоблари чоп этилган. Айниқса 2004 йилда нашрдан чиққан, «Маърифатга бахшида умр» китоби билан отаси Тоир Дадашев ва ўзига ҳайкал қолдирди, барчанинг таҳсини ва раҳматига сазовор бўлди.

Октябрь туманида ишлаган пайтларимда эса Шоабдулла Муродович Шоаҳмедов, Талъат Нурмуҳамедов, Музроб Муродович Қурбонов,

Асомитдин Бўриевич Зиямухамедовларга, Акмал Икромов туманида Маъсуда Адилова, Абдуғани Тухтамуродов, Феруза Асадова, Тўлқин Раҳмонов, Гулнора Қўчқорова, Галина Демьяновна, Анжела Николаевна Грибанова, Константин Титов, ГУНОда эса Зайнутдинов Ҳожиакбар, Абдуллаев Султон, В.И.Карижская, Сулгонов Тўлқин каби маорифчиларга раҳнамолик қилиш бахтига муяссар бўлдим. Буларга ўхшаган шоғирдлар юзлаб. Улар Ватанимиз равнақи учун, халқимиз бахт-саодатини яхшилаш, халқ маорифини ривожлантириш масалаларида жонбозлик кўрсатиб ишлаб келмоқдалар.

ОИЛАМ: ФАРЗАНДЛАРИМ – АСАЛ ҚАНДИМ

Отамнинг оталари Исмат ота ҳунармандлар оиласидан бўлиб, ип йигирувчи бўлганлар.

Отам Исмат ўгли Йўлчи майда-чуйда улгуржи савдо-сотиқ ишлари билан шуғулланганлар.

Онамнинг оталари Шораҳим ота уста-дурадгор бўлиб, кўпчиликни хизматини адо этганлар.

Онамлар Шораҳим қизи Муборакхон уй юмушлари билан банд бўлганлар.

Отамнинг оналари Рихси ая ўша даврнинг маданиятли, илмли кишиси бўлган эканлар.

Онамнинг оналари Зулфия ая ип йигирувчи ҳунарманд бўлган эканлар.

Отамнинг оталари Исмат ота оилаларида 5 та ўғил, 3 қиз бўлган экан. Иброҳим, Маҳмуджон, Ҳикматжон, Аҳмаджон, Йўлчи, Робияхон, Татахон ая, Ҳабиба аялардир. Онамни оталарида 2 қиз, 3 ўғил: Мунирахон ая, Муборакхон ая, Шожалилжон, Шокаримжон, Шоқорабойлар бўлган.

Дилбархон билан тотув ўтган умримиз давомида Аллоҳ бизга икки қиз ва бир ўғилни туҳфа этди. Фарзандларимизни барчасини давр талабига мувофиқ тарбиялашга ҳаракат қилдик. Меҳнатимиз зое кетмади. Уларнинг барчаси ҳам мактабни олтин медалга тамомлаб, олийгоҳларни ҳам имтиёз билан тугатдилар. Фарзандлар вояга етгандан сўнг, ҳар бирини турмушга чиқариш, уйлантириш, ўзларига мос ҳаёт қуриш, ақли-ҳушли ота-оналарнинг фарзандларини топиш, уларни ҳаётга тўғри йўналтириш ишлари билан шуғулландик, натижаси яхши бўлди. Улар турмуш қуришди.

Дилфузахон олий маълумотли, озиқ-овқат тайёрлаш бўйича мутахассис. Маъруфхон ТошГАЗ соҳасида турли раҳбарлик лавозимларида ишляпти.

Ферузахон – ҳуқуқшунос.

Азизжон – олий маълумотли ҳарбий мугахассис.
Равшанжон техника фанлари номзоди, чинни заводида цех бошлиғи.
Сурайёхон – олий маълумотли. «Фан ва тараққиёт» илмий-техшириш комплексини илмий ходими, аспирант.
Камолахон – Педагогика коллежининг талабаси.
Мадинахон – Тиббиёт коллежи талабаси.
Муроджон – 7-синф ўқувчиси.
Зуҳрахон – олий маълумотли. Тошкентдаги 348-болалар боғчасини мудираси.
Тўлқинжон – олий маълумотли. Ўзбекистон матбуот қўмитасида цех бошлиғи.
Бахтиёржон – Алоқа коллежи талабаси.
Анорахон – 186-мактабнинг 9-синф ўқувчиси.
Фарзандларим ота-онасини эъзозлайдиган ўғил-қизлар бўлгани учун мен улардан доимо миннатдорман. Авлод-аждодлар ичида бир-бирини қўллайдиган, меҳрибон бўлишгани учун фахрланаман.
Халқимизда: «Сен ота-онангга нимани раво кўрар экансан, келгусида шу амаллар фарзандларингдан сенга қайтади» деган ҳикмат бор. Илоҳим уларнинг менга ва онасига қилган барча эзгу ишлари уларнинг фарзандларидан қайтсин.
Ўғлим Равшанжон ўртанча фарзанд бўлишига қарамай, гўё тўнғич акадек опа-сингилларига ғамхўр, қариндошларга эса меҳр-оқибатли. Истагим, у соғ-саломат бўлиб, шу олийжаноб хусусиятини ҳеч қачон тарк этмасин.

АЗИЗ ФАРЗАНДАЛАРИМ, ШИРИН НАБИРАЛАРИМГА

Мен шу ёшга етиб, ҳаётимдан асло нолимайман, Яратганга шукр. Аммо, умрим давомида паст-баланд йўللardan утишга, аччиқ-чучук кунларни ўтказишга тўғри келди. Шу асосда билиб-билмай айрим хатоларга ҳам йўл қўйганимни инкор этмайман. Шу сабаб сизларнинг ҳаётингизда ушбу ҳолатлар бўлмаслиги учун ҳаётий тажрибамдан келиб чиқиб, қуйидагиларни ҳаётингизга дастур сифатида қолдирмоқчиман.

–Толеем доим ёруғ бўлсин, омадли бўлай десангиз, ота-она дуосини олинг.

–Ҳалол, беминнат, бегараз, имонли устоз, раҳбарга шогирд бўлсангиз, ҳаётингизда қоқилмайсиз.

–Назардан қолмай десангиз, халқ корига яранг.

–Насиб этиб, раҳбар ёки устоз бўлсангиз, шогирдни фақат

қобилиятига қараб эмас, виждони ва садоқатига қараб танланг.

–Бошлиққа яхши кўринадан деб эътиқодингдан кечма, эл орасида юзинг қаро бўлади.

–Таъмагир бўлма, дўстларингдан айриласан, кексайганингда яккаланиб қоласан.

–Имкониятинг борида яхшилик қилиб қол.

–Билимсиз, мустақил фикри йўқ, қўрқоқ, ожиз инсон лаганбардор бўлади.

–Амалдор бўлишга фақат халқ манфаатини уйлаб, меҳнат қилсанггина ҳақлисан.

–Ошина-оғайнинг кўп бўлади, лекин битта бўлса ҳам дўст топ.

–Агар амалинг бўлса, бегоналар ҳам дўст бўлишга ҳаракат қилади.

–Дўст деб борингда ҳам, йўғингда ҳам ҳамдард бўлганга айтилади.

–Ҳаётингда ширин сўз, яхши ниятли, меҳрибон, меҳнатсевар бўлсанг, у доимо сенга бахт келтиради.

–Ҳар қандай фарзанд ота-онаси учун гавҳардек покдир.

–Устозинг доимо устоз бўлиб қолаверади.

–Тўғрилиқда гап кўп, аммо у ҳаммавақт ҳам барчага ёқавермайди.

–Ҳар бир кексани ҳам донишманд деб бўлмайди, аммо ҳурмат қилиш керак.

–Эгриликка қўл урган одамни яхшиликка қайтариш ҳамманинг қўлидан келавермайди.

–Инсоннинг ички маданияти доимо ташқи маданиятидан устун бўлмоғи лозим.

–Богбон ёш ниҳолни ўз вақтида ерга ўтқазиб парвариш қилгани сабабли дарахт ўз меваси билан яхшилик қайтаради.

Мана шу юқорида айтилган фикр-мулоҳазаларга иложи борица амал қилишга ҳаракат қилсанг, эл орасида ҳам, она-Ватан олдида ҳам, оилада ҳам ҳурматли инсон бўлиб, эл назарига тушаверасан.

УМР МАЗМУНИ

Ҳар бир оилада бўлгани каби бу оилада ҳам тўнгич фарзанд дунёга келганида ота-она қувониб, эзгу ният ва орзулар билан унга ажойиб исм қўйишди. Бу исмнинг маъноси якка-ягона бўлган Аллоҳнинг бандаси деган мазмунга эга эди. Юқорида ҳали исмини очиқ баён этмаган бу инсон билан қарийб ярим асрдан буён қадрдонмиз, доим бир-биримизни йўқлаб, кўрганда қувониб, кўрмаганда соғиниб юрамиз. Шу ерда бироз чекиниш қилиб, ўтган асримиз ва бошланган янги асримизнинг камина яхши билган, ихлос қўйган, эл-юртга қилган ва қилаётган фидойи меҳнатларидан доим ҳайратга тушиб юрадиган, муборак исмлари «Абдул» сўзи билан бошланадиган замондошларимиздан ўзбек мусаввирлик санъатининг буюк ва беназир даргаларидан бири, улуғ шоир ва мутафаккир, шеърият мулкининг буюк султони Алишер Навоийнинг нурли сиймосини яратишга ўз умрининг чорак асрини бағишлаган, Ўзбекистон халқ рассоми, раҳматли Абдулҳақ Абдуллаев, ўзбек миллий чолгу асбобини чалишда ўзига хос мактаб яратган, оддийгина най навоси билан етти иқлимга маълум ва машҳур бўлган Абдулаҳад Абдурашидов, ўзининг қарийб ярим асрлик фаолиятини фарзандларимизга билим беришга, уларнинг қалбига зиё нурларини олиб киришга бағишлаган, минг-минглаб шогирдларнинг ардоқли устози бўлган, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ маорифи ходими Абдулаҳад Йўлчиев ҳақида кўп ва хўп гапирсак, уларнинг меҳнатларига чин дилдан қойиб қолиб, тасанно-ю офаринлар айтсак, ҳар қанча арзийди!

Келинг, энди азиз ватандош, юқорида номларини ва хизматларини юксак ҳурмат ва эҳтиром билан тилга олган, якка-ягона бўлган Аллоҳнинг суюкли бандаларидан бири бўлмиш Абдулаҳад Йўлчиев ҳақидаги дил розларимизга қулоқ тутинг.

Дунёда эзгу, хайрли хизматлар қилиб, эл-юрт, улуғ инсонлар назарига тушишдан ҳам ортиқ бахт бўлмаса керак! Абдулаҳад Йўлчиев ҳам ана шундай камтарин, қалби дарё, назарга тушган юртдошларимиздан биридир. Ёшлигидан илм олишга қизиққан, оиланинг чин маънодаги яккаю-ягонаси бўлган Абдулаҳад Йўлчиев олий билим даргоҳини тамомлаб, бутун онгли ҳаётини фарзандларга таълим-тарбия беришга, улар қалбига зиё олиб киришга бахшида этди ва ҳамон ўзининг эзгу ишларини давом эттириб келмоқда. Янги-янги мактаблар, мактабгача болалар муассасаларини қуриш

дейсизми, соғлом ва ақлли фарзандларни камолга етказиш дейсизми, хуллас халқ таълимини ривожлантириш йулида нимаки қилиш керак бўлса, бу юмушларни бажаришда доимо камарбаста бўладиган инсонлардан бири Абдулаҳад Йўлчиев бўладилар.

...Тошкентнинг даҳшатли зилзиладан харобага айланган оғир кунлари ҳеч кимнинг эсидан асло чиқмайди. Вайроналар ўрнида нафақат турар-жой биноларини бунёд этиш, балки янги таълим масканларини ҳам қуриш даркор эди. Шаҳар чеккасидаги янги «Бешқайрағоч» даҳасида ҳам зилзиладан зарар кўрганларга уй-жойлар, мактаб, богчалар бунёд этиш жадаллик билан кетарди. Ана шундай иншоотлардан бирини, яъни замонавий мактаб қрилишини янги ўқув йилига қуриб битказиш вазифаси кўндаланг қилиб қўйилди. Ҳукуматимиз мадади. Абдулаҳад Йўлчиев каби ўз касбига фидойи, масъулиятни чуқур ҳис қилувчи инсонларнинг жонбозлиги билан шундай мактаблардан бирининг очилиш маросимига Республиканинг ўша пайтдаги сардори, раҳматли Шароф Рашидов бошчилигидаги раҳбарлар ташриф буюришди. Ҳамма нарса мактабнинг тантанали очилишига тахт қилиб қўйилган эди ва ниҳоят орзу қилинган қувончли дақиқалар келди. Алвон тасма қирқилгач, тантанага келган меҳмонлар янги мактабда ўқувчилар учун барча қулайликлардан мамнун бўлиб қолишаётган пайтда Шароф Рашидовнинг диққатини бир инсон ўзига тортиб қолди. Ушбу мактаб қурилишида тунни кунга улаб, одамларнинг бошини қовуштириб, мактаб ўз вақтида фойдаланишга топшириш учун елиб-югурган, ёз қуёшининг тафтидан қорайиб кетган бу инсон Абдулаҳад Йўлчиев эди.

Унга республикамиз раҳбари қўл узатиб, бажарилган ишлардан мамнунлигини изҳор этганида, Абдулаҳад Йўлчиевнинг кўпчилик билан қилган фидойи меҳнатлари шундай эътибор ва эътирофга сазовор бўлганлигидан боши осмонда эди. Шу воқеадан кўп ўтмай, унга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ маорифи ходими» деган юксак унвон берилди.

Абдулаҳад Йўлчиевнинг устоз мураббийлик фаолиятида бундай қувончли, ҳамма орзу ва ҳавас қиладиган лаҳзалар бисёр. Унинг Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармасида, паҳримизнинг қатор туманлари халқ таълими бўлимида масъул раҳбарлик вазифаларида қилган ишлари, кўрсатган фидойиликлари ҳақида кўшлаб гапирса арзийди. Мен ҳали юқорида Абдулаҳад Йўлчиев билан қарийб ярим асрдан бери яқин биродар бўлиб келаётганлигимизни айтган эдим. Кишининг бошида қувончли онлар, ташвишли дамлар бўлиши табиий ҳол, албатта. Камина ва Абдулаҳад акани билган, таниган, у билан дўстлашган кишилар, шоғирдлар у

кишининг пойтахтимизнинг ҳозирги Кичик ҳалқа йўли ёқасида жойлашган файзли 67-хонадонига кўп марталаб таъриф буюрганмиз. Ўзлари каби яққаю-ягона бўлган суюкли ўғиллари Равшанжоннинг оқилона ва доно қизлари Дилфузахон ҳамда Зухраҳоннинг, бир-биридан ширин невараларининг тўй тантаналарида, вафодор рафиқалари ўз исмлари билан чин дилбар ва дилдор Дилбархон кеннойининг бевақт оламдан кўз юмган қайғули маросимларида қатнашганмиз ва бу инсоннинг иродасига қайта-қайта қойил қолганмиз. Ундан бошқалар ибрат қилиб оладиган ажойиб одамийлик фазилатлари бисёр эканлигига ҳам иймон келтирганмиз. Умрни оқар дарёга қиёслайдилар. Чиндан ҳам шундай. Бинобарин, инсонга бир марта умр берилар экан, шундай яшамоқ керакки, инсондан яхши ном, эзгу амаллар қолсин. Шундай яшамоқ керакки, умр кечирган инсон ҳақида нафақат тириклик чоғида, балки ундан кейин ҳам одамлар фақат яхши гаплар айтсин. Абдулаҳад Йўлчиев шу жиҳатдан олганда ҳам бутун ҳаёти давомида ибратли, ҳавас қиладиган умр кечириб келмоқдалар. Қалби каби оппоқ сочлари ўзига жуда ярашадиган бу камтарин инсоннинг қилган эзгу ишлари, табаррук ёшидан ошганларида ҳам фидойилик билан бажараётган юмушлари, муҳтарам юртбошимиз раҳнамолигида юртимизда амалга оширилаётган таълим тизими бўйича ислохотларга қўшаётган улушлари ҳар қанча мақтовга, таърифу тавсифга сазовордир. Ҳаётнинг, умрнинг мазмуни ана шундай мезонлар билан ўлчанишида бир олам мужассам. Ё шундай эмасми, азизлар!?

*Солиҳ ЁҚУБОВ,
Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган маданият ходими.*

ҲОЖАТБАРОР ИНСОН

Абдулаҳад ака билан мен 1970 йилда танишганман. У кезларда Абдулаҳад Йўлчиевич Чилонзор туман маориф бўлимининг бош назоратчиси, мен эса 138-мактабда ишлардим. Кўринишдан кичик жуссали бўлса ҳам ўзига хос салобатга эга. Доимо очиқ чеҳрали, ширин муомалали бу инсоннинг ёш бўлишига қарамай, қуюқ сочларининг кўп қисмини кумуш толалар эгаллаган эди. Бу унинг ёшлик ва ўсмирлик йиллари анча қийин кечганлигидан далолат эди.

Барча мактаб илмий бўлим мудирлари қатори мен ҳам ҳар чорак якуни бўйича Абдулаҳад акага ҳисобот топширар эдим. У киши ниҳоятда қаттиққўл эдилар. Сабаби, мактабнинг барча босқичларини муваффақиятли босиб ўтган, таълим-тарбия ишини пухта эгаллаган мутахассис эди.

Тақдир тақозоси билан 1980 йилларда маориф мудир сифатида у киши билан сафдош бўлиш бахтига муяссар бўлдим. Ёш раҳбар сифатида акаҳондан кўп маслаҳатлар, йўл-йўриқлар олдим, ҳатто дўстлари қаторига қўшилдим. Абдулаҳад ака яхши инсоний фазилатларини ўзида мужассам этган инсонлардан ҳисобланади.

Меҳр-оқибат, эзгулик у кишининг шиори эди. Айниқса, устозларга нисбатан у кишининг кўрсатган садоқатига мен бир неча бор гувоҳ бўлганман. Бу борада жуда кўп мисолларни кўрсатиш мумкин.

Устозлар, дўстлар, ҳамкасбларнинг қандай тўй, маъракалари бўлмасин, унинг бошида доимо ҳозиргача бел боғлаб, ҳозир у нозир бўладилар.

Абдулаҳад ака инсонларга тўғри ва самимий маслаҳатини аямайди. Кўпинча ёрдамга муҳтож кимсаларга дарров чора топишга ҳаракат қилар, ҳатто ўз раҳбарларини нотўғри қарорларидан қайтариш қобилиятига эга эди. Шу сабаб, кўпчилик ёшлар у кишига интилар ўзининг ҳожатбарори сифатида қабул этади.

Абдулаҳад ака тиниб-тинчимас инсон. Меҳнат нафақасига чиққанларига бир неча йил бўлишига қарамай, мактаб раҳбари сифатида фаолият кўрсатиб келмоқдалар. Илоҳим омон бўлсинлар!

*Шукур ДАДАШ,
Ўзбекистон Ёзувчилар Уюшмасининг аъзоси.*

СЕРҒАЙРАТ РАҲБАР

Уттан асрнинг 70-йиллари эди. Мен пойтахт Чилонзор туман 200-мактабда бош илмий бўлим мудир сифатида фаолият кўрсатардим. Мактабнинг ўқувчилар жамоаси икки мингдан ортиқни ташкил этарди. Бу ўз-ўзидан мендан саҳардан то кун ботгунча ишлашни тақозо этарди. Мен ва директоримиз Восиқ ака асли деҳқон оиласидан бўлганимиз учун мактабда полиз маҳсулотлари, олма, нок ва турли гуллар етиштириларди. Мактаб оstonасига қадам қўйган киши чиройли таралган узум ишқомига дуч келарди. Чилонзор туман ХТБнинг бош назоратчиси, тиниб-тинчимас Абдулаҳад Йўлчиев кўп тадбирларни бизда ўтказиб, кўпчиликка ишимизни кўз-кўз қиларди. Тез орада Абдулаҳад ака раҳбарлик лавозимларига кўтарилиб, 1977 йилларда Акмал Икромов туман

ХТБнинг мудирини этиб тайинланди. Аниқ эсимда, 1981 йил бошланган пайт эди. Кечки пайт Абдулаҳад ака менинг уйимга келиб: «Маҳкамбой ака, Чилонзор мактабини роса гуллатдингиз, директор паноҳида юриш етар. Энди мустақил раҳбарликнинг аччиқ-чучугини ҳам бир тотиб ўзингизни кўрсатинг» деб энди пойдевори кўтарилаётган Бешқайрагоч даҳасидаги 129-мактабга раҳбар этиб тайинлади.

Мактаб янги ўқув йилига битиши, очилишига Шароф аканинг келиши кутилardi. Мактабда ҳар куни шаҳар, туман раҳбарлари штаб ўтказарди. Абдулаҳад ака қурилиш ишига тумандаги барча мактаб, боғчаларнинг техник хизматчиларини жалб этган, уларнинг келишини шахсан ўзлари назорат қилар эдилар.

Мактаб очилишига саноқли кунлар қолган, ҳовлидаги ободонлаштириш ишлари билан шуғулланар эдик. Якшанба куни эди. Кутилмаганда туман фирқа қўмитасининг котиби Ҳожиакбар Камолов ва бошқа салобатли инсонлар ташриф буюришди. Таништиришдан сўнг иккинчи шахс Министрлар Советининг раиси экан. У киши РайОНО мудирини чақиришни, унга бир неча саволлари борлигини айтди. Шунда тезда Абдулаҳад акани мактаб ичкарисидан чақириб келдим. Мудир эғнида халат, туфли ва шимлари чанг аҳволда раиснинг олдида келди. Раиснинг бу ҳолатдан кўзи қувонгани яққол сезилиб турарди.

Мактаб муваффақият билан очилди, барча мамнун бўлди. Абдулаҳад ака меҳнат таътилига кетди. Ўқитувчилар байрами арафасида газетада Абдулаҳад Йўлчиевга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ таълими ходими» унвони берилганлиги ҳақида фармон чиқди.

Бу серғайрат раҳбарнинг меҳнатига муносиб баҳо эди.

*Маҳкам ГАДОЙБОВ,
халқ таълими фахрийси.*

КАСБГА МЕҲР

Абдулаҳад Йўлчи ўғлини мен болалик йилларимданоқ танийман. Бизлар Самарқанд Дарвоза, уларнинг оила аъзолари қўшни Ўқчи маҳалласида истиқомат қилардик. Абдулаҳад билан 13,85-мактабларда таҳсил олганмиз. Болалиги анча мушкул кечган, аммо шунга қарамай, ўқишга иштиёқи баян, қобилияти зўр эди. Тошкент политехника институтини муваффақиятли тамомлаб, инженер деган мутахассисликка эга бўлди. Бу ўша даврда кўпчилик

орзу қиладиган касб бўлиб, маҳаллий аҳоли ичида техника буйича хунармандлар кам эди. Шунга қарамай, Абдулаҳад негадир муаллимлик касбини танлаб иккинчи олийгоҳни ҳам битирди ва илк меҳнат фаолиятини пионервожатийликдан бошлади.

Мен XX асрнинг 70-йилларида Тошкент шаҳар Фрунзе (ҳозирги Яккасарой) туманида маориф мудир сифатида фаолият кўрсатаётган давримда дўстим Акмал Икромов туманига маориф раҳбари бўлиб келди. Биз бу лавозимни эстафета тарзида олган бўлсак, у эса биринчи маориф раҳбари, уни биринчи ташкилотчиси сифатида тарихда қолди. Шаҳардаги кўпчилик раҳбарлар А.Йўлчиевни суюшар, унга ишончлари катта эди. Шунинг учун булса керак, Бектемир тумани шаҳар таркибига қўшилгач, РайОНОни ташкил этишни унга топширишди. У бу вазифани ҳам муваффақиятли удалади ва кўпчилик ишончини оқлади.

Абдулаҳад Йўлчиев ҳақиқий маорифчи десам муболаға бўлмайди. Сабаби, у маорифчига хос маданият – ширинсўзлик, юмшоқ муомала, камтаринлик каби фазилатлар соҳибидир. У нафақат ҳамкасблари, балки қўл остидаги ходимларига ҳам қаттиқ сўзлагани, уларнинг шахсиятига текканини асло эслай олмайман. Аксинча, уларга меҳрибон, уларнинг мушкулени осон қилишга доимо ҳаракат қилган. Ҳамкасбимнинг яна бир одатларидан бири раҳбарига садоқат билан хизмат қилиш эди. У бу ишни ҳам юракдан бажарарди, аммо бу ҳаракатига улардан гоҳо адолатсиз жавоб ҳам оларди. Менинг турмуш ўртоғимнинг исми Дилбархон бўлиб, маорифчи эди. Ўртоғимнинг рафиқаси ҳам Дилбархон бўлиб, у ҳам маорифчи, камтарин, оддий жафокаш аёл эди.

Абдулаҳад ўз касбига меҳр қўйган. Шунинг учун ҳам 65 ёшга қадам қўйса ҳам ундан воз кечолмайди. Ҳозирги кунда Тошкентдаги 167-мактабда раҳбар, ундан ўқитувчилар ва ота-оналар жамоаси ниҳоятда мамнун. Дўстимга асло толиқиш билмай, умрининг сўнгги кунигача севган касбидан ажралмасин дейман.

*Ўткир ФАЙЗИЕВ,
«Халқ таълими аълочиси».*

ТУГМА МАОРИФЧИ

1991 йиллар эди, мен маҳалламиз яқинидаги 394-боғчада мусиқа раҳбари бўлиб ишлардим. Кунлардан бир кун боғчамизга туман маорифининг мудир Абдулаҳад Йўлчиев кириб келдилар. Мудира – онам Одила Умарходжаева у кишини боғча ҳаёти билан

таништирдилар. Болалар маскани тумандаги барча боғчалардан озодалиги, кўкаламзорлиги, инглиз тилини, мусиқани чуқур ўзлаштириши билан ажралиб турар эди. Боғчамиз «Ором» номига яраша оромгоҳ эди. Абдулаҳад ака боғчадан кетатуриб:

–Хўш, Гулихон, келгуси режаларингиз қандай? – деб сўрадилар. Шунда мен боғчани келажакда мусиқа гулшанига айлантириш ҳақидаги фикрим билан ўртоқлашдим ва ёрдам берсангиз бўлди дедим. Улар «Баракалла, Гулихон, албатта ёрдам берамиз» дедилар ва тез кунда қўшимча бино қурилди. Кутубхона, инглиз тили, спорт зали, мусиқа хоналари ишга тушди, бу ишларга жонкуяр тиниб-тинчимас раҳбаримиз Абдулаҳад ака бош-қош бўлдилар.

–Гулихон! Сендан талаб шуки, яқин ойлар ичида боғча Республикага танилиши керак, чунки бунга энди барча шарт-шароитлар етарли, – дедилар.

Фаришта омин деган экан, Абдулаҳад Йўлчиевнинг кўрсатган ёрдамлари туфайли Республикага танилди. Айниқса, Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг бир йиллик тўйида боғчамиз тарбияланувчиларининг чиқишлари ва қизимиз Заҳрохонни Президентимиз кўтариб, бағриларига босишлари бизни ниҳоятда илҳомлангирди, ҳатто кўзимиздан севинч ёшлари қалқиди. Бу эса бизни янада яхшироқ ишлашга, туманимизда шундай боғчаларни кўпайишига асос бўлди.

Акмал Икромов туманида янги боғчалар, мактаблар қад кўтарди, туманда оромгоҳлар ишга туширилди. Бу ишларнинг бошида Абдулаҳад ака барча ходимларни бирлаштириб бош-қош бўлдилар. Онам Одила опа нафақага чиққач, мудира этиб тайинландим. Шу даврларда устозлардан яна бир хусусиятни ўргандим.

Устоз туманда ҳар хил тадбирларни, ўтказиладиган мажлисларни айтилган вақтда ўтказар эдилар. Ҳеч бир раҳбарни кеч қолишини ёқтирмас. Доимо сизларни ходимларингиз сизлардан ўрнатқан олади дердилар. Ҳаётимизда шундай одамлар борки, уларнинг меҳр-муҳаббати чашмасидан, маърифат хазинасидан беҳисоб одамлар баҳраманд бўлади, бундай устознинг меҳр-саховати ҳар бир шогирд қалбида чуқур из қолдиради.

Тақдир тақозоси билан ҳозир маориф раҳбариман, мудир этиб тайинланган кунимок биринчи бўлиб Абдулаҳад ака келиб, мени қучиб табрикладилар.

Меҳрибон устознинг:

–Шогирдим шу лавозимга кўтарилган экан, мен бундан фахрданаман, бу менинг ютуғим, – деганларида кўзимдан маржон каби севинч ёшлари тўхтамади.

«Устоз отангдек улуғ» деганлари шу бўлса керак.

Тугма маорифчи Абдулаҳад Йўлчиевнинг курсисида ўтириб, у кишининг ишини ўзлари берган сабоқлари асосида давом эттирмоқдаман.

Мен учун тоғдек суянчиқ, маслаҳатгўй устозим борлигидан бахтлиман. Бахтимизга омон бўлсинлар!

*Гулнора ҚҲЧҚОРОВА,
Тошкент шаҳар, Акмал Икромов
туман халқ таълими бўлими мудир,
«Соғлом авлод учун» ордени соҳибаси.*

ТИНИБ-ТИНЧИМАС РАҲБАР

Абдулаҳад ака шаҳар халқ таълими бош бошқармаси бошлигининг ўринбосари сифатида ишлаган кезларида физкультура ва спорт масалаларига мутасадди эдилар. Ўзларининг атрофларига спорт мутахасссларидан Анатолий Блинков, Баҳром Тухтабеков, Константин Титов ва мени турли тадбирларга жалб этардилар. Ўзлари математика ўқитувчиси бўлсалар ҳам жисмоний тарбия масалаларини қийналмай таҳлил эта олар эдилар.

1977 йилда Акмал Икромов тумани маорифчиларига раҳбар этиб тайинландилар. Шу даврда мен 193-мактабда ишлар эдим.

Биринчи хайрли ишлари бизнинг мактабимиздан бошланди. Мактаб узоқ йиллардан бери кўмир билан ёқилар, асло исимас, атроф қорақуяга беланиб ётар, тозалик учун дакки эшитардик. Абдулаҳад аканинг саъй-ҳаракатлари билан маблаг топилиб, иссиқлик қувурлари тортилиб келинди ва маҳалла аҳлининг ҳурматини қозонди. Шу билан бир қаторда ижроқўм раисининг муовини, райплан раиси, депутат Азиз Раҳматуллаев билан ҳамкорликда бошлангич синфлар учун қўшимча бино қрилди.

Мактаблар ва боғчаларда спортнинг барча турларини жонлантиришга алоҳида эътибор бердилар. Натижада туманимиз спортчилари шаҳар бўйича доимо совринли ўринларга эга бўлдилар. Ундан ташқари туман ва шаҳарда ўтказиладиган «Қувноқ стартлар» мусобақаларида ҳам яхши кўрсаткичларга эга бўлдик, ҳатто Белоруссия Республикасида ўтказилган Бугуниттифоқ мусобақасида қатнашишга муваффақ бўлдик.

Мактабларда спортнинг турлари бўйича жонкуяр ўқитувчилар астойдил иш олиб борардилар. Булар Қурбон Шаранов, Жўра Аvezов,

Миша Хлебов (44), Юрсун ойа (129), Жўра Раҳимов (75), Вячеслав Мороз (74), Геннадий Худяков (107)лар спортнинг енгил атлетика, қўл тўпи, волейбол, гимнастика турларидан фақат шаҳарда эмас. Республикамизда етакчи ўринларни олишар, 1980 йилда Москвада ўтказилган олимпиада ўйинида туманимиз ўқувчилари Республика шарафи учун қатнашган. Бу ишларни уюштиришда, амалга оширишда, шароитларни яратиб беришда раҳбаримиз Абдулаҳад Йўлчиевнинг раҳнамолиги, ишбилармонлиги бошқа раҳбарларга қараганда анча ажралиб турарди.

Абдулаҳад акада одамларни бирлаштира билиш, таъкилотчилик қобилиятлари кучли эди. Ўзига ҳам, бизларга ҳам тинчлик бермасди, бир сўз билан айтганда тиниб-тинчимас раҳбар бу инсон.

*Тўлқин ҲАЙДАРОВ,
«Бешқайрағоч» маҳалла
фуқаролар йиғини раиси,
Ўзбекистонда хизмат
кўрсатган халқ таълими ходими.*

УСТОЗ ДОИМО УСТОЗ БЎЛИБ ҚОЛАВЕРАДИ

Абдулаҳад Йўлчиев 2001 йил февраль ойида бизнинг мактабга раҳбар бўлиб келдилар. Мактабни ўрганиб чиқдилар, мактабимиз анча путури кетган, шароитлари огирроқ эди. Жамоани йиғиб секин-аста режа асосида тушунтириб, яқин 3-4 йил ичида мактабимиз тумандаги ўртача мактаб қаторига олиб боришни мулойимлик билан тушунтириб, иш бошладилар. Шу ўқув 2000-2001 йилидан бошлаб мактабда ободонлаштириш ишларини бошлаб юбордилар.

Мактаб орқа томонида жарлик бўлиб, ўралмаган эди, улар терак дарахтларини эктириб, мактаб атрофини ўрадилар.

Мактабдаги катта, қуриган дарахтларни кестириб, ўрнига мевали дарахтлардан олма, олча, ўрик, шафтоли, нок, беҳи, тут дарахтларини, кўчатларини эқдилар.

Мактаб кўчасидаги ерга беда ва манзарали гуллар эқдилар. Мактаб ҳовлиси доимо яшил бўлиб туриши учун беда ва атиргул кўчатлари эқдилар.

Мактаб орқасидаги ташландиқ ерга жўхори, супурги, чеснок ва бошқа экинлар эктириб, кўкаламзорлаштиришга катта ҳисса қўшдилар.

Мактаб спорт майдончаси ўқувчилар ёрдамида таъмирланди. Теракларни сугоришни йўлга қўйдилар. Мактаб ички ҳудудида эса

анчадан буён ремонтталаб бўлган мактаб спорт зали ва мажлислар залини капитал ремонт қилинди.

Ҳар бир синф хонаси, фойе, йўлаклар ҳам капитал таъмир қилинди. Синф хоналарини талаб даражасида жиҳозлашга эришдилар.

Биринчи қават йўлкасига бу йил линолиум тўшалди. Ҳар бир қаватни галма-гал линолиум қилиш мўлжалланган. Ҳар бир синф йўлаклар деразалари ойна билан қопланган. Спорт зали ва мажлислар зали дераза ойналари қирққулоқ эди, ҳаммаси бутун ойналар билан қопланди. Фаоллар залидаги барча анжомлар сифатли таъмирланди. Биринчи синфдан бошлаб мактабда рус тили, чет тили ўқитилишига эътибор бердилар, кадрлар қўнимсизлигини бартараф этдилар. 9-11-синф битирувчиларини 90 фоизга ўқиш ва иш билан таъминлашга эришдилар.

Мактабимизни ота-оналари, участка нозирлари, маҳалла жамоаси, оқсоқоли билан алоҳида амалий ишлаб олиб бордилар, натижада ҳозирги кунда доимо маҳалла аҳли ҳам, ота-оналарга ҳам маслаҳаттўй, кимни нима иши бўлса, мактабдан ташқари буларга тўғри йўл кўрсатадилар, ундан ташқари мактабимизга богча мудираларидан, мактаб раҳбарларидан маслаҳатга келиб турадиганлар сон-саноқсиз.

Бу ишларга чарчамасдан одамларни кўнглини олишга ҳаракат қиладилар.

Бизни мактабимиз жамоаси устоздан анча ҳаётий ишларни ўрганиш билан ақлли, заковатли, маслаҳаттўй, ишбилармон, бизга янада ишда ҳам, оилада ҳам ҳамдардлик билдирадиган раҳбар билан ишлаш анча завқли эканлигини тушуниб бормоқдамиз, маорифчилар бахтига шундай одамлар кўп бўлсин деймиз.

*Минаввар ҚАМАРИТДИНОВА,
167-мактаб раҳбар муовини.*

Отамнинг аялари Рихсия ая

Отам Исматов Йўлчи

Онамнинг оталари Шо Ахмад уста ўз фарзандлари билан

Онам Муборакхон Шо Ахмад қизлари

Умр йўлдошим Дилбархон билан

Дилбархон қизлари сингиллари билан

Фарзандларим билан

Укаларим билан

Сингилларим ва Қобилжон билан

Дилбархон фарзандлари ва синглиси билан

Набираларим

Келиним ва набираларим

Акмал Икромов тумани I-котиби Комолов Хожиакбар Комолович
туман халқ таълими мудир Иўлчиев Абдулахад йўлчиевич Метод
кабинет мудир Саидахмедов Махмуд Саидахмедович мактабда
ўзаро суҳбатлашмоқда

Ором номли болалар мажмуасининг очилиш маросими.
«Ўзбекистон ҳалқ таълими вазири Йўлдошев Жўра Фаниевич, Вазирлар
маҳкамасининг маъсул ходими Турсунов Ислон Турсунович, туман
(ҳалқ таълими мудир Иўлчиев Абдулахат Йўлчиевич,) «Ором» болалар
мажмуаси мудираси Қўчқорова Гулнора Мамараимовна

Ўзбекистон халқ таълими вазири Шермухамедов Саид Шермухамедович, Акмал Икромов тумани I котиби Комолов Хожиакбар Комилович, Акмал Икромов тумани ижроия қўмитасининг раиси Абдурасулов Ғуломназир Абдурасулович, Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармасини бошлиғи Йўлдошев Хамидулло Қаюмович, Акмал Икромов туман халқ таълими бўлими мудири Йўлчиев Абдулахад Йўлчиевичлар ўзаро келгуси режалар ҳақида суҳбатлашмоқдалар

Халқ таълими ходимлари Оқ-тепа маҳалласи йиғинидаги иштироки

Акмал Икромов туман халқ таълими ходимлари ўзлари ободонлаштирган боғда

Ахмад Яссавий мақбарасига зиёрат вақтида
 Мирзажонов Ўткир Абдужалилович, Йўлчиев Абдулахад Йўлчиевич, Йўлчиева
 Дилбархон Муратовна, Одилова Маъсуда Содиқовна, Акбарова Ферузахон
 Акбаровна Йўлдошев Хамидулла Қаюмович, Нурмухамедов Таълат Гофурович,
 Дадашев Шукрулла Тоирович, Султонов Тўлқин Ахмедович, Шоахмедов
 Шоабдулла, Зокиров Ислон Исмоқович, Жалолов Нуритдинлар

Акмал Икромов туман халқ таълими ходимлари

Акмал Икромов туман халқ таълими ходимлари

Фарзандларим ва набираларим билан

Набираларим оилада дам олаётган пайитимизда

Оила даврасида, Ўткиржон, Ботир ака, Шавкатжон, Равшанжон,
Мажитжон, Раънохоналар

Самарқанд шаҳрида зиёрат
қилган вақтимиз 1986 й.
Абдулла Исмаилов Ахмедович,
Боходиржон, Мен, ва
Самарқандлик биродаримиз
Бахтиёржон

Симпропил Ўзбекистон санаториясида
оилавий дам олиш даври

Кисловодскийда оилавий дам олиш даври

Украина Львов шахри 76-
Ахунбобоев номли мактабда.

Кисловодскийда оилавий дам
олиш даври

Набирам Мадинахон билан

Келинларим Матлубахон, Сурайёхон, Куёвларим Маърупхон,
Тўлқинжонлар, Қизим Зухрохон, Набирам Ферузахон, Абирам
Рашитжон

Укам Ғофуржон Ўғиллари

Шайхонтохур тумани 324 мактабда ўтказилаётган йил ўқитувчиси
конкурсидан лавҳа

Ходжаева Любовь Анатольевна, Йўлчиев Абдулахад Йўлчиевич,
Эшбоев Жамолитдин Раимқулович, Исмоиловна Тамара
Жабборовна, Шамсутдинова Валентина Загидовна, Шарипова
Ферузахонлар

Шайхонтохур тумани халқ таълими мудири
Эшбоев Жамолитдин ва мен Алишер Навоий боғида

Шайхонтохур тумани 167-мактаб раҳбар хонасидаги суҳбат
Раҳбар муовинлари Қамаритдинова минавар, Қодирова Саидалар

Гадойбоев Махкамака билан Чимён санаториясида

ОҚ ДАСТУРХОН

(Бўлган воқеа)

Бу гулшан ичраки йўқтур
Баҳо гулига сабот,
Ажаб саодат эрур чиқса
Яхшилик билан от.
(Алишер Навоий)

1945 йил. Тошкент шаҳрида Самарқанд Дарбоза кўчаси «Сузуқ ота», «Чуқур кўприк», «Занги ота», «Илгари» маҳаллаларини ўз ичига олган эди.

Уша даврларда Тошкент шаҳри тарихга эга бўлган бир неча дарбозаларга бўлинган бўлиб, шулардан бири Самарқанд Дарбоза кўчасидир.

Бу кўча Чорсудан бошланар, йўллари чиройли текис терилган тошйўлдан иборат бўлиб, охири Самарқанд — Дарбозагача у ёғи бир Қўқон араваси сигадиған тор кўча орқали Новза сувигага йўл бор эди, атрофи колхоз ерлари, шаҳарли одамлар баҳордан чиқиб кузгача бўлиб, қилинган меҳнат эвазига, мева-чеваларни териб келадиган дала боғлардан иборат эди.

Уша даврда шу кўчамиздаги бир неча хонадонларда бўлиб ўтган воқеани ҳикоя қилмоқдамиз.

Бола эдик, Мурғак қалбимиз беғубор бўлса ҳам, шўхлик, ўйинқароқлик, севинчу қувонч дилимизни така-пука қилиб турса ҳам ҳаммамизнинг юзимизда сўлгинлик, руҳиятимизда маюслик, хатти-ҳаракатларимизда мискинлик, бир сўз билан айтганда катталарга хос гамбодалик бор эди. Биз тенгқур болалар тирик етимлар эдик, оталаримиз урушга кетишган, уйларимиз ҳувиллаб қолган, ҳаммамиз оч-наҳор юраверганимиздан ранги-рўйимиз сарғайган, озиб тўзиб кетганимиздан полиздаги «қўриқчидек», гўё шақ-шуқ суягимиз, қуруқ теримиз қолгандек эди.

Бола эдик, ўша пайтларда ҳам бу олам, думалоқ сайёрамиз — Ер шари ҳув жарликдаги сув тегирмоннинг гардиш тошига ўхшаб айланар, кун ўтар, тун тунар, яна тонг отар. Ер ҳамон чарх уриб умр кечиб борар, биз тенгқур болалар ҳориган одам тепаликка кўтарилаётгандек амал-тақал улғайиб борардик, улғайётганимизни ҳам билмасдик. Тонг отганини мактабга кеч қолмайлик деб юргганимизни, ўқишдан чиқиб далада кечки овқатга ўтин йиғганимизни, гоҳ бугдойзорда қолган-қутган бошоқларни терганимизни, кеч тушганда қорнимиз очиб, силламиз қуриганча,

бурнимиз ерга теккудек ҳолатда ҳовлимизга кириб келганимизни, онажонимиз раҳм қилиб тайёрлаб қўйган бўлсалар шулдур-шўл гўжани ичиб, ўринга гум ошиб уйқуга кетаётганимизни билардик, холос.

Ҳа бола эдик. Қалбимиз губорсиз, кўнглимиз эҳтироссиз эди-ю, бутун вужудимиз билан эзилиб, маънос-мискин тортиб юардик. Ахир, тирик етим эдик-да. Суянган тоғимиз, ишонган боғимиз Онажонларимиз эди. Ҳамма нарса: турмушга, рўзгорга бор-йўққа, хаста-касалга, очлик-йўқликка, кийим-кечакка, мурғак болаларнинг таълим-тарбиясига, ҳуллас ҳаётнинг оғир ғилдирагини айлантирувчи онажонлар, мункиллаб қолган бувижонлар эди.

Бола эдик. Қалбимиз губорсиз эди-ю, тинч осмонимизни қоп-қора даҳшатли булут босиб кун ботар томонда қиргин-барот уруш бўлаётганини, шаҳар ва қишлоқлар ёниб вайронага айланаётганини бизнинг ота-акаларимиз қон кечиб, жон бераётганларини, мардона кишиларимиз ҳалок бўлаётганларини мурғак юрак билан ҳис этардик. Дўстларим Ҳамидулла, Маҳмуд, Забиҳилла, Насрулло, Жамол, Абдулла, Аҳаджон ва мен дала ҳовлимизнинг этак томонидаги жарлик олдида кечқурунлари борар эдик-да, баланд тепаликка чиқардик:

— Қаранглар, кун ботар томон ёнаяпти! — деб аюҳаннос солардик.

Ўртоқларим кенг у кун ботар осмоннинг қип-қизариб кетганига тикилишиб қолар, назаримда улар сеҳрлангандек туюлар, оппоқ юзлари шафақ алангасидан мисранг тусда товланар эди. Ичимизда содда ўртоғим Ҳамидулланинг юзлари йиғлагандек буришиб кетарди-да:

— Вой-ву, урушнинг алангаси осмонгача етибди, қаттиқ бўлаётган экан, — дерди.

Тенгқур ўртоқлар унинг ваҳима гапига кулардик-да тасалли берардик:

— Уруш жуда узоқда... Бу аланга қуёшнинг ботишидаги нур чақнаши-ку... Бу шафақ алангаси чиройли, — дердик.

Содда Ҳамидулла ҳамон кун ботар томонга тикилганича ҳайратда қотиб турар, бирдан ўша томон учиб бораётган гала-гала қушларни кўриб икки қўлини баланд кўтарганича қичқирарди:

— Қушлар! Жон қушлар! У томонга учманг! У томонда уруш бўлаяпти!... Ҳаммангиз ёниб кетасиз!.. Тенгқур ўртоқларим орасида бўйим улардан пастроқ бўлса ҳам, ҳаммаларини туртиб олдинга ўтардим-да, илтижо қилиб бақирардим:

— Қушларжон! Уруш бўлаётган жойларга тез учиб боринг! Дадажонларимизга салом айтинг, бизнинг соғинганларимизни айтинг!

Ортимда бақириб-қичқириб турган ўртоқларим менинг илтижоимни эшитиб, бир зум жим бўлиб қолишарди. Ахир менинг қушларга қилаётган илтижоим уларга ҳам ёқиб тушар, улар ҳам дадажонларига салом йўллашни исташар эди-да.

— Қушларжон! Уруш бўлаётган жойларга тез учиб боринг! Дадажонимизга салом айтинг!

Ҳамма ўртоқларим шу оҳангда бақириб-қичқириб учар қушларга нидо қилишарди.

Бола эдик. Жар-жулгаларда елиб-югуриб уруш-уруш ўйнардик-да, «немис»ларни итдек қувлаб, жарлик сувига бўктирардик. Голиб чиққанимиздан кейин, ҳаллослаб қирғоқдаги кўм-кўк майсалар устига узала тушиб ётиб олардик. (Катта бўлганимизда шуларни эслаб, болалигимизнинг энг ғаройиб онлари фақат ўша эканини ҳис қилганимизда кўзларимизга беихтиёр ёш олиб қўямиз), кейин дилимизга яна гамгинлик тушарди-ю, худди кўнглимиздек зим-зиё уйимизга қайтардик.

Ҳа, бола эдик. Ўйинқароқлик ҳам, дала болаларига хос шўхлик ҳам, ғайрат-ишчанлик ҳам доим ҳамроҳимиз эди. Кеч қузгача далада ишлардик. Лой кечиб картошка терардик, карам кесардик, юдузлар чарақлаб чиққанда ҳам қанд лавлагиларни кавлаб олардик. Биздан сал ёши каттароқ болалар қўш ҳайдар, аравада сабзавотларни омборга ташир, колхознинг энг оғир юмуш-ишларини бажаришар эди. Далада беш-олти яшар болалардан тортиб, оналаримиз, буви-буважонларимиз ҳам ишлашар, урушга деб мева-чевами, сабзавот-резаворми, йигиб аравага ортардик.

Кечқурунлари ҳувилаб қолган далаларда емишлик териб юрганимизда, ҳув дала этагидан жуда узун ва баҳайбат аждарга ўхшаб поездлар карвони ўтарди, устида худди чўккалаб ўтирган филга ўхшаш танклар кун ботарга ўқ отарини тўғрилаб учиб борар эди.

Бола эдик. Қуруллар ортилган поездлар кун ботарга қанча тез борса, оталаримизга мадад бўлишини худди тушунгандек, танкларга қўл силтаб хайрлашардик. Поезд карвони далалардан ўтиб уфқда ғойиб бўлиб кетгунча кўз узмай тикилиб турардик. ойижонларимизу, опа-сингиллар-у, ҳамма сеҳрлангандек бир зум жим қоларди-да, яна индамай эгилганича ишга берилиб кетарди.

Далаларда чарчаб-эгилиб ишлардик-да, яна гамгин уйга

келардик. Ҳар куни, кунора маҳаллада қайгули гап тарқарди:

— «Қўчқор отанинг ўгли Ҳикматдан «қора хат» келибди! Бечора саксонга кирган чол кампирдан айрилиб, ёлғиз қолган эди, ёмон бўлибди. «Қора хат»ни билдирмай қўя қолинглар, холидан хабар олиб туринглар!».

— «Ойша хола бечора очлиқдан кунжара еб, шишиб кетибди».

— «Сарви холанинг қизи Гулсун ичтерлама бўлиб қолибди».

— «Мухаррам келиннинг очлиқдан сути қуриб, чақалоғи нобуд бўлибди».

Ҳар куни шунақа гап. Бир-биридан кўнгилсиз хабарлар.

Тенгқур ўртоқларим билан бу гапларни эшитамиз, азамаракаларга югурамиз, кичкина бола бўлсак ҳам қабрларга борамиз, ғам-алам чекиб, кечқурун тушганда уйга келамиз-у, похол ёстиққа бош қўйиб тин оламиз: «Уйқу бунча яхши, ҳеч ғам-ташвиш чекмай, ҳеч нимани билмай ётасан!».

Эсимга тушди, бувим бир гап айтган эдилар: «Ўлган одам ҳеч нимани сезмайди!» Уйқу ҳам ўлимга ўхшар экан-да...

Кунлар шунақа ўтаверади, ўтаверади, одам зерикиб кетади, турғак юракларим эзилиб кетади.

Ҳа, бола эдик-да. Яна эрта саҳарлаб турамизда, бувижонимиз тикиб берган тўрва папкамизни кўтариб мактабга чопамиз. Унинг елкага осадиган боғичи узунроқ шекилли, бўйим пастлигидан тўрва папка нуқул оёғим болдирга тегавериб ғашимни келтиради. Ўқитувчимиз ким кеч қолса, синф хонаси бурчагига тургазиб қўядилар. Болалар ҳар хил имо-ишора қилиб, одамнинг жигига тегишарди. Лекин тенгқур дўстларим Ҳамидулла, Жамол, Маҳмуд менга қилиқ ҳам қилишмайди., қарашмайди ҳам, ачиниб ўтиришганини сезаман. Бир-икки марта шунақа кеч қолиб изза тортганимдан кейин кеч қолиш «навбати»ни бошқаларга бериб, дарсга ҳаммадан олдин келадиган бўлдим. Энди мен уларни масхаралаб ўтирардим.

Бола-эдик-да. Мен тенгқур ўртоқларим ичида шўхроқ, чаққонроқ, ҳар ишга удабурон эдим.

Кўчамиздаги Салим ака деган киши мен ҳақимда сал ёмонроқ гап ҳам айтган: «Бу боладан катта бўлганда кисавур чиқади». шу гапни эшитганимда кўнглимга қаттиқ тегиб яхши ният тугиб қўйганман: «Шошма сассиқ Салим, мендан шундай зўр одам чиқсинки, кейинчалик бу гапингдан уялиб юр!»

— Дилимиз шикаста, кўнглимиз маъюс бўлиб юрса-ю, кап-катта одам «мени кисавур, Ҳамидуллани — лақма, Хошимни —

қиморбоз, Маҳмудни — дангаса бўлади», — деб айтса, ёмон алам қилар экан. Биз тўрт тенгқур ўртоқ вояга етганда шунақа яхши одам, шунақа етук кишилар бўлайликки, Салим сассиқ кўриб қўйсин.

Ҳа, бола эдик-да, ширин сўз дилимизга малҳам, кучимизга қанот бағишлар эди. Содда ўртоғимиз Ҳамидулланинг онаси Лаълихон опа бизни жуда яхши кўрарди йигирма етти-йигирма саккиз яшар, хуш бичим, истараси иссиқ, кулишлари гулдек чиройли жувон эди. Бир куни Ҳамидулланинг ўша пайтда уйда тўрттала ўртоқ дарс тайёрламоқчи бўлди. Ҳар доим галма-галдан кимнинг уйдагилари уришмай яхши кутиб олса ўшаларникига тез-тез борардик, лекин кўпинча Ҳамидулланикига бориб турардик, чунки Лаълихон опа бизни доимо очиқ чеҳра билан кутиб олардилар-да.

Ўша кун сира эсдан чиқмайди. Кечки пайт Лаълихон опа пешайвон ёнидаги катта уйга хонтахта қўйиб, дарс тайёрлашимизга жой ҳозирлаб бердилар-да, ҳаммамизга жилмайиб:

— Болажонларим! Сизларга яхшилаб бир палов дамлаб бераман, — дедилар.

Оч-наҳор юрганимиз, беш-олти ойлаб палов емаганимиз учун бу гапни эшитиб, ҳаммамиз баравар қичқириб юбордик:

— Ур-ре! Палов ош еймиз!

— Айланай сизлардан, қўзиларим! — Лаълихон опа икки ўрим йўгон сочларини силкиб, чаққон юриб ошхона томон кетдилар. Бир қанча вақт ўтиб ошхона тарафдан пиёздоғ ҳиди, гуркираб димоғимизга урилди. Бай-бай-бай! Мунча ёқимли! (Ўшандан бери қанча-қанча пиёздоғлар димоғимизга урилади-ю лекин ҳеч бири Лаълихон опанинг ўша кунги палов ошининг пиёздоғига ўхшамайди). Шунақа мазза қилиб ўтиргандик, Лаълихон опа уйга кириб келдилар:

— Қани китоб дафтарларни бир чеккага йиғиштириб қўйинглар, мен дастурхон ёзаман...

Апил-тапил дафтар-китобларимизни йиғиштириб олдик.

Бундай қарасам Лаълихон опамлар оппоқ, жудаям оппоқ, худди оққушга ўхшаган оппоқ дастурхонни ушлаб турибдилар. (Уруш йиллари бунақа чиройли оқ дастурхонни ҳеч ерда кўрмагандик). Мен ҳавасим келиб, қимтиниб ўзимча ақлли таклиф айтдим.

— Бунақа чиройли дастурхонни солманг, опа жудаям оппоқ экан, кир бўлиб қолади.

Лаълихон опам кулдилар:

— Вой, нега унақа дейсан, Абдулахаджон, дастурхон сизлардан айлансин... Бугун сизларни яхшилаб бир меҳмон қилай, ўғилларим.

Узун хонтахтага оппоқ дастурхон ёзилдию, кўнглимиз чарақлаб, кўзларимиз ярақлаб кетди.

Лаълихон опа катта қизил чойнақда чой дамлаб, ўзлари пойгакка ўтирдилар-да, бир пиёладан чой узатдилар, кейин ҳар биримизга қараб меҳр билан гапирдилар:

— Сизлар тўрт ўртоқсизлар, ҳаммаларингиз ақлли болаларсиз... Уруш қургур ҳам тугаб қолар. Катта йигит бўласизлар. Менинг ўғлим отасига ўхшаб ўқитувчи бўлса ажабмас... Абдулаҳад жуда ақлли бола, катта жойларда ишлаб, обрўли бўлади. Маҳмуд билан Хошим олим бўлади... Ушанда мен анча қариб, буви бўлиб қоламан... Ҳамидулланинг отаси, сизларнинг адаларингиз урушдан омон-эсон келиб сизларни катта институтларда ўқитишади... Оғир бу кунлар ўтиб кетади... Сизлар яхши одамлар бўлиб эл-юртда обрў олиб юрасизлар.

Шунда ҳаммамизнинг дилимиз яйраб, Лаълихон опамни худди осмондан ҳозиргина тушган фаришга, оналарнинг онаси деб билдик. Салим сассиқнинг биз тенгқур ўртоқлар ҳақида айтган хунук гапларини эслаб, ижирганиб қўйдик.

Бола эдик. Лаълихон опа палов ошни сузгани ошхонага кетиши билан, шишадан ҳаммамиз ўз сиёҳдонимизга сиёҳ қуймоқчи бўлдик. Маҳмуд шишанинг пўкагини очиб, энди Ҳамидуллага узатаётган эди, бирдан ағдарилиб кетди-ю, оппоқ дастурхонга бинафша рангсиёҳ мўл-кўл тўкилиб, кўз ёшдек жилга бўлиб оқди. Ҳаммамиз қўрқиб ўрнимиздан туриб кетдик. Ҳамидулла хонтахта тагига, Маҳмуд билан Хошим эски шкаф орқасига, мен эса тахмонга тутилган одеял орқасига беркиндик.

Шу пайт лаганда қип-қизил паловни кўтариб Лаълихон опа уйга кириб келдилар. Мен уларга одеял тешигидан нима қиларкинлар деб қараб турар эдим.

— Вой, кўзиларим... Қанисизлар? Вой ўлай, қаёққа кетдинглар! Лаълихон опам ҳайрон бўлиб уйнинг ҳар томонига қарадилар, бирдан хонтахта тагидан Ҳамидулланинг оёғи чиқиб ётганини кўриб дедилар:

— Вой, Ҳамидулла, бу нима қилганинг, чиқ бу ёққа, ўртоқларинг қани?

Ҳамидулла хонтахта тагидан чиқиб йиғлаб юборди, буни кўриб мен шкаф ортидан турган Маҳмуд билан Хошим ҳам «ув» тортиб йиғлаб юбордик. Оппоқ дастурхоннинг ярмига сиёҳ тўкилиб ётганини кўриб, Лаълихон опа воқеага тушунди. Ҳаммамиз энди ўртага чиқиб ўқсиб-ўқсиб йиғлаб турардик.

— Йигламанглар, қўзиларим, — деди қувноқ жарангли овоз билан Лаълихон опа, — дастурхонга сиёҳ тўкилибди, шу билан бир нарсa бўлибдими... Сизлардан битта дастурхон айлансин...

Мен ёш бола бўлсам ҳам тушунаман, биздан «битта» дастурхон «айлансин», лекин ўша уруш йиллари бунақа оппоқ дастурхон ҳам оилада азиз эди-да!

Лаълихон опа яна бошқа дастурхони солиб, бизга қип-қизил паловни едирдилар, кулиб-кулиб қизиқ воқеаларни гапирдилар.

Ҳамидулланинг дадаси — Эргаш акани жуда ширин сўз, яхши киши бўлганини айтиб бердилар:

Бола эдик. Оқ дастурхонга сиёҳ тўкиб юборганимизга бир-икки кун хижолат чекиб юрганимизни, кейин унутиб ҳам юбордик...

...Йиллар ўтди, қанча турналар карвони келиб кетди, лекин биз тенгқур ўртоқларнинг дадаларимиз урушдан қайтиб келишмади.

Лаълихон опа умр дўстини, садоқат билан кута-кута қоп-қора сочлари оқарди, ўша бизга ёзган дастурхонидек оппоқ бўлиб оқариб кетди, юрагида биз оппоқ дастурхонга тўккан сиёҳ каби доғ қолди. Бу доғ умрдошининг урушда қаҳрамонларча ҳалок бўлганини эшитганида шикаста дилига мангуга муҳрланиб қолди.

Ҳа бола эдик. Лаълихон опа оқ дастурхон устида яхши тилак билан тўрт ўртоқнинг келгуси тақдири ҳақида каромат қилиб айтган гаплари ҳақ бўлиб чиқди: Угли Ҳамидулла ажойиб инженер, мен коллективга раҳбар, Абдуллажон эса олим, Маҳмуджон, Аҳаджонлар медик бўлиб, эл-юрт хизматида куйиб пишиб юрибмиз.

Дам олиш вақтларимизда, тенгқур ўртоқлар учрашиб қолганда, Ҳамидулланинг уйига бориб турамиз. Унинг онажониси бизнинг ҳам онамиз. Оппоқ шойи рўмол ураб ўтирадилар. Келинлари хизматда бўлади, қўша-қўша набиралари Лаълихон бувини иззат-икромда тутишади.

Катта одамлармиз, ҳаммамиз нечталаб фарзандларнинг отасимиз. Лекин гулгун дастурхон атрофида ўтириб тўрт тенгқур ўртоқ яхши одам бўлиб етишганимизга шукроналар айтамиз, бизни бир пайтлар булар ёмон одам бўлади, — деган Салим ота тирик бўлганида айтган сассиқ гапига пушаймон ерди, уяларди, деб эслаб қўямиз.

Дунёда ширин сўз, яхши ният, меҳрибонлик, меҳнатсеварлик фазилат экан. Ўша оғир уруш йилларида оқ дастурхон атрофида Ҳамидулланинг онажониси ҳаёлан орзу қилган кунлар келди.

Ҳамон нуроний чехрасидан табассум аримайдиган Лаълихон буви дастурхон устида яхши ният айтади:

Ҳамма омон бўлсин, эл-юртимиз тинч, ҳаётимиз фаровон бўлсин!

Яхши тилак орзу одамларга йўлдош бўлаверади.

УМРНИНГ ГУЛ ФАСЛИ

«Оила даврасида суҳбат»

Дунёга янги меҳмон келди, чақалоқ тугилди, дейлик. Бу хушxabар бутун оилани, қариндош-уруғларни, қўни қўшни, дўст биродарларни хуллас, ҳаммани қувонтириб, дилларда яхши ният уйғотди: «Янги меҳмон узоқ умрли, ризқи насибали ақлли-ҳушли бўлсин», деб орзу тилак билдирилади, исми-жисмига мос қилиб яхши умид билан от қўйилади, чақалоқ оилада азиз қилиб боқилади. Она парвариши, ота хоҳиш-ройиши билан гўдак камол топиб боради.

Инсон боласи дунёга келган кунданоқ ана шундай диққат-эътибор, меҳр-ифтихор, умид-интизорлик билан, «Фарзандим яхши улғайсин, келажақда одам бўлсин», деб ота-она у учун зарурий барча меҳнат-машаққатни зиммасига олади.

Онажонларнинг тунда ширин уйқудан кечиб кўкрак сути беришлари дилбанди учун қайғуришлари, бетоб бўлганда куйиб-ёнишлари, оталар болам деб ўзлари емаганни едириб, кийдириб фарзандлари учун елиб-югуриб меҳнат қилишлари — буларнинг ҳаммаси инсонни камолатга етказиш учун худди табиат ўзи белгилаб қўйган ўзгармас қонун вазифаси ва бурчидир. Бир доно кишидан сўрабдиларки:

— Фарзанднинг қадр-қиммати нима билан улчанади?

Доно киши айтибди:

Фарзандлар инсоният ҳаётининг давоми, уларни чароғбонига қийс қилса бўлади, зотан фарзандлар биздан кейин чирогимизни ёқадилар, демак ҳаётни давом эттирадилар.

Яна сўрабдилар:

— Ота-онага фарзанднинг қандай ҳикмат-ҳосияти бор?

Доно айтибди:

— Фарзанд ёшлигида ота-онасининг қувончи, қариганда суянчи бўлади. Агар фарзанд яхши камол топиб, одоб-ахлоқда манзур бўлса, ота-онага, эл-юртдан раҳмат келади, бундай фарзанд ҳалоллик, поклик, камтарлик, меҳнаткашлик билан бахт-саодат топиб, кексайган ота-онасининг суянчиги, уларнинг умр сўнгидаги роҳат-фароғати бўлади.

Донишманднинг бу ҳикматона таъриф-тафсилини батафсил келтирганимизнинг боиси бор. Фарзанд нафақат ота-онанинг, бутун, эл-юртнинг, она-Ватанининг ифтихори, қувончи, суянчи эканлиги ҳаммамизга маълум. Ҳукуматимиз оналар ва болалар учун ҳамма имкониятларни, барча қулайликларни яратиб қўйибдилар. Шунинг учун ҳам: «бахтли болагимиз учун жонажон она-Ватанимизга минг раҳмат!» дейилган шоир ҳамма жойда кичкинтойларимиз дилидан баралла янграйди.

Фаровон ҳаётда яшаяпмизки, унинг қадр-қимматини доим эъзозлашимиз керак. Инсон ҳаётта келар экан, унинг дилида чексиз орзу-истаклар, ширин умидлар жуш уради. Ота-она ҳам фарзандининг истак-умидлари амалга ошиши учун курашади: бола уйда, боғчада тарбияланиб, сўнг мактабга илм-фан асосларини эгаллашга киришади. Айниқса шу пайтдан бошлаб ота-она, уйдаги катталар, мактабда ўқитувчи-мураббийлар ўқувчиларнинг яхши ўқиши, билимларини пухта эгаллаб бориши, одоб-ахлоқни, ақлли-хушли, идрок-иқтидорли булиши каби фазилатлар мужассамлашишига ҳар томонлама эътибор берадилар. Холисона ўйлаб кўрсак, ёш гўдак биринчи синф остонасига қадам қўйгандан то ўнинчи синфни битириб етуклик аттестатини олгунча давлатнинг қанчалаб маблағи, оила, мактаб ва ўқитувчиларнинг қанча куч-қуввати, билими, яна бир муҳим оиланинг қанча иқтисодий сармояси сарфланади. Шуларнинг ҳаммаси замонамизнинг ҳар томонлама ривожланган, чинакам ватанпарварлик руҳида тарбияланган она-Ватанимиз кишисининг камоли учун аталганини биламиз. Тўлиқ ўрта маълумот олган ҳар бир йигит-қизга катта ҳаётга йўланма сифатида етуклик аттестати берилади.

Етуклик! Бу сўзда катта маъно бор. Жонажон мактабда кўплаб фан асосларини эгаллаган йигит ва қизлар энди ҳаётнинг катта йўлига чиқиб, маълум бир касб-ҳунарнинг мустақил эгаси бўлишига етук гражданин ҳуқуқини олган бўлади.

Етуклик ва ёшлик! Бу икки сифат «Ҳасан-Ҳусан» дегандек бир-бирига монанд ва ўхшашдир.

Ёшлик ҳам инсонга умр каби бир марта берилади. Уни шундай сермазмун, серзавқ қизиқарли ва эсда қоладиган тарзда ўтказиш керакки, келгусида одам қарилик гаштини сураётганда жасоратли революционер ва Улуғ Ватан урушларида жанговар бўлган қаҳрамон бобо-бувиларимиз, ота-оналаримиз каби фахрий туйғулар билан ажойиб ёшликларини эслаб юрсинлар.

Умр фаслларини қадрини кексалардан сўраш керак. Мен бу

гапни бежиз айтаётганим йўқ. Купчилик ёшлар болалик пайтларини эслашиб: «Болалигим қизиқ утган» деб кулишади, кексалар эса қандайдир ширин армон билан: «Оҳ, менинг ёшлигим!» деб кўйишади.

Ёшлик, ёшлигим,

Қани менинг ёшлигим

дейилган қўшиқда ҳам ажойиб ҳислатларга бой ёшлик онлар, ёшлик дамлар қўмсалади, ширин ёки аччиқ хотирланади.

Ёшлик жуда ажойиб умр фасли. Бир доно: «Ёшлиқда ёзганинг тошга ёзганинг, қариликда ёзганинг музга ёзганинг» деган экан. Бу жуда топиб айтилган кенг маънодаги ҳикмат бўлиб, ҳаётингда зарур бўладиган барча билим ва ҳунарни ёшлик пайтингда эгаллаб ол, улар бутун умрингга керак бўлади, қариганда булар ҳаммасига улгирмайсан деган ўғитни тушунтиради.

Чиндан ҳам ёшлиқдан ўрганган нарса дил-жонга сингиб, бир умрлик одат-фазилат бўлиб қолади. Кимки ёшлиқдан меҳнаткашликка, ҳалолликка тўғрилиқка ва софдилликка ўрганса бир умр бу фазилатлар унга ҳамроҳ бўлиб бахт-саодат боғи етаклаб бораверади. Агар шуларнинг аксига юриб одам лоқайд, дангаса, текинхўр, ёлгончи, товламачи, эгри қўл, меҳнатсиз даромад топишга одатланиб қолса умри ҳасрат-надоматда зое ўтиб кетади.

Ёшлик худди баҳордек, «ғир» этган шамолдек, оқар сувдек тез фурсатда ўтиб кетишини ҳам унутмаслик керак. Вақтини қадрлаган одам бахтини қадрлайди. Бахт-вақт билан топилади. Шунинг учун ёшлиқда биринчи навбатда билимли ва ҳунарли бўлиб олиш керак. Ота-она, оила, мактаб, аввало она-Ватан ўзи тарбиялаган фарзандларидан катта умидлар кутади, улкан ишларга, бунёдкорликка чорлайди. Ҳозирги кунда миллионлаб ёшларимиз она-Ватанимизнинг куч-қудратини, мудофаа қувватини, эл-юрт фаровонлигини ошириш йўлида ҳамма жабҳаларда: она-Ватан посбонлигида, қурилишларида, буюк иш-ишотлар бунёд этишда, қўйингчи ҳамма жойда жасорат ва матонат кўрсатмоқдалар.

Афсуски, баъзида ёшларимиз орасида, юқорида биз айтиб ўтган болаликдан то ўсмирлик ёшигача она-Ватану, ота-оналаримиз сарф этган маблағларни, парваришларни, бутун меҳнат-машаққатларини, фарзанддан кутилган орзу-умидларини билмайдиган, билса ҳам нон тепкилик қилиб, хаҳо-таралла қилиб юрадиган бепарво ва лоқайд ёшлар ҳам учраб туради. Мен шу уринда бир мисол айтиб ўтмоқчиман.

Нодир исмли бир ўқувчим ўзининг синфни амал-тақал қилиб

зўрға битирди. Унинг отаси боласини эркалиб давлати ошиб-тошиб кетганданми ўқувчи «ўглига» «Жигули» олиб берганди. Ёш усмир Нодир босар-тусарини билмай қолди. Ўқитувчилари унинг отасини чақириб ўглининг ёмон ўқишини, бола талтайиб ҳеч кимни менсимай қўйганини ётиғи билан тушунтиришди. Шунда отаси Толибхўжа мана бундай ваз-карсонни айтди:

— Ўғлимнинг феъли-атвори шунақа... тажанг. Уйда онасини ҳам, опаларини ҳам менсимайди. Мендан бир оз ҳайиқиб туради... Энди ёшда...

— Ёш эмас-ку, аттестат олади ахир, ўқишни яхшиласин...

— Аттестат олади деяпсизларку, ишқилиб ўртача ўқиса бўлди-да... Мана биз ҳам чаласавод эдик, амаллаб ишлаб кетдик, катта оилани боқаяпман.. Бу ҳам йўлини топиб кетар...

Отанинг ўғли тарбиясига нисбатан бунчалик лоқайдлиги ўқитувчиларни ҳам, кейинчалик Нодир маҳалладош бир қўшнисини урганда маҳалла судида ўтирган одамларни ҳам ранжитди. Азият чеккан боланинг отаси ўша куни жаҳл билан Толибхўжага заҳарханда сўз айтди:

— Ҳой, Толибхўжа, сиз ўғил эмас, уришқоқ «хўроз»ни ўстиряпсиз, кўзингизни очинг!

— Нима демоқчисиз, Акбархўжа? — деб керилди бирдан ўрнидан туриб Толибхўжа. — Сиз ўзингиз буңдан йигирма йил илгари хўроз уриштириб юрардингиз-ку.

Акбархўжа амаки аччиқ кулди:

— Мен хўроз уриштирган бўлсам, сиз одам уриштиряпсиз-ку..

Ҳамма кулди. Маҳалла суди Толибхўжа ишлайдиган бошқармасига ўглини тарбиялай олмагани ҳақида хат ёзадиган бўлди.

Мана шу воқеадан кўп ўтмай Нодир ичган ҳолда «Жигули» машинасини ҳайцдаб келатуриб, кайф билан рулни бошқаролмай қолади, йўлгага чиқиб беш яшар қизчани уриб юборади. Қизча ҳалок бўлади. Нодир эса етуклик аттестатини ҳам ололмай қамоқ жазосига ҳукм қилинди.

Отасининг нотўғри тарбияси, боланинг ноҳўя хатти-ҳаракати туфайли нораства қизча ҳаётдан кўз юмиб кетди, Нодирнинг ёшлик дамларига қора кўланка тушди. Фаровон ҳаёт қадрини билмайдиган, умрнинг энг гўзал фасли-ёшликни тушунмайдиган, тўқликка шўхлик қиладиган кишиларнинг тақдири ана шундай аччиқ бўлиб қолаверади.

Мен педагоглик қилаётган Акмал Икромов районидаги 4-урта мактабни шу ўқув йилида кўплаб ажойиб ёш йигит ва қизлар битиришди. Унинг синфларни тамомлаган 101 ўқувчидан ун икkitаси фахрий ёрлиқ, 2 та кумуш, шу жумладан уч ўқувчи олтин медал олишга муяссар бўлди. 8-синфларни эса 147 ўқувчи тамомлади, кўплари аъло баҳоли шаҳодатнома олишди.

Мен битирувчи ёшлар билан уларнинг орзу-истакларини билиш, зарур бўлса маслаҳат бериш мақсадида йил давомида кўп марта суҳбатлашдим. Ана шу суҳбатларда ёшларимизнинг ажойиб ҳислатларини пайқаб, замон талаби билан ҳамнафас яшаётган ўқувчиларимиздан беҳад хурсанд бўлдим. Унинг синфни яхши баҳолар билан битирган Насиба Жамолова, Азиза Ниёзова, Озода Мирзаева, Абдулла Ҳакимов, Мирфайзулла Абдуқодиров, Нодира Набиева, Равшан Ҳалилов, Рихсивой Баҳромов, Дилдора Юсупова, Муборак Аюпова, Ҳасан Мухсинбеков, Клара Акромова ва бошқа кўпчилик ўқувчилар Тошкент тўқимачилик комбинатига, шаҳримиз қурилишларига бориб ишлашга қатъий аҳд қилишди.

Мактабимизнинг 8-синфлари тамомлаган кўпчилик ўқувчи-ёшлар шаҳримиздаги ҳунар-техника билим юртларига бориб фан асосларини урганиш билан бирга касб-ҳунар эгаллашга бел боғлашди. Адҳам Соатов, Абдурахим Расулов, Аҳмад Ҳикматуллаев, Равшан Обидов, 12-ҳунар техника билим юртида бўёқчилик касбини, Исмоил Муслиддинов, Тоҳир Исҳоқов, Ботир Ибрагимов, Хайрулла Ҳакимов, Фарҳод Пулатов, Абдулла Болтаев, Равшан исҳоқов, Фахриддин Миноваровлар 42-ҳунар техника билим юртида ўқиш ва автослесарлик касбини ўрганишга аҳд қилдилар. Шунингдек бир неча ўқувчилар 9 ва 55-ҳунар техника билим юртларига касб-ҳунар эгаллашга ўқишга киришди.

Боғга яхши парвариш қилинса ширин-шарбат мева олинганидек, мен юқорида исм-шарифларини келтирган ўсмир ёшлар оилада, мактабда пухта билим ҳар томонлама етук тарбия олишганлиги учун ҳаётда ўз йўлларини аниқ топиб, катта ҳаётга қадам босишмоқда. Улар яқин фурсатда билим юртида ўқиб, касб-ҳунар ўрганиб ишчи-хизматчи ота-оналари қаторига ўтиб, эл-юрт ишига она-Ватан қудратини, халқ фаровонлигини оширишга ўзларини фидокорона меҳнатлари билан муносиб ҳиссаларини қўшадилар, шу билан бирга ўзларини бахт-саодат йўлларини топадилар.

Шуни таъкидламоқчиман, Институтга киролмай қолган куча-куйда лақиллаб юрадиган, қари-қартанг, ота-онасининг боқимандаси

бўлиб текинхўрларча яшайдиган ёшлар кўзга хунук кўринади, шолизор ва гулзордаги чақиртиканакка ўхшаб қолади. Ҳозирги замон ҳар бир киши меҳнат қилиши жонажон она Ватанимиз, ҳукуратимиз белгилаб берган жадаллаштириш программасини халқимиз ҳаётини янада фаровонлаштириш чора-тадбирларини амалга оширишда бир жон, бир тан бўлиб кўрашмоғимиз керак.

Ёшлик — умрнинг энг гўзал ва қудратли кучи. Ёшларимиз ўз ҳаёт йўлларида бахт-саодатни, шон-шухратни, донолар айтганидек, узоқ умр саломатлигини меҳнатда топадилар, илм-фанни чуқур ўрганиб ҳаётдаги кўплаб сирли муаммоларни ечадилар ва уни халқимизнинг фаровонлиги учун хизмат эттирадилар.

КАТТА ҚИЛИБ КЎРСАТАДИГАН ОЙНА

Бола бошидан — ниҳол ёшидан

...Оилада янги инсон туғилди, дунёга янги меҳмон келди. Бу хушхабар бутун оила аъзоларини, қариндош-уруғларни, қўни-қўшниларни, дўст биродарни, хуллас ҳамма ҳаммани қувонтириб дилларда яхши ниятлар уйғотди. «Янги меҳмон ризқли, насибали, ақлли-ҳушли бўлсин» деб орзу-тилаклар билдирилади, исми-жисмига мос қилиб яхши умидлар билан исм қўйилади. она-ю ота куну тун унинг атрофида парвона бўлади. Айниқса она ўз жигарбанди деб тунларни кунларга улаб мурғак фарзанди атрофида парвона, гиргитгон бўлади.

Халқимизда «Бола бошидан, ниҳол ёшидан» деган жуда яхши гап бор. Шундай экан болани гўдаклигиданоқ тарбиялашга бутун диққат-эътиборни қаратиш керак. Шу ўринда бир ривоятни оқшомхонларга яна бир бор эслатиб ўтиш фойдадан ҳоли эмас. Луқмони Ҳаким уч кунлик гўдакнинг отасига ўтилчасини тарбияга топширишга келганида унинг уч кун кечикканини айтганини ҳар биримиз биламиз. Демак, инсоннинг шаклланиши учун биринчи ва асосий масъулият ота-она зиммасига юкланади.

Дарҳақиқат фарзанд нафақат ота-онанинг, балки бутун эл-юртнинг, она-Ватаннинг ифтихори, қувончи, суяничи бўлиши учун унинг тарбиясига асосий эътибор қаратилиш керак.

Маълумки, мустақил Ватанимизда соғлом авлодни камол топтиришга ҳар томонлама муҳим аҳамият берилмоқда. Мамлакатимизда «Соғлом авлод учун» орденининг таъсис этилиши,

шу ном билан аталувчи кенг кўламдаги дастурларнинг ҳаётга тадбиқ этилаётгани республикамизда фарзандлар тарбиясига ва унинг камолига нақадар катта аҳамият берилаётганигига яна бир бор ёрқин далилдир. Бинобарин жамиятимизда мадҳини ҳар қанча ёйса арзийдиган, бола тарбиясида барчага ибрат бўладиган ажойиб оилалар кўпчиликини ташкил этади. Бундай ибратли оилаларни курганингда ёки мақтовини эшитганингда қалбинг севинчларга тўлади.

Маълумки, бизнинг ўзбек халқи болажон халқ. Агар диққат билан назар солсангиз фарзанд тарбиялаётган оилалар ўртасида бир мунча фарқ борлигини ҳис этасиз. Бир оилада аксарият ҳолларда ҳамма ишлар расамади билан тақсимланган бўлади. Ҳар бир боланинг оилада бажарадиган ўз юмуши бор, улар бир-бирларини иззат ва ҳурмат қилишади. Бошқа бир оилада эса аксарият ҳолларда болаларнинг дангаса, ишёқмас, тантиқ бўлиб ўсганлигининг шохиди бўласиз. Хўш, бунинг сабаби нима? Биз бола тарбиясида кўпинча эътиборсизликка йўл қўямиз, бунинг натижасида болалар гап ўқмас, ўзбошимча бўлиб ўсадилар. Баъзи ота-оналар эса болаларни ҳаддан ташқар эркалатиб уларнинг айтганларини беками-кўст адо этадилар. Бу нарса бола тарбиясига салбий таъсир кўрсатади. Шу ўринда давлат раҳбари Акмал Икромовнинг ўғли Ургут Икромовнинг отасининг берган тарбияси борасидаги сўзларини бир ёдга олайлик:

— 30-йилларнинг бошида юртимизда аҳвол ниҳоятда огир эди, озиқ-овқат етишмасди. Ўшандай очарчилик йилларида ҳам отамиз биз фарзандларга жуда қаттиққўл эди. «Ҳамма бола қанақа бўлса сизлар ҳам ўшандайсиз, ортиб кетган жойларингиз йўқ, арзанда бўлиш керак, эмас» деярдилар. Отамиз бизларнинг ўқишимизни ҳар доим кўз-қулоқ бўлиб кузатиб турарди, нимани ўқиётганимизни суриштирарди, ўзи билан киноларга олиб борар эди. Кийим кечакни бошқаларнинг ҳаваси келадиганнини кийдирмасди. Эсимда, укамга узун шим олиб беришди. Ўша куниёқ у деворга осилиб, янги шимнинг тиззасини йиртиб келди. Кейин ана шу тиззаси йиртилган шимга ямоқ солиб, уни то торайиб қолгунча кийиб юрди...

Юқорида келтирилиб ўтилган мисолнинг нақадар аҳамиятли эканлигини ортиқча таъкидлаамаса ҳам бўлади. Лекин шуни айтиш керакки, ҳозирги пайтда ҳаётда ҳар томонлама ўрнак бўлаётган, фарзандларга яхши тарбия бераётган юзлаб оилаларни тилга олиш мумкин. Шундай оилалардан Азимовлар, Ҳайтовлар, Самиговлар, Муҳамедовлар, Турсуновлар, Зайниддиновлар.

Хўш, юқорида номлари зикр этилган ота-оналар қандай қилиб шундай фарзандларни камолга етказажётган эканлар, деб савол тутилиши табиийдир. Биз кўплаб бундай оилаларда бўлганимизда унинг сабаби аён бўлди. Аввало шу оилаларнинг боғбонлари, яъни ота-оналари тарбияли, обрўли одамлар, қолаверса, улар фарзандларига ёшлигидан бошлаб бирор ҳунар ўргатадилар. Масалан, оила сарбони қўли гул, тандир ясайди, фарзандларининг барчаси қайси соҳада бўлмасин ҳаммалари шу ота касбини ўрганиб олишган. Ёки бошқа бир оиласига назар солсак бу оила фарзандларининг барчаси ота касбини дурадгорликни эгалламоқдалар. Бундай оилаларни кўплаб мисол қилиб келтириш мумкин. Энг эътиборли томони шуки, бундай оилаларда тарбияси огир фарзандлар йўқ, ҳаммаси меҳнаткаш.

Лекин шуни ҳам афсус билан айтиш керакки, бола тарбиясини нотўғри тушунадиган ота-оналар ҳам анча-мунча топилади. Уларнинг назарида бола тарбияси уларнинг қорнини тўйдиришу уст бошларини бут қилишдан иборат эмиш. Тўғри, бу нарсалар ҳам ота-она зиммасидаги вазифадир. Лекин асосий вазифа болани жамиятта муносиб, етук инсон қилиб етиштиришда. Шу ўринда халқимиз орасида юрадиган бир гапни эслаб ўтиш ўринлидир: «Болалар ёмонликни катта қилиб кўрсатадиган ойнадир». Ҳақиқат ҳам болалар олдида қилинган кичик бир ёмонлик уларнинг кўзига катта бўлиб кўринади. Шу боисдан ота-оналар болалари олдида ўзини қандай баланд-паст гапларни гапиришадиган, айниқса, болалар ахлоқига ёмон таъсир қиладиган бемаза қилиқларни қилишдан қаттиқ сақланишлари керак. Дарҳақиқат ҳар ким экканини ўради. Шундай экан бола ҳам ота-онасидан олган тарбиясига қараб ўсади. Баъзи ота-оналар тарбиянинг мана шу томонини эсдан чиқариб бепарво бўлиб юраверадилар. Бир вақт қарасаларки, болалари безори, ўқиш-юришлари ёмон. Шундай ота-оналар ҳам борки, ўз фарзандлари ўқиётган мактабга йиллаб қадам қўймайдилар, фарзандларининг ўқиши, хулқ-атвори билан қизиқмайдилар. Уларнинг назарида тарбия билан боғча, мактаб шугулланиши керак эмиш. Аслида инсоннинг фарзанднинг шаклланиши учун биринчи ва асосий масъулият ота-она зиммасига юкланади. Боғча, мактаб ва жамоатчилик тарбияси ота-онага кўмақдир холос. Боғча тарбияси боланинг дунёқарашини ривожлантирса: мактаб унинг маънавий дунёсини кенгайтиради, уни дунёвий фанлар билан қуроллантиради.

Мен шу ўринда кўп йиллик педагогик тажрибамдан келиб чиқиб фарзанд тарбияси борасидаги айрим фикрларимни азиз

оқшомхонлар билан ўртоқлашмоқчи эдим. Биз, катталар, яъни энг аввало ота-оналар, жамоатчилик вакиллари ўз тарбиямизга ҳам жиддий назар солишимиз керак, токи бизлардан ўрнак олаётган фарзандларимиз бизнинг тарбиямиздан нуқсон кўрмасин. Болаларимизга ҳалол меҳнат нонини едирайлик, ҳар бир гапимизни ўйлаб гапирайлик. Қолаверса, болаларни кўчада эътиборсиз ва бекор қолдирмайлик, бола ҳаётида оила жавобгарлигини, ота-она масъулиятини бир неча баробар ошириш жамият учун нақадар катта аҳамиятга эга эканлигини тушуниб етишимиз зарур. Яна бир вазифамиз фарзандларимизнинг маънавий дунёсини кенгайтиришимиз лозим. Инсоннинг маънавий дунёси қанча қашшоқ бўлса, у шунчалик бешафқат бўлади.

Ҳозирги пайтда мактабларимизда «Одобнома» дарслари фан сифатида ўқитилмоқда. Аммо бу билан чекланиб қолишимиз керак эмас. Ҳар бир ўқитувчи иложи борича дарсининг 5 дақиқасини одоб-ахлоққа сарфлаши даркор.

Ёшлик умрнинг энг гузал ва ширин, қудратли давридир, келажак авлодимиз ўз ҳаёт йўларида бахт-саодатни, шон-шўҳратни, доноларимиз айтганидек соғ-саломат умрни аввало ҳалол меҳнатдан топадилар, илм-фанни чуқур ўрганиб ҳаётдаги кўплаб сирли муаммоларни ечадилар ва уни халқимиз фаровонлиги йўлида хизмат эттирадилар. Гапимизни мухтасар этиб айтмоқчимизки, юқорида айтиб утилган вазифаларни сидқи дилдан бажарсак бизнинг келажакимиз, орзу-умидимиз бўлган фарзандларимиз ҳаётда завоқ кўрмай ўсадилар, турмушда ўзларининг муносиб ўринларини топадилар, сиз билан бизнинг муносиб ворисларимиз бўлиб етишадилар.

ТАРБИЯ — ОИЛАДАН БОШЛАНАДИ

*Эй азизим, ҳар қандай фарзанд
ота-онаси учун гавҳардек покдир*

Ҳар бир инсон дунёга келиб шаклланар экан, доимо нимагадир интилиб яшайди. Зеро, бу ҳаёт инсонга фақат бир маротаба берилади, холос. Мана шу берилган неъматдан оқилона фойдаланиш, ажойиб фарзандлар тарбиялаш ҳар бир инсоннинг биринчи галдаги вазифасидир.

Жамиятимизда мадҳини дoston қилса арзийдиган ажойиб

оилалар ҳад-ҳисобсиз. Бундай ширин оилаларни кўрганингда ё мактовни эшитганингда севиначан киши. Одатзотнинг, тарихнинг, замоннинг интилиши шу дейсан. Бизнинг ўзбек халқ болажон халқ. Агар диққат билан назар солсангиз, 8-10 фарзанд тарбиялаётган хонадонлар билан 2 ёки 3 фарзанд тарбиялаётган оилалар ўртасида катта фарқ борлигини ҳис қиласиз. Кўп болали оилаларда ҳамма ишлар расомади билан тақсимланган. Ҳар бир боланинг оилада юмуши бор, улар бир-бирларини ҳурмат қиладилар, бўш вақтлари умуман бўлмайди. Кам болали оилаларда эса аксарият ҳолларда бунинг тескарисини гувоҳи бўласиз: болалар эрка, тантиқ, ўзбилармон бўлиб ўсади. Маънавий жиҳатта эса болада оқ билан қорани фарқ қила бошлаган кунидан тўғри то онги юксак поғонага кўтарилгунча юз берган бутун сифат ўзгаришлари киради.

Биз бола тарбиясида кўпинча, муҳим томонни эсдан чиқариб қўямиз. Натижада болалар гап уқмас, ўзбошимча бўлиб ўсадилар.

«Шарқ гули» маҳалласининг Зиёд Саид кўчаси 136 хонадонида истиқомат қилувчи Авазовлар оиласи ана шундай оилалардан биридир. Оилада вояга етаетган фарзандларнинг ҳар бири хулқи, одоби, шарму ҳаёси билан маҳалла аҳлининг эътиборини қозонган.

Ҳўш, алоҳида номлари зикр этилган ота-оналар қандай қилиб шундай олийжаноб фарзанд тарбиялаётган эканлар, деган савол туғилиши табиийдир.

Биз кўплаб бундай оилаларда бўлганимизда, бунинг сабаби аён бўлди: Энг аввало шу оиланинг боғбонлари — яъни ота-оналари тарбияли, обрўли одамлар экан. Қолаверса, улар фарзандларига ёшлигидан бошлаб ҳунар ўргатир эканлар. Масалан, «Акмал Икромов» маҳалласидаги Муҳамедовлар оиласини олсак. Бу оила бошлиғи — қўли гул одам. Тандин ясайди. 8 нафар фарзанди бор. Фарзандларининг барчаси шу ҳунарни ўрганиб олишган, оталарига ёрдам беришади.

«Уч тепа» маҳалласида истиқомат қилувчи Турсуновлар оиласига назар солсак, бу оила фарзандларининг барчаси ота касбинин, яъни дурадгорликни эгалламоқдалар. Бундай оилалардан юзлаб мисол келтиришимиз мумкин. Энг кераклиси шуки, бу оилаларда тарбияси оғир фарзанд йўқ, ҳаммаси меҳнаткаш. Биз албатта бундай оилалар билан фахрлансак арзийди.

Эссизки бола тарбиясини тўғри тушунмайдиган ота-оналар анча-мунча топилади. Уларнинг назарларида бола тарбияси — қоринларини тўйдириш, уст-бошларини бут қилишдан иборат. Тўғри, бу нарсалар ҳам ота-она зиммасидаги вазифа. Асосий вазифа эса

— болани жамиятга муносиб, етук одам қилиб етиштиришдадир. Халқимизда бир гап бор: «Болалар ёмонликни катта қилиб курсатадиган ойнадир». Ҳақиқатдан ҳам, болалар олдида қилинган пашшадек ёмонлик уларнинг кўзига туядек бўлиб кўринади. Шунинг учун ота-она болалари олдида ўзларини ҳар қандай паст-баланди гапдан, айниқса, болалар ахлоқига ёмон таъсир қиладиган бемаза қилиқлардан қаттиқ сақланиши керак. Ҳар ким экканини ўради: бугдой эккан — бугдой, арпа эккан — арпа. Бола ҳам ота-онасидан олган тарбиясига қараб ўсади. Баъзи ота-оналар йиллаб ўз фарзандлари ўқийтган мактабга қадам қўймайдилар, ўқиш, хулқ-атвори билан қизиқмайдилар. «тарбия билан богча, мактаб шугулланиши керак», деб ҳисоблайдилар.

Натижа эса: кўзни шамғалат қилиб йўл курсатаётганлар, автобус, троллейбусларда чўнтак кесаётганлар қанча-қанчалаб. Кейинги беш йиллик маълумотларга назар ташласак, ҳуқуқни мухофаза қилиш маҳкамалари томонидан қайд қилинган жиноятнинг деярли бешдан бир қисмини усмирлар содир қилганлигини гувоҳи бўламиз. Юқоридаги фактдан кўриниб турибдики, вояга етмаган усмирлар жиноятчилиги айни кунда камдан-кам учрайдиган фавқулодда ҳодиса эмас, балки яшаётган жамиятимизнинг қайсидир бўғини дарс кетганлиги, эскириб-бушашганлигидан далолат беради.

Киши қачонки кун кечириши қийинлашиб, яшашнинг бирон-бир чорасини топмай қолганда жиноятга қўл уради. Тўғри, турмуш бироз қийинлашиб кетди. Иқтисодий муаммолар юзага қалқиб чиқмоқда, озиқ-овқат, саноат маҳсулотларининг тақчиллиги сезиляпти, шунинг натижасида бир томонда танқислик, бошқа томонда меҳнатсиз даромад топувчилар сони ошиб борапти. Лекин ҳали ҳаётнинг аччиқ-чучугини тотмаган, бошларига оила тебратиш ёки мустақил ҳаёт кечириш масъулияти тушмаган ёшларимизнинг жиноятга қўл уришига, худбинлик кучасига киришига сабаб нима? Богча тарбияси боланинг дунёқарашини ривожлантирса, мактаб тарбияси унинг маънавий дунёсини кенгайтиради, уни дунёвий фанлар билан қуроллантиради.

Машҳур ёзувчиларимиздан бири: «Инсон меҳнатда, фақат меҳнатда буюқдир. Меҳнатта муҳбати қанчалик қизгин бўлса, унинг ўзи шунча улугвор, иши эса, чиройлидир», деган эди...

Аслида инсонга маънавий ҳусн берадиган, уни жиноят ботқоғидан қутқарадиган нарса меҳнатдир. Сизларга маълумки, табиат иқтидорини ҳаммага бирдек бермайди, яъни беш қўл баробар эмас. Биз усмирларни иқтидорига қараб ажратсак, уларга ҳаётда ўз ўринларини топишга кўмаклашган бўлардик.

Шаҳримизда иқтидорли болалар учун ташкил этилган касб-хунар лицейларимиз шундан далолатдир. У ерда болалар ўзлари қизиққан соҳа бўйича ўқийдилар. Қани энди, барча мактабларимизни ҳам шундай лицейлар даражасига кўтара олсак ва ўқувчиларни ўз қизиқишлари бўйича тўлиқ жалб эта олсак... Ҳозирча бунга тўла имконият йўқ.

Хунар танлаш масаласида эса ҳозирги ёшларимизнинг иқболлари жуда баланд. Биронта хунар урганиш тилаги билан ҳаётга назар солсак шу қадар кўпчилигини кўрамиз, бу катта бахт, катта давлат деб санаш керак. Маҳалаларда ажойиб хунармандлар бор: жумладан, тақачи, темирчи, тунукасоz, соатсоz, бўзчи, дегрез, дурадгор, заргар ва ҳоказо. Мана шундай хунармандларнинг ишини жонлантириб, болаларимизни шу хунарга жалб этиш лозим. Яна бир муаммо:

Бугунги кунда аёлнинг аҳволи мақтагулик эмас. Кечқурун кун бўйи давлат идорасида эркак қатори ишлаб қолдан тойган аёлларни дамбадам соатга қараётган қолда учратасиз. Куннинг ботишига қараб қовоғи тундлашиб бораётган бу сержаҳл аёлларнинг бир хаёли ҳозир ўпкасини қўлтиқлаб богчага етиб борганда «Ҳар доим кеч келасиз, нима сизнинг болангиздан бошқа дардим йўқми мени», — деб юзига сапчийдиган богча опада бўлса, бир хаёли ҳозир мактабдан қайтган, аммо қаерда юргани номаълум ўқувчи боласида. Эрталаб эса аёллар яна болаларни судраб, жеркиб богча яслиларига шошилаётган бўлади...

Бизнинг бу муҳитимиз таъсири туғилаётган болаларимиз соғлигида, характерида беками-кўст ўз аксини топмоқда. Тажанг, серзарда оналардан инжиқ, касалванд болалар дунёга келмоқда.

Жумҳуриятимиз раҳбарияти бугунги аҳволни чуқур тушунган ҳолда бу инқироздан чиқиш йўлларини қидирмоқда. Шу ўринда ҳақли бир савол тутилади. Хўш, фарзандларимизнинг ҳаётда ўз ўринларини топиб олишлари, жиноят кўчасига кирмасликлари, оқил, доно, меҳрибон бўлиб етишишлари учун нималар қилиш зарур?!

Мен кўп йиллик педагогик ва раҳбарлик тажрибамдан келиб чиқиб, айрим муаммоларни ҳал қилиш лозимлигини айтиб ўтмоқчиман:

— Биз катталар, яъни энг аввало ота-оналар, муаммолар, жамоатчилик вакиллари ўз тарбиямизга ҳам жиддий назар солишимиз керак, токи бизлардан ўрнак олаётган фарзандларимиз бизнинг тарбиямизда нуқсон кўрмасин. Болаларимизга ҳалол меҳнат нонини едирайлик, ҳар бир гапимизни ўйлаб гапирайлик.

— Назаримда, усмирнинг тарбиясини тўғри йўлга тушириб олиш мақсади аёлнинг давлат идорасидаги иш қуни соатини қисқартириш лозим. Қолаверса, болаларни кўчада эътиборсиз, бекор қолдирмаслик, бола ҳаётида оила жавобгарлигини, ота-она масъулиятини бир неча баробар ошириш, жамият учун назоратсиз қолган бола келтирган зарарни ота-онадан ундириб олиш ҳақида қонун чиқариш кабиларга ҳам жиддий аҳамият берадиган вақт келди.

— Яна бир вазифамиз фарзандларимизнинг, ўқувчиларимизнинг маънавий дунёларини кенгайтиришимиз лозим. Инсоннинг маънавий дунёси қанча қишшоқ бўлса, у шунча шавқатсиз бўлади. Ҳозирда болаларимиз бадий адабиёт ўқимай қўйишади. Уларда китобга муҳаббат уйғотишимиз зарур. Бадий адабиёт инсонга ҳаёт сабоқларидан дарс беради, улар қалбида эзгулик уйғотади.

— Видеосалонлардан ёппасига воз кечиш даркор. Бир расмий ҳужжатга таъкидланишича, шаҳримизда уч ўсмир 9 ёшдаги болани кўз кўриб, қулоқ эшитмаган қийноқлар билан азоблаб ўлдирган. Қотилларнинг энг каттаси 13 ёшда. Аниқланишича, улар мушумзўрлик, қотилликнинг турли усуллари намоён этиувчи даҳшатли видеофилмларни сурункали томоша қилишган экан.

— Кейинги вақтларда Жумҳуриятимиз раҳбарияти муаллимларимизнинг заҳматли меҳнатларини муносиб тақдирламоқда. Лекин, талабчан, изланувчи, чуқур билим ва иқтидорга эга бўлган ўқитувчиларимиз бармоқ билан санарлидир. Мактаб даргоҳини яхши талабчан педагогларимиз тарқатишмоқда, мана шуни олдини олишимиз лозим. Бозор иқтисоди сабабли ҳам ўқувчиларнинг фанларга бўлган қизиқишлари сўниб бормоқда.

— Яна шуниси ҳам борки, мактабларда муаллимларнинг етишмаслиги, айниқса эркак муаллимларнинг камайиб кетиши ҳам ўсмирларимизнинг ўқув жараёнига салбий таъсир кўрсатмоқда.

— Тарбия соҳасига кўпроқ эркак ўқитувчилари жалб этмас эканмиз, бу соҳамиздаги муаммоларнинг ҳал бўлиши қийинлашиб бораверади. Шунинг учун олий ўқув даргоҳларига педагогик синфларга кўпроқ ўғил болаларни жалб этишимиз лозим.

— Ҳозирда фарзандларимизнинг қўлчилиги мактабдан ташқари вақтларда ислом дини, унинг тарихидан сабоқ олмоқдалар, эътиқодга ўрганмоқдалар. Бу яхши. Лекин, айрим нотўғри тарғиботчиларнинг тарбиялари бу борада салбий аҳамият касб этмоқда. Жумладан, айрим фарзандларимизда эзгулик, инсонийлик

фазилатлари ўрнига, мактабга, фанларга, устозларга нисбатан нафрат уйғотмоқда. Бу ниҳоятда ачинарли ҳол. «Асалнинг ози ширин», — дейди халқимиз. Ҳамма нарса ўз меъёрида бўлиши керак, диний эътиқод фарзандларимизни дунёвий илмларини ўрганишга, инсонларга нисбатан меҳр-оқибатли бўлишга чорлаши керак, аксинча эмас.

— Яна бир муҳим нарса шуки, балоғатга етмаган болалар билан ишлаш назоратчиларининг ишларини яна бир қуриб чиқиш керак. Бу ташкилот кейинги пайтда қогозбозлик билан ўралиб қолди, турли ҳужжатлар йиғиш билан машғуллар. Ахир, бу назоратчилар балоғатга етмаган ёшлар билан маҳаллаларда, ЖЭКларда иш олиб бориши лозим-ку?! Улар эса тайёр ҳужжатлар асосида ишляпти холос.

Хулоса қилиб шуни айтишимиз керакки, Сиз билан биз юқорида айтиб ўтилган вазифаларни сидқидилдан бажарсак бизнинг ҳосилимиз бўлган фарзандларимиз завола кўрмай ўсадилар, ҳаётда ўз ўринларини топадилар. Сиз билан бизнинг муносиб ворисларимиз бўлиб етишадилар, деб ишонаман...

ИБРАТ

(Устоз ёди)

*Тўғрилиқдан келмиш ҳамма яхши от
Эғрилиқдан фойда кўрмади бир зот.
Абдулқосим Фирдавсий*

Шоир айтганидек, тўғрилиқ ноёб фазилат бўлиб унинг соҳиби улуг инсонлар қаторидан ўрин олади. Зеро, тўғри инсон қалбида фақатгина покизалик, яхши ният бўлади. Гараз, ҳасад унга бегона. Бундай кишилар бошқаларни ҳам ўзларидек биладилар. Ишонувчан, қувлик, айёрлик нималигини билмайдилар. Айниқса, кўпчиликка бош бўлган раҳбар кишиларда бу фазилатнинг мужассам бўлиши бу инсоннинг ҳаётда яхши ном қолдиришга асосий омил бўлади. Ҳаётимда кўп раҳбарлар, кўкрагини қатор орден медаллар безаб турган инсонларни кўрганман. Аммо уларнинг номлари тез орада халқ тилидан ўчиб кетишига ҳам гувоҳман. Бунинг асосий сабаби юқорида олган фазилатларнинг етишмаслигидан десам тўғри бўлади. Бир умр раҳбар бўлиш мумкин, аммо инсонларнинг яхшилигини унутиб, мол-дунёга ҳирс қўйиш, шахсий манфаати йўлида бировга

жабр қилиш унинг бутун қилган тоат-ибодатини йўққа чиқаради.

Аксинча, эл-халқ манфаатини ўзининг шахсий манфатидан устун қўйган, тупроқ каби ҳокисор, инсонларнинг доимо оғирини енгил қилган инсонлар исми эса авлодлар оша барҳаёт қолаверади. шундай олижаноб шахслардан бири абадий барҳаёт инсон Тоир ака Дадашевдир.

Бу буюк инсонни Тошкент шахрининг қайси даҳасидан сўраманг ҳурмат билан тилга оладилар, эзгу ишларни ёдга олиб жонли мисоллар келтирадилар.

Бўй баста келишган, фаришта юзли бу киши ниҳоятда камтарин, мулоийм сўз, айни вақтда ўта талабчан инсон эди. Катта лавозимга эга бўлишларига қарамай бу инсондаги соддалик, самимийлик бизларни ажаблантирарди.

Тоиржон ака халқ таълимининг барча сўқмоқларидан мардонавор ўтган мутахассис-раҳбардир. Ўқитувчиликдан то шаҳар маориф бўлимининг мудир вазифасида самарали меҳнат қилган устоз маориф назариясини етук олимлардек, амалиётни эса бевосита иш жараёнлари орқали эгаллаган эдилар. Иш ҳафтасининг бир кунини (шанба) мактабда ўтказиш у кишининг иш режасидан ўрин олган эди. Мактаб ҳаёти билан танишганларидан сўнг адабиёт дарсига кузатувга кирдик. Дарсни ёш мутахассис — аёл олиб борарди. Негадир у ҳаяжонланар, уятдан юзлари қизарган. Биз томонга қарашга ийманиши яққол сезиларди. Дарс ниҳоятда муваффақиятли ўтди. Машгулот тугагач, ҳаммамиз мактаб директори Жамолиддин Асомов хонасида ўқитувчи иштирокида кузатув таҳлилини ўтказдик. мен шунда муаллима шу йили институтни битириб келган Тоир аканинг тўнгич келини Каримахон эканлигини эшитиб қалбимда ҳайрат билан бирга таҳсин ва ҳавас пайдо бўлди.

ЭРТАК ЭМАС БУ СЎЗЛАР...

Май ойининг кунларидан бирида Муроджон дарс тайёрлаётганида бирдан кеча ўқитувчиси берган топшириқ эсига тушиб қолди: ахир эртага ҳар бир ўқувчи бобо-момоларидан иккинчи жаҳон уруши ва унинг оқибатлари ҳақида эшитганларини айтиб бериши керак-ку! Яхшиям дарс тайёрлаб бўлган маҳалда эсига тушди, бўлмаса эртага уялиб қоларди-я. Хуллас, Муроджон бобосига мақсадини айтди.

«Урушдан кейинги дастлабки йил, аниқроғи, 1946 йилда мактабга борганман. Бу давр биз тенгиларни анча эрта улғайтирган

эди, назаримда. Тикланиш йиллари бўлгани учун етти-саккиз ёшдаги болалар ҳам катталарга бирдек кўмаклашардик. Лекин давр синовини енголмаганлар ҳам бўлди: кимдир ўқишни ташлаб қўйди, яна кимдир ўғриликка берилди. Бироқ, бизнинг «самарқанд дарвоза» маҳалламизда ота-оналар фарзандлари ўқишига жиддий эътибор бергани боис, гузаримизда бу ҳолат кам учрар эди. Ўқишдан бушаган маҳал оила юмушларига ёрдам берардик: боғ-роғ ишлари, ер чопиш... Урушдан кейинги тикланиш йилларида ана шу боғлардан чиққан мевалар оилалар жонига оро кирарди...»

Муроджон бобосидан яна кўп гапларни эшитди. Ҳатто айримларини дафтарига ёзиб ҳам олади. У бобосининг қалбидаги хотира саҳифаларини очган эди. Муроджон бобосининг Тошкент шаҳридаги ўзи ўқийдиган 167-мактаб директори эканини биларди-ю, лекин унинг 1958 йилда ўқитувчилик фаолиятини бошлаганини энди эшитди. Балки олдин ҳам эшитгану эътибор бермагандир. Ҳай майли, буниси муҳим эмас. Лекин, барибир, бобосининг гаплари унинг учун қизиқ. Муроджон бобосининг узоқ йиллар Тошкент шаҳри ва туманларида халқ таълими бўлими мудир ва мудир муовини вазифаларида ишлаганини эшитиб, унга бўлган меҳри янада юксалди. Айниқса, бобоси иккита олий таълим даргоҳини (педагогика ва политехника институтлари) битирганини айтганида, у ҳам катта бўлгач, бобосидек ўқишни ният қилиб қўйди. «Ҳозир 5-синфда ўқийман. Ҳали яна 4-5 йил бор-ку!» дея чамалаб қўйди ўзича у.

— Бунинг учун нима қилиш керак? — дея хаёлидан нима кечганини сезгандек сўради бобоси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ таълими ходими Абдулаҳад Йўлчиев.

— Албатта, «аъло»га ўқиш керак! — деб жавоб берди Муроджон. Эртасига хотира ва қадрлаш куни арафасида бўлган дарсда Муроджон Йўлчиев уялиб қолмади. Бобосига айтган гапларнинг муаллим топширигига тегишли қисмини олдида сўзлаб берди.

Ш.НИШОНОВ.

ТАРБИЯ ФАҚАТ МАКТАБНИНГ ИШИМИ?

Кейинги йилларда ҳаётимизда юз бераётган ўзгаришлар, фикрлар хилма-хиллиги, иқтисодий барқарорлик, қайта қуриш муаммолари ёшлар онгига таъсир этмай қолмайди. Ҳозирги кунда ёшлар ўртасида билиб-билмай қилган ишлари оқибатида жиноятчиликлар содир бўлмоқда, ўқувчилар дарслардан бўш вақтларини бекор ўтказишлари, ўзи севган уйин ва ёшлар билан шуғулланиш учун шароитнинг яхши эмаслиги кузатишмоқда. Ота-оналарнинг кўпчилиги давлат хизматлари билан овра бўлиб, фарзандларига кам эътибор бермоқдалар. Ўқувчиларнинг серқирра фаолиятини бошқариш, уларнинг таълим-тарбияси билан шуғулланиш ҳозирча мактабларда педагогик жамоаларга юклатилган, бола тарбияси билан асосан мактаб шуғулланиб келмоқда. Бинобарин ёш авлодни тарбиялаш мактаб, оила ва жамоаларни ўзаро яқин ҳамкорлик билан иш тутишларига боғлиқдир.

Бола тарбияси жуда қийин ва масъулиятли иш. Шунга қарамай кўпчилик ота-она фарзандларини фақатгина яхши кўриш, уларни яхши кийинтириш, овқатлантириш ҳақида ғамхўрлик фарзандларини билим қучоғига йўллаш иштиёқи билан яшайдилар. Кейинчалик эса айримлари ўз фарзандларини ўқишдаги ютуқларию камчиликларига, ҳатто тарбиясига ҳам эътибор бермай қўядилар. Айрим вақтларда ота-оналар ўзлари болаларни ёлгончи бўлиб қолишларига сабабчи бўлмоқдалар. Қўшнимиз чақириб келса, «мени йўқ деб айтинглар» деб фарзандларимизга айтамиз. Телефонда сўрасалар «Дадам йўқлар» деб ўргатамиз. Оқибатда фарзандларимиз иккиюзламачи, алдамчи бўлиб ўсадилар. Қўш уясида кўрганини қилади, деган мақол борку ахир!

Ота-оналар фарзандининг биринчи тарбиячиларидир. Бола тарбияси билан фақат мактаб, оила шуғулланиб қолмай, балки маҳалла ҳам қизиқмоғи лозим. Маҳаллада болалар билан ишлаш учун фаол тарбиявий иш олиб борадиган гуруҳлар бўлиши зарур. Бу гуруҳга маҳалла қариялари аъзо бўлишлари ва мактаб билан биргаликда тарбиявий ишларни амалга оширишлари керак. Дарсдан кейин дам олиш, ёзги таътил кунларида болалар билан айрим жойларда, ҳеч қандай иш олиб борилмайди. Маҳаллалар иш дастурида маҳалладаги болалар, ўсмирлар тарбияси буйича ўтказиладиган тарбиявий тадбирлар режаси ҳам тузилмаган, тузилганлари эса талабларга жавоб бермайди. Маҳалла фаолларини,

раисларини мактаб педагогик жамоаси чақириб, маҳаллада усмирларни тарбиялаш ишлари ҳақида суҳбатлашишса, ишлари куплигини баҳона қиладилар. Ваҳоланки, маҳалла мактабдаги тарбия жараёнини бойитиш ва унинг узвийлигини таъминлашда катта ёрдам бермоги лозим. Маҳалла-мактаб ҳамкорлигида тадбирлар билан, болаларнинг бўш вақтини мазмунли ўтказишда, соғлигини мустаҳкамлашда, чиниқтириш ва спортнинг бирор тури билан қизиқтиришга ёрдам беради, бу эса ўз навбатида болаларни интизомликка ўргатиш билан маънавий-ахлоқий тарбиянинг ҳам таъсирчан омили бўлади. Маҳаллаларда тўтараклар ташкил қилинса, болалар ўзлари қизиққан машғулоти билан шуғулланса, мақсадга мувофиқ булар эди.

Оилада бола тарбиялашда меҳнатнинг аҳамияти катта эканлиги, болаларни меҳнатсеварликка ўргатиш ота-оналарнинг муҳим бурчи экани ва бунда ота-оналар намуна эканлиги ёдда тутиш лозим. Болаларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олиш, фарзандларимизнинг меҳнатини қадрлаш, кучат экиш, ҳашар йўли билан маҳаллаларда баҳор, меҳнат байрамини ўтказиш, маҳалаларда ҳарбий хизматга йигитларни кузатиш, кексаларга кўмаклашиш, хотира ўтказиш, маҳалладаги хонадоналарга ёрдамлашишда яқка-ёлғиз кишиларга ёрдамлашиш, кичикларга меҳр-шавқат, ғамхўрлик кўрсатиш, саховатли бўлиш, табиатга нисбатан меҳр-муҳаббат ва ғамхўрлик ҳисларини ўргатиш, она Ватанга бўлган меҳрни уйғотиш зарурдир.

Ўқувчи-ёшларни тарбияли бўлинг, деган билан тарбиялаб бўлмайди, бунинг учун аввало ота-она шахсан намуна кўрсатмоги лозим. Эзгулик, одамийлик улуг саналган оилада ўсган бола ота-онани, қолаверса ўз устозларини ҳурмат қиладиган, маҳалла-куйда ўзидан кичикни ҳурматлаш, катталарни иззатлашни ўз ўрнига қўядиган, халқпарвар бўлиб етишади. бундай фазилага эга бўлман деган ҳар бир ота-она эл ичида бўлмоги, элдаги одат ва удумларни яхши билиши лозим. Шунда бундай оилада тарбия кўрган бола ҳар бир ишни қилишдан олдин бу қилмишларимнинг оқибати нима бўлади, деб ўйлайди, маҳалла-куй нима дейди, деб андишага бориб, ақл билан иш тутайди.

Ҳар бир оилада ота-онанинг бир-бири билан ўзаро муносабат масаласи муҳим, чунки ота-она бир-бирини изза-ҳурмат қилсагина болалари ундан андоза оладилар. Айрим ота-оналар ўз болалари тарбиясидан ўзини соқит қилиб, масъулиятни мактабга, педагогларга ағдариб қўядилар, кунда фарзандларининг кийимига, ишда, кўчада

юришга, ўқишига, узидан катталарни ҳурмат қилишга эътибор бермайдилар. Мактабдан болаларни тарбиялаб беришни талаб қиладилар.

Бундай ўқувчиларнинг ота-оналари билан алоҳида ишлаш, яъни оилани ўрганиш, ота-оналари билан алоқада бўлиш, педагогик маомила, кийиниш, меҳнат қилиш маданиятини юксалтириш керак. Буни амалга ошириш мактабларда синф раҳбарларининг назоратида бўлмоғи ҳамда мактаб-оила-маҳалла ҳамкорлиқда иш олиб бормоғи лозим. Мактаб тарбияси борасида фақат ота-оналар мажлиси ўтказиш кифоя қилмайди. Улардан педагогик тушунча ва малакалар ҳосил қилинса, ота-оналар учун якка тартибда маслаҳатлар берилса, маҳаллалардаги яхши оила тарбиясини намуна қилиб кўрсатилса, маҳаллаларда, ота-оналар, ўқувчилар оила-маҳалла концепцияси мақсадига эришади.

ЯХШИ ТАРБИЯ — ОИЛА ҚУВОНЧИ

Ҳар бир инсон дунёга келиб, шаклланар экан, доимо нимагадир интилиб яшайди. Зеро, бу ҳаёт инсонга фақат бир маротаба берилади холос. Мана шу берилган неъматдан оқилона фойдаланиш, ажойиб фарзандлар тарбиялаш ҳар бир инсоннинг биринчи галдаги вазифасидир.

Жамиятимизда мадҳини дoston қилса арзийдиган ажойиб оилалар ҳад ҳисобсиз. Бундай ширин оилаларни кўрганингда ё мақтовини эшитганингизда севинасан киши. Одамзоднинг тарихини замоннинг интилиши шу дейсан. Бизнинг ўзбек халқи болажон халқ.

Бугунги кунда аёлларимиз аҳволи мақтангулик эмас, кўчаларда кун бўйи давлат идорасида эркак қатори ишлаб ҳолдан тойган аёлларни дам-бадам соатга қараётган ҳолда учратасиз. Куннинг ботишига қараб қовоғи тунлашиб бораётган бу сержаҳл аёлларнинг бир хаёли ҳозир ўпкасини қўлтиқлаб етиб борганда «Ҳар доим кеч келасиз, нима сизнинг болангиздан бошқа дардим йўқми», деб юзига сапчийдиган боғча опада бўлса бир хаёли ҳозир мактабдан қайтган, аммо қаерда юргани маълум бўлмаган ўқувчи боласида. Эрталаб эса аёллар яна болаларни судраб жеркиб, боғча яслиларга шошилаётган бўлади.

Бизнинг бу ночор муҳитимиз таъсири туғилаётган болаларимиз соғлигида, характерида бекаму-кўст ўз аксини топмоқда. Башанг серзарда оналардан инжиқ касалванд болалар дунёга келмоқда.

Шу уринда ҳақли бир савол тугилади: Хуш фарзандларимизнинг ҳаётда ўринларини топиб олишлари, жиноят кучасига кирмасликлари, оқил, доно, соғ-меҳрибон бўлиб етишишлари учун нималар қилиш лозим?!

Мен кўп йиллик педагогик тажрибамдан келиб чиқиб, айрим муаммоларни ҳал қилиш лозимлигини айтиб ўтмоқчиман:

— Биз катталар, яъни энг аввало ота-оналар, муаммолар жамоатчилик, вакиллари ўз тарбиямизга ҳам жиддий назар солишимиз керак, токи бизлардан ўрнак олаётган фарзандларимиз бизнинг тарбиямиздан нуқсон кўрмасин. Болаларимизга ҳалол меҳнат нонини едирайлик, ҳар гапимизни уйлаб гапирайлик. Қолаверса, болаларни кучада эътиборсизлик, ва бекор қолдирмаслик, бола ҳаётини оила жавобгарлигини ота-она масъулиятини бир неча баробар ошириш жамият учун назоратсиз қолган бола келтирган зарар ота-оналар учун жамият учун катта аҳамиятта эга эканлигини тушуниб етишимиз зарур. Яна бир вазифамиз фарзандларимизнинг, ўқувчиларимизнинг маънавий дунёларини кенгайтиришимиз лозим. Инсоннинг маънавий дунёси қанча қашшоқ бўлса, у шунча шавқатсиз бўлади. Ҳозирда болаларимиз бадий адабиёт ўқимай қўйишди. Уларда китобга муҳаббат уйғотишимиз зарур. Бадий адабиёт инсонга ҳаёт сабоқларидан дарс беради, улар қалбида эзгулик уйғотади.

— Яна шуниси ҳам борки, ноҳиямиз мактабларда муаллимларнинг етишмаслиги ҳам ўсмирларимизнинг ўқув жараёнига салбий таъсир кўрсатмоқда.

— Тарбия соҳамиздаги муаммоларнинг ҳал бўлиши қийинлашиб бораверади. Шунинг учун мактабларимизда ташкил этилган педагогик синфларга кўпроқ ўғил болаларни жалб этишимиз лозим.

— Ҳозирда фарзандларимизнинг кўпчилик мактабдан ташқари вақтларида ислом дини, унинг тарихидан сабоқ олмоқдалар, эътиқодга ўргатмоқдалар. Бу яхши, лекин айрим нотўғри тарғиботчиларнинг тарбиялари бу борада салбий аҳамият касб этмоқда. жумладан айрим фарзандларимиз эзгулик, инсонийлик фазилатлари ўрнига мактабга фанларга, устозларга нисбатан нафрат уйғотмоқда.

Бу низоҳатда ачинарли ҳол. «Асалнинг ози ширин» — дейди халқимиз. Ҳамма нарса ўз меъёрида бўлиши керак, диний эътиқод фарзандларимизни инсонларга нисбатан меҳр оқибатли бўлишга чорлайди.

— Яна бир муҳим нарсa шуки, бaлoғaтгa eтишгaн бoлaлaр билaн ишлaш нaзoрaтчилaрининг ишлaрини янa бир кўриб чиқиш кeрaк. Бу тaшкилoт кейинги пaйтдa қoғoзбoзлик билaн ўрaлиб қoлди, турли ҳужжaтлaр йигиш билaн мaшгʻулдир. Aхир, бу нaзoрaтчилaр бaлoғaтгa eтмaгaн ёшлaр мaҳaллaлaрдa, мaктaблaрдa иш oлиб бoриш лoзим-кy?! Улaр эсa тaйёр ҳужжaтлaр билaн ишлaяпти, xoлoс.

Хулoсa: қилиб шyни aйтишимиз кeрaкки, сиз билaн биз yқoридa aйтиб ўтилгaн вaзифaлaрни сидқидилдaн бaжaрсaк, бизнинг ҳoсилимиз бўлгaн фaрзaндлaримиз зaвoл кўрмaй yсaдилaр, ҳётдa ўз ўринлaрини тoпaдилaр. Сиз билaн бизнинг мyнoсиб вopислaримиз бўлиб eтишaдилaр.

ИБРАТ ЮЛДУЗИ

*Ёшлик қувватию кексанинг ақли-
Ғалаба гарови бу халқнинг нақли*

Қайтa қуриш, янгилaниш, долғaли ҳaёт... Унинг жyдa oғир кeчaёттaн дaмли жaбҳaлaрдa йилт эттaн нур aкс eтaди. Бу — ҳaёт қувoнчи инсон қaлбиниңг чўглaри кeнг мeҳнaт қyчoғидa aлaнглaнaди. Унинг ҳaрoрaтидaн oдaмлaр oнги нурлaнaди. Бу нур ҳaёт тўлқинлaридa oдaмлaрни эзгyликкa дaъвaт eтaди...

Мaҳкaм aкa Ғaдoйбoев ҳaм ёш инсонлaргa зиё тaрқaтyвчи aнa шyндaй чaрoғбoнлaрдaн бири дeсaм, мyбoлaғa бўлмaс.

Ёдимдa, ҳaли мaктaб пaртaсидa экaнлигимдa кaминaнинг oнги шy нур билaн шyғлaлaнгaн эди. Эндилиқдa шy нур мeни ҳaм мaopифчилaрнинг хизмaткoри сифaтидa кaттa ишлaргa бoшлaди...

Шy ўриндa фикрни oшкoрa рaвишдa aйтмoқчимaн. Шyндaй oдaмлaр бoрки, улaр ўз тaқдирини жaмийaт вa хaлқ билaн бoғлaб, эзгyлик йyлидa 50–60 йил Вaтaнгa хизмaт қилaди-ю, лeкин мaтбyот сaҳифaлaридa улaр тўғрисидa кaмдaн-кaм ёзилaди. Рeспyбликaмизнинг сaвoдхoн қилгaн вa мaърифaт нурлaрини тaрaтaётгaн yстoз мyaллимлaр ҳaқидa рaнғ-бaрaнғ мaтeриaллaр бeриб бoрилишини жyдa-жyдa истaймaн. Шy мyнoсaбaт билaн мeн yстoз мyрaббий Мaҳкaм aкa Ғaдoйбoев ҳaқидa ўз фикрлaримни билдиришни лoзим тoпдим.

Мeҳнaт фaoлиятингдa бaъзaн шyндaй фaҳрли вoқeaлaр бўлaдики, уни тo сyнгги нaфaсигaчa yнyтoлмaйсaн, yнyтишгa ҳaм ҳaққинг йўқ. унинг тoтли зaвқлaри ҳaёт сaҳифaлaригa мyҳрлaниб қoлaжaк.

«Устоз отангдек улуг» деганларидек ўқитувчининг ҳаёти ухшайди — битта ўзингдан битта маромда тинимсиз оқади. Ташқаридан қараган одам унда бир хилдаги турмуш тарзини кўради: уй — мактаб — дарс — танаффус — уй... Бир хилдаги сабоқ, бир-бирига ухшаган болалар. Лекин, бу сокин ҳаёт замиридаги долгалар, тугёнларни шу соҳада ишлаган инсонгина ҳис этади.

Ўз касбини севган, ардоқлаган, машаққатлардан чўчимаган, қисқаси 53 йилдан бери маориф соҳасида фидойилик билан меҳнат қилиб келаётган ардоқли устозлардан бири Тошвой ака Каримовдир.

Яқинда Тошвой аканинг муъжазгина хонадони дўсту ёрларнинг, шогирдлару, маҳалла аҳлининг табрикларига тўлди. Чунки устоз 70 ёшга қадам қўйдилар.

Ўрта бўйли, қотмагина, пешонасини қалин ажин қоплаган, кўзлари ҳамиша кулиб турадиган устозни шогирдлар меҳр билан бағриларига босар эканлар, бир зум бўлсин ўзларини болаликка қайтаргандек ҳис қилдилар: устоз бағрининг иссиқлигини туйдилар.

Тошвой ака ўз фаолияти давомида юзлаб болаларга математикадан таълим бердилар, болаларга меҳр-муҳаббат, Ватан туйғуларини сингдира билдилар. Ҳозирги кунда у кишининг қўлида тарбия топганларнинг кўпи йирик олим ва жамиятимизнинг ардоқли кишилари, 36 нафари эса математика муаллими...

Халқимизда: «Сен ўз касбингни ардоқласанг, эл-юрт, она-Ватан сени ардоқлайди», — деган доно ўғит бор. Ўз касбини ардоқлаган Тошвой ака Каримов ҳам шогирдлари ардоқлаган севимли устоздир.

Ётмиш йил. Эзгуликнинг етмиш довони. Ўзгаларга-да устоз забт этган эзгу манзиллар насиб этсин.

Каримов Тошвой ака — бу қалби кенг, иродали математика муаллимини на фақат Тошкент шаҳри, ҳаттоки республика ўқитувчилари ҳам таниб, ҳурмат ва эъзоз билан тилга оладилар.

Улардаги билим, инсонийлик, оадмшинавандалик, меҳрибонликнинг чеки йўқдир

Бунгунги кунда сизнинг кўпгина шогирдларингиз халқ ҳўжалигининг турли соҳаларида, раҳбар лавозимларида, олий ўқув даргаларига профессор, доцент, кафедра мудирлари, мактабларда етук математик ўқитувчилари бўлиб ишлаб келмоқдалар.

Сиз бу шогирдларингиз билан ҳақли равишда фахрлансангиз арзийди.

Эл-юрт олдидаги ҳалол меҳнатлари улуг ватан уруши даврида халқ тўғрисида олиб борган тарғибот ишлари учун бир неча медаллар,

Меҳнат қизил байроқ ордени, Ўзбекистон халқ маорифи аълочиси,
Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ўқитувчи фахрий
унвонларига эгадирлар.

СИЗ ҚОНУННИ БИЛАСИЗМИ?

*Адолат ғоясини рад этиб бўлмайди.
У одоб-ахлоқ, ақл-идрок қонунларидан,
омма ҳаётидан келиб чиқади.
Адолат ҳаёт уфуриб турган сўздир.*

*Саҳна. Саҳнада чироқ аста-секин
ёритила бошлайди. Хона кўринади, хонада
аёл қўлидаги мактубини охириги
мисраларини ёзишни тугатиб уқий
бошлайди.*

АЁЛ

— Ҳурматли таҳририят. Менга тинчлик бермай
қалбимни ўртаётган, ташвишга солган саволимга жавоб
беришингизни сўрайман.

Менинг ўғлим ўзининг икки ўртоғини ёнига
олиб, Машраб исмли дўстининг туғилган кунига
бормоқчи бўлиб йўлга тушади.

Улар кўчага чиқишиб анча вақт транспорт
кутишади. Аммо автобус келавермагач, болалар шўхлик
қилиб, катта йўлнинг қирғоғида турган «Жигули»дан
фойдаланиб, зиёфатга боришади. У ердан уйга қайтишиб
машинани яна жойига олиб келаётганларида милиция
ходимлари томонидан ушландилар. Ўғлим ва унинг
ўртоқлари машинага ҳеч қандай зарар етказмаганлар,

уни яхшилаб ювиб, ялтирартиб, бензинигача тўлдириб қўйишган. Бироқ суд буларнинг ҳеч бирини инобатга олмай Ўзбекистон Ж.К. 276-моддасига мувофиқ ўғлимни ва унинг икки ўртоғини қамоқ жазосига ҳукм қилди. Лекин ўғлим машинани ўғирламоқчи бўлмаган-ку. Шунинг учун ёшгина ўғлимнинг умрини хазон қилиб озошликдан маҳрум қилиш адолатданми? Мендек онаизорнинг оҳу-зорини ким тинглайди?

*Аёл мактубни буклаб конвертга
жойлайди. Саҳна қоронғулашади. Кадр
сўзлар мазмунига қараб ўзгариб боради.
Кадр ортидан*

Бошловчи:

— Ҳаётда шундай ҳолатлар юз берадики, беҳосдан бир ишга қўл урилади, булар иш бўлиб ўтгач «Қилган ишим тўғри эдими ёки нотўғрими деб бош қотирилади.

Кўринишидан жиноятга ўхшамайдиган хатти-ҳаракатлар қонун нуқтаи назаридан баҳоланганда жиноят бўлиб чиқади.

Ҳозирги вақтда ёшларимиз орасида билиб билмай ишларга қўл уриб, шиддатли ёшлик фаслини жиноят курсисида ўтказётганлиги сир эмас.

Нима учун? Бунга асосий сабаблар бор-ми? Бу балки, ёшларимизни ўз ҳуқуқларини ва ҳукуматимиз томонидан жиноий жавобгарлик юзасидан чиқарилган қонун қоидаларни билмасликлариданми?

Нима деб уйлайсиз? Бу муаммоли саволларга жавоб топиш мақсадида кўрсатувимизга ҳуқуқшунослар ҳамда олий суд вакиллари таклиф этамиз.

Кадрда бошловчи:

— Асосан қандай ёшлар жиноятга қўл уришмоқда?

Ҳуқуқшунос:

— Биз фактларга асосланиб гапирганимизда, балоғатга етган ва етмаган ёшлар орасида жиноий ишга қўл урганлар учраб туради. Асосан улар талончилик билан қўлга тушмоқдалар.

БОШЛОВЧИ:

— Жиноятчиликда айбланиб, қўлга олинган шахс, суд бошлангунга қадар ва суд жараёнида қонун олдида ўзини ҳимоя қилиш учун қандай ҳуқуқларга эга?

Ҳуқуқшунос:

— Аввало жиноятчиликда айбланиб, қўлга олинган шахс, маҳкамага олиб келингандан сўнг Адвокат Ёллашга ҳуқуқ берилади. Адвокатсиз бир оғиз ҳам саволларга жавоб бермасликка ҳаққи бор.

БОШЛОВЧИ:

— Суд жиноятга қўл урган шахснинг ёнини ва биринчи марта судланаётганини инобатга оладими, ҳамда жиноят эканлигини билмасдан туриб жиноят қилган кишини, жиноий ишини олий суд ҳисобга оладими? Ўрни билиб туриб содир этилган жиноий ишга нисбатан енгиллик туғдиради-ми?

Ҳуқуқшунос:

— Биринчи саволингиз юзасидан жавоб берадиган бўлсак албатта судланаётган шахснинг ёнини ва биринчи марта судланаётганлигини ҳисобга олади. Унга кодекс бўйича енгил жазо берилади Лекин баъзи ёшларимиз эса қонуннинг бу олижаноблигини ҳисобга олмайдилар ва улар орасида яна жиноятга қўл урадиган инсонлар йўқ эмас.

Энди пиккинчи саволга келсак инсон билиб турибми, билмай турибми жиноят қилади. У қонун олдида жавоб бериши лозим. Чунки у ўзи яшаётган жамиятта ва одамларга қилган жинояти орқали зарар етказади. Демак, ёшлар билмай жиноятга қўл урмасликлари учун давлатимиз томонидан чиқарилган қонун-қоидалар барча мактабларда, маҳаллаларда ота-оналар йиғилишида кодексларни тўла ўрганиб чиқишлари зарур деб ўйлайман.

БОШЛОВЧИ:

— Албатта, жиноят қилганлар жазоланади. Лекин жамият учун хавфли бўлган шахслар жиноятни ташкилотчиларидир. Мана шу яқин кунларда худди шундайларни баъзилари жиноий жавобгарликка тортилганлигини фактлари борми?

Ҳуқуқшунос:

— Тўғри жамият учун энг хавфли шахслар жиноятни ташкилотчиларидир. Улар ушланмасдан қолмайди, албатта, ушланади ва жиноий жавобгарликка тортилади. Агар қочиб кетса қидирув эълон қилинади.

БОШЛОВЧИ:

Ўтган даврда кучга киритилган янги жиноят кодексида

автомобилларни ўгирлаганлик жиноятига огир жазолар белгиланган. Шундан кейин автомобилларни ўгирланиши кескин камайиб кетди. Лекин бу мутлоқо камайди деган гап эмас. Бу кодексни кўп ёшларимиз билишмайди. Мактабларда мана шу қонун-қоидалар, кодекслар ҳақида ўқитилиши вақти келмадимикан. Балки улардан имтиҳонлар қабул қилиш керақдир, нима деб ўйлайсиз?

Ҳуқуқшунос:

— Тўғри ёшлар орасида уларга янги қонун-қоидаларини ҳуқуқларини англашда мактабни роли катта бўлиши лозим. Институтларда ҳам ҳуқуқ фани бўйича соатлар киритилса яхши бўларди. Бизнинг режаларимиз бор, бу ёшлар учун, жамият учун, соғлом авлод учун, келажак учун хизмат қилиш ҳар биримизнинг асосий бурчимиздир.

Мана кўрдингизки ёшлар жиноятга қўл урушди, бунга ким айбдор? Ота-онами, болаларми?

— Йўқ, йўқ, айбдорлар бу ёшлар фарзандларимиз, булар бу ишларни қилмасликни биладилар, лекин икки дўстларнинг келишуви, қонунни моҳиятини тушунмаслик, жавобгарликни ҳис қилмаслик, гурури олдида ўзларини енга олмаслик оқибатида жиноят содир этилди, энди ота-онанинг ҳолатини, боласини кечаю-кундуз ўйлаб, соғлиғига путур етишини нима билан изоҳлаш мумкин?

Азиз ёшларимиз, келгуси ҳаётингиз зарарланмасдан туриб, уни қадрига етингиз, ота-онангизни бошини эгмасдан уларни авайлаб дуоларини олиш ҳар бирингизга насиб этсин.

САДОҚАТНИ КЎЗЛАРИ НЕГА ЁШЛАНДИ (МЕҲРИБОНЛИК УЙИДАН БИР ЛАВҲА)

*«Она билан бола
Гул билан лола».*

Республикамиз ҳудудларида жойлашган меҳрибонлик уйларида фарзандларимиз учун ҳукуматимиз томонидан барча қулайликларни яратиб берган, барча кийим-кечаклари-ю озиқ-овқатлари ва уларни ҳар бирига алоҳида мураббийлар, мактабга бориши-ю, қайтиши, уларни дарс тайёрлаши, ҳар хил тўтарақларга иштирок этишлари таъминланган, шундай шароитлар яратиб берилишига қарамай, болаларга нимадир етишмайди, бу нима экан?

Садоқат: (Ётоқхонаси деразасидан кўчага термулган ҳолда

кўзларида гамгинлик, ёш). Ойижон, менинг ойижоним қаерлардасиз? Наҳотки менинг мурғак қалбим талпинганларим, жовдираган кўзларим сизни қўмсайди сизни, сиз эса буни ҳис қилмасангиз? Эҳ мени ҳаёлига келтирмаган, меҳрсиз фарзандлик туйғуларимни ҳис қилмаган тошбағир онажоним. Тарбиячи опамни саволларига жавоб беролмаслигим, бирга ўқиётган болаларнинг ўйинларига қўшилолмасам, нима қилай? Дераза ёнида сизни уззу-ку сизни кутишларимни, она меҳрига зорлигимни биласизми ойижон?

(Шу пайт коридорда оёқ товуши эшитилади, яқинлашади.)

Ойижон, ойижон йўқ афсус сиз эмассиз, бошқа одам Сарвини отаси. Мана бугун ҳам келмадингиз мени эса ҳамон сизни зор-зор кутаман. Кўзалримда ёшларим йўқдек қотиб қолади, кечалари иситмалаб, яна мижжа қоқмай чиқаман, ахир сизни соғинаман ойижон сизни.

(Шу пайт тарбиячи кириб келади.)

Тарбиячи: Ҳа, Садоқат сенга нима бўлди тагин? Вой Худойимей, яна иситманг чиқаяпти-ку, дарров хонага кириб ётгин, мен ҳозир ҳамшира билан гаплашиб дори олиб келаман.

Садоқат: Йўқ, йўқ онажон, йўқ мен касал эмасман, фақат ойижонимни соғиндим ойижоним келмаяптилар, мендан хабар олмаяптилар, қаерларда юрган эканлар? Билмадим?

Тарбиячи: Шутинами холос, улар албатта келадилар, балки бирон бир юмушлари чиқиб қолган бўлса керак.

(Шу пайт бир аёл қизчасини етаклаб, ўғлини кўргани кириб келади ва буни тарбиячи ҳам Садоқат ҳам диққат билан кузатадилар.)

Шерзоднинг онаси: Шерзод, ҳой Шерзод, тезроқ бу ёққа кел, ўғлим, кела қол.

Шерзод: Ойижоним келадилар, ойижон мен бу ердан. ойижон мен бу ерда қолишни истамайман, уйга олиб кетинг, уйга олиб кетақолинг ойижон, яхши бола бўлиб ҳамма ишларингизга ёрдам бераман.

Шерзоднинг онаси: Вой ўғлимеи, буни иложи йўқ ахир, сени олиб кетолмайман, сен шу ерда яхши ўқишинг келгусида яхши бола бўлишингга яхши тарбия олишингга ишончим комил ўғлим. Мана, мен сенга ўйинчоқлар живачка, шоколадлар олиб келдим, тез-тез келиб тураман ўғлим.

Шерзод: Йўқ ойижон менга ўйинчоқларингиз ҳам, живачка ҳам, шоколад ҳам керак эмас, фақат уйга олиб кетсангиз, уйга кетаман.

Онаси: Ўғлим агар менга шунақа эргашаверсанг, бошқа сени кўргани келмайман, ўтил бола бунақа эргашавермайди.

(Шу зайдда она аста секин юриб чиқиб кетади-ку, Шерзоднинг кўзлари жикқа ёшга тўлади. Бу воқеани кузатиб турган Садоқатнинг ҳам кўзлари ёшланади ва яна ўзига-ўзи гапирди).

Садоқат: Ҳа, ойижон сиз келсангиз мен сизга сира эргашмайман, фақат сизни сизни кўрсам бўлди эди. Менга уйинчоқ ҳам, живачка ҳам, шоколад ҳам керак эмас ойижон, афсус сиз яна келмадингиз, мен сизни барибир кутавераман, кутавераман. Менинг дунёда энг азиз ва меҳрибон ойижоним, ойижоним.

Тарбиячи: Эй ҳаёт, мунчалар мураккаб бўлмасанг, Садоқатга, Шерзодга ўхшаган болалар камми? Ота-она меҳрига зор, кечаю кундуз уларни ўйлаган ва уларнинг исмини мурғак қалбли оналар қаердасизлар, оналик меҳрингиз, қалбингиз қани? Ҳозир қаерларда экансиз? Ниму учун болалар ёнига келмайсизлар, болаларга она муҳаббати етишмаётганини наҳотки англамасангиз.

Бизнинг айрим ҳолатларда учраб турадиган бундай ҳолатларни бўлишга кимдир сабабчи, буни ким тушуниб етади ёки болалар айборми? Бу муаммо муаммолигича қолди. Лекин бир нарсага биз аминмизки Шерзод, Садоқатга ўхшаган фарзандларимиз ҳукуматимиз томонидан қилинаётган гамхўрлиги боис келгусида Ватанимиз учун ажойиб инсонлар бўлиб етишишига аминмиз, лекин меҳрини топиб бериб бўлмайдиган, ҳеч нарсага тенг келмайдиган куч эканлигини айрим енгил-елли ҳаётга ўрганган оналаримизга айтиб қўйишимиз тўғри бўлса керак, агар уларда оналик меҳри заррача уйғонса, пайдо бўлса, албатта бундай нуқсонлар камайса ҳеч бир фарзанднинг кўзи ёшланмаса, оналик муҳаббатидан айрилмаса деган умиддамиз.

Онадир фарзанд қалбининг метин суянчи!

Онадир ҳар бир боланинг сўнмас қувончи!

Онадир йўлида йўлдош, жонида жондош!

Онадир тунида ою, куннида қуёш!

БЕЛЛАШУВГА САВОЛЛАР

1.Ўзбекистон Республикасининг давлат рамзлари, мадҳияси, герби, байроғи.

2.Австралиянинг энг машҳур ҳайвони (кенгуру).

3. Учар одамлар ҳақида афсона қандай номланади? (Дедал ва Икар)

- 4.«Ассалому алайкум» сўзининг маъноси нима? (Сизга тинчлик ва соғлиқ тилайман)
- 5.Алишер Навоийнинг асли исми нима бўлган? (Низомиддин)
- 6.Ўзбекистоннинг қонун чиқарувчи Олий органи? (Олий мажлисининг қонунчилик палатаси)
- 7.Ўзбекистон Республикасининг давлат тилига қачон давлат мақоми берилган? (1989 йил 21 октябр)
- 8.Амир Темури мақбараси қандай номланади? (Гури Амир)
- 9.Ўзбекистон Республикасининг Давлат Мадҳиясининг муаллифи ким? (Абдулла Орипов)
- 10.Футболнинг ватани? (Англия)
- 11.Навбатдаги ёзги олимпия уйинлари қаерда ўтказилади? (Австралия, Сидней)
- 12.Эга ва кесим сўз бирлиги бўла оладими? (Йўқ)
- 13.Ўзбекистон ҳудуди? (447,5 минг. км.)
- 14.Акция нима? (Қимматбаҳо қозғол)
- 15.Ҳар ким вафо қилса, вафо топғусидир, Ҳар ким жафо қилса, жафо топғусидир. Мисралар муаллифи ким? (З.М.Бобур)
- 16.Ислом динининг муқаддас китоби? (Қуръон)
- 17.Экология нима? (Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш)
- 18.Машҳур «Сен етим эмассан» шеърининг муаллифи ким? (Ғофир Ғулом)
- 19.Ўзбекистоннинг мустақиллик куни? (1991 йил 1 сентябр)
- 20.«Юлдузли тунлар» асарининг муаллифи ким? (Пиримқул Қодиров)
- 21.«Сеҳрли қалпоқча» қиссасининг муаллифи? (Худойберди Тўхтабоев)
- 22.Ўзбекистон қачон БМТга қабул қилинди? (1992 йил мартда)
- 23.Улуғ донишманд олим Абу Али Ибн Сино шундай деган эди ...«Агар табиатда чанг бўлмаганда...» Олим фикрини тўлдириш, у нима деган? (Агар табиатда чанг бўлмаганда, инсон минг йил яшаган бўлар эди» деган эди А.А.И.Сино)
- 24.Ўзбек давлат тузуми? (Республика)
- 25.Қачон Ўзбекистон Республикасининг миллий валютаси сўм муомиллага киритилган? (1994 йил 1 июл)
- 26.Тугалланган фикрни аниқлаётган нутқ бирлиги? (Гап)
- 27.Бир дақиқада Сиз қадимий ҳунармандчиликнинг турларидан камида 5 тасини санаб беришингиз зарур? (Дуппидўзлик, тоқчилик, кулолчилик, ганчкорлик, зардўзлик)
- 28.Амир Темури қаерда дафн қилинган? (Самарқанд).

ЎЗБЕКИСТОН КЕЛАЖАГИ ЁШЛАР ҚЎЛИДАДИР

*Кўп жаҳонгир кўрган бу дунё
Ҳаммасига гувоҳ ер ости.
Лекин дўстлар, шеър аҳли аро
Жаҳонгири кам бўлган, рости
Беш асрки, назмий саройни
Титратади занжирбанд бер шеър
Темур тиги етмаган жойни
Қалам билан олди Алишер.
Дунё бўлди чаманим маним
Ўзбекистон — Ватаним маним.
Абдулла ОРИПОВ.*

Ўзбекистон! Тупроги зар, ҳосили гавҳар, одамлари сахий, бағри кенг, меҳри дарё меҳмондўсту, одампарвар, хушхулқу, хушсухан диёр!

Республикамизнинг тараққиёт ва ўзгаришларига бой даврида инсоннинг ҳар томонлама камол топиши, ҳозирги кун талаби ва эҳтиёжидир.

Ёшлар тарбияси — давримизнинг энг долзарб муаммосидир. Болалар оила ва ота-оналарининг эмас, балки давлатимизнинг келажагидир. Келажак авлод тақдири жамиятимиздан ва шунинг билан бир қаторда, ҳар биримиздан катта масъулият талаб қилади.

Ҳар бир оилада ва ҳар бир жамият ўз авлодини маънавий етук кишилар бўлиб етиштиришни истади.

Ёшлар ўртасида тарбиявий ишлар савиясини ошириш, унинг турли услублари ишлаб чиқиш, бундай улкан масъулиятли, шарафли вазифани ҳал этишда мактаб, оила, маҳалла ва жамоатчилик ҳамкорлиги муҳимдир. Илгари даврда «етти қўшнинг отанг-онанг» деган яхши иборалар бор эди, болаларимиз бирор шўхлик қилса, кўчадан ўтаётган ҳар бир киши бефарқ қарамас ва бунинг ҳамма ота-она тўғри тушунар эди, ҳозирда эса бундай ҳодисаларда кўрмасликларга олиб кетиш ва айрим ота-оналарга ўқтирилганда эса «сизни нима ишингиз бор, ўзингизни болангизга қарасангиз бўлмайдами» қабилида иш иш кўрадилар, бу эса оилага ҳам, маҳаллага ҳам, мактабга ҳам, жамиятга ҳам зид ишдир.

Ушбу тавсияномалар мазмунини ижодий ва амалий, тарбиявий маънавий ишларингизда озгина бўлса ҳам фойда берса, бу хайрли ишга ҳиссамизни қўшган ҳисоблаймиз.

Кейинги йилларда ҳаётимизда юз бераётган ўзгаришлар, фикрлар хилма-хиллиги, иқтисодий барқарорлик, болалар тарбиясига ўта бефарқлик, қайта кўриш муаммолари ёшлар онгига таъсир этмай қолмайди, тўғриси ҳозирги кунда ёшлар ўртасида билиб билмай қилган ишлари оқибатида жиноятчилик кўпаймоқда. Ўқувчилар дарсдан бўш вақтини бекор ўтказиш ёки уларни ўзи севган ўйин ва ишлар билан шуғулланишлари учун шароит яхши эмаслиги, ота-оналарни кўпчилиги давлат хизматлари билан овра бўлиб кўпроқ фарзандларига кам эътибор бериш билан оқибатидир.

Ўқувчиларни бошқариш, уларни таълим-тарбияси билан шуғулланиш ҳозиргача мактабларда педагогик жамоаларга юклатилган фақат бола тарбияси билан мактаб шуғулланиб келмоқда. Ҳақиқат 1 сентябр арафасида ота-оналар ўз фарзандларини билим кучогига йўллаш эҳтиёжи билан яшайдилар. Кейинчалик эса айрим ота-оналар ўз фарзандларини ўқишдаги ютуқлари-ю ва камчиликларига ҳатто тарбиясига ҳам эътибор бермайдилар.

Маҳаллада болалар ва ўсмирлар билан тарбиявий ишларни ташкил этишда жисмоний тарбия тадбирларига эътибор бериш. Махсус спорт-соғломлаштириш майдонча ташкил этиш, болаларнинг бўш вақтларини мазмунли ўтказишда, соғлигини мустаҳкамлашда уларни чиништиришда ва спортни бирор тури билан қизиқтиришда ёрдам беради, бу ўз навбатида болаларни интизомликка ўргатиш билан маънавий-ахлоқий тарбияни ҳам таъсирчан омили бўлади.

Ҳар бир оилада бола тарбиялашда меҳнатнинг аҳмияти катта эканлиги, болаларни меҳнатсеварликка ўргатиш ота-оналарнинг муҳим бурчи эканлиги, бунда ота-оналар намуна эканлиги болаларни ёш хусусиятларини ҳисобга олиш зарурлиги фарзандларимизни меҳнатни қадрлаш, кучат экиш, ҳашар йўли билан баҳор меҳнат байрамини ўтказиш, мактаб, уйларда ободонлаштириш ишларини амалга ошириш, маҳалла ўқувчилари билан Наврўз байрами, маҳаллада Ҳарбий хизматга йигитларни кузатиш, кексаларга кўмаклашиш ишларини бирга бажарсалар айни муддао бўларди.

Хотира кунларини ўтказиш, якка ёлғиз кишиларга ёрдам беришда кичикларга меҳр-шафқат, ғамхўрлик кўрсатиш, саҳоватли бўлишни, табиатга нисбатан меҳр-муҳаббат ва ғамхўрлик хисларини уйғотиш она Ватанга бўлган меҳрни уйғотиш керак.

Мен ўзимни шу фаолиятимда педагогик вазиятларга кўп учраб тураман. Савол-жавоб орқали билмаганларимни тўлдириб бораман.

1.Савол: — Сизнинг болангиз ўртоғи билан уришиб қолди, шунда сиз қандай иш тутасиз?

Жавоб: — Албатта, жанжал сабабини билиб оламан. Вазиятни тўғри тушунишга ҳаракат қиламан. Агар менинг болам айбдор бўлса, ўртоғидан кечирим сўратаман.

Агар ўртоғи айбдор бўлса, ундан унга кек сақламаслигини тушунтираман ва уларга ўз хатоларини тузатишларига ёрдам бераман.

2.Савол: — Сиз ўглингизни чекишини сезиб қолдингиз, шунда қандай иш тутасиз?

Жавоб: — Вазият оғир, бунда бир неча чораларни қўлаш мумкин. Тўғрироғи ўғлим билан очиқдан-очиқ, юракдан гаплашиб оламан. Чекиш зарари ва унинг оқибатларини тушунтираман. Керак бўлса, ўртоқ бўлаётган гуруҳдан ажратаман. Ўзим ҳам чекишни ташлашга ҳаракат қиламан.

3.Савол: — Сизнинг ўглингиз ёки қизингиз ёмон баҳо олди. Унда ўқитувчисини айблади. Сиз бунга қандай қарайсиз?

Жавоб: — Бундай вазият рўй берса, ўқитувчи билан учрашиб, боламнинг ёмон баҳо олган сабабини сўрайман. Агарда сиз ўқитувчи билан келишсангиз, унда болани ўқишга жиддий қарашга чақиринг. Борди-ю, ўқитувчи билан бир фикрга келиша олмасангиз, унда болани кўнмасдан ўзингиз, оғир вазминлик билан масалани ҳал қилинг.

4.Савол: — Сиз ўглингизга чекишни ташлайман деб ваъда бердингиз, лекин сўзингизни устидан чиқа олмадингиз. Ўглингиз сизни чекиб турганингизни кўриб, «ада чекишни ташлайман — деб ваъда берган эдингиз-ку» деса, шунда Сиз қандай жавоб берган бўлар эдингиз?

Жавоб: — Мен айбдорман, умуман чекишни ташлашим керак, лекин қийин бўляпти. Шундай бўлса ҳам аста-секин чекмасликка, албатта ташлашга ҳаракат қиламан.

5.Савол: — Борди-ю сиз ўглингизни қўпол сўзлаётганини эшитиб қолдингиз. Сизнинг танбеҳингизга шундай жавоб қайтарди, «ўзингиз-чи, нима дердингиз?»

Жавоб: — Шунда ўғлим билан гаплашиб олардим ва ўзимни хулқимга ҳам эътибор берардим.

6.Савол: — Сизга болангиз ноўрин танбеҳ берди дейлик, бунга Сиз қандай қарайсиз?

Жавоб: — «Ёшлик қиласан, ақл ургатиш ярашмайди». Бола ота-онасини ёмонлигини эмас балки, унинг ақллилигини, донолигини, гурурини ҳурматлайди. шунда Сиз ўглингиз ёки қизингизга, «сен ҳақсан, мен бу камчиликларимни тузатишга ҳаракат

қиламан», десангиз ва сўзингизни бекорга шамолга кетмасликни исботланг.

7.Савол: — Сиз кичкина бўлса ҳам, бегона нарсани уйингизда пайдо бўлиб қолганини кўрдингиз ва ўтлингизни «қаердан олдинг» деб сўрадингиз. Шунда у «топиб олдим» деб жавоб қайтарди. Сиз бунга қандай қарайсиз?

Жавоб: — Албатта биринчи навбатда болани тўғри ёки ёлгон гапираётганини аниқлаш керак. Бировни нарсасини топиб олса, албатта эгасига қайтариш кераклигини болага тушунтириш керак. Бундай воқеаларни четда қолдирмасдан, албатта ҳар доим назорат қилиб туриш керак.

8.Савол: — Сиз ишдан келиб дам оляпсиз, болангиз дарс қияпти, онаси эса кечки овқат билан овора. Шунда сиз болангизга, «онангга ёрдамлашиб юборгин», дедингиз, болангиз эса «ўзингиз қарашиб юборинг» деса, сиз нима қилган бўлардингиз?

Жавоб: — Яхшиси кулимсираб ўрнингиздан турингда ва ўғлингизни олиб қилинмаган ишларингизни биргаликда бажаринг.

Оилада ҳар бир фарзанд ота-онадан ибрат олади. Онани ҳурматлашни отадан ўрганади. Болалар кўпинча оиладаги етишмовчиликдан эмас, ота-она ўртасидаги ноаҳиликдан, бўлар-бўлмас, арзир-арзимас жанжаллардан таъсирланади, ранжийди.

Боладаги ҳар бир ўзгаришни: ижобий ёки салбий инжиқлик ва эркаланишларни кузатиб бориш лозим.

Тарбиянинг уч илдизи бор: оила, мактаб ва жамоатчилик. Тарбиянинг ана шу манбалари соғлом бўлгандагина кўзланган мақсадга эришилади. Болага ҳам инсоний муносабатда бўлиш: унинг ички дунёсини ўрганиш, қайгу аламларига, шодлигига шерик бўлиш лозим. «Нега ёмон бола бўлиб қолди?» «Унинг яхши бўлиш учун нима қилиш керак?» Оила ва мактаб ана шу саволларга жавоб топиши керак.

Болаларнинг хулқ-одоб ҳақидаги тушунчаларини кенгайтириш худбинлик, такаббурлик, ўз манфаати учун интилишни, шунингдек, ёмон одатлар ҳақида кенгроқ маълумот бериш керак. Айниқса, «Сиз (ўғлингизнинг ёмон) ўзингизнинг ёмон одатларингизни, қайси феълатворингиз Сизга ёқмайди?» «Қимга ҳавасингиз келади, нима учун?» «Қандай характерни қули деб ҳисоблайсиз?» каби саволларга жавоб олиш, мунозара-баҳс юритиш фойдалидир.

Болаларни ютуқ ва камчиликларини мунтазам ўрганиб бориш, ноҳўя хатти-ҳаракатларини аниқлаб, намунали фазилатларини ибрат қилиб кўрсатиш, танбеҳ бериш ҳам мақсадга мувофиқдир.

Болалардаги одамлардаги ғамхўр бўлиш, ҳиммат, сарб-қаноатли бўлиш, баднафс бўлмаслик, камтарин мақсадга эришиши йўлидаги тўсиқларни бартараф этиш, ўз-ўзини идора қилиш, самимиятли, саранжом-саришталик, янгиликни пайқаш, талабчанлик, қадр-қимматини, меҳр-шафқат, оқибатли бўлишни тарбиялаш, бу фазилатларни рағбатлантириш, шунингдек қўполлик, танбаллик, масъулиятсизлик, исрофгарчилик, манманлик каби ёмон одатларни қоралаш лозим.

Камтар, камсухан ва оддий инсон ҳамма севиб қоладиган гўзал инсондир. Камтарга-камол, манманга-завол. Бола азиз-одоби ундан азиз каби халқ мақолаларидан фойдаланиш, бадий асарлардан, ривоятлардан мисоллар келтириш болага тез таъсир қилади.

Ота-оналар болаларини авайлагани, кўнгилсанлик қилганлари туфайли, улар ҳаётида туганоқ бўлаётганларини сезмасалар керак. Кўр-кўрона севги билан севиб, уларни «мажруҳ» қилиб қуяётганларини сезишмаса керак. Аввало, ота-она фарзандини эркалайди, ўпади, унинг ҳар бир қилигидан суюнади, сўнг уни авайлайди, йиқилса тургазиб қўяди, иш буюришга ҳам ийманади. Кейин эса фарзандларини нега бепарво, нега ҳеч нарса билан қизиқмайди, деб ҳайрон бўлишади. Балки фарзанд билан бирга ҳамсуҳбат бўлганда, уни кино, театрда бирга олиб бориб, кўрилган фильмлар, спектаклларнинг салбий, ижобий томонларини бирга муҳокама қилганда ҳаётимизда жинойтчилар мутлақо бўлмас эди.

Айрим жинойт содир этган вояга етмаганларнинг ота-онасидан суд жараёнида судья фарзандлари тўғрисида гапириб беришни сўраса, улар доим фарзандлари яхшилашади, бировни хафа қилмаганлигини, ҳайвонларни севишларини айтишади.

Фарзандлари жамият ишига актив ёки пассив муносабатда эканлигини билишмайди, бу тўғридаги саволлар улар учун ёт бўлиб қолган.

Ота-оналар фарзандининг давлат мол-мулки тўғрисида, жамият олдидagi бурчи тўғрисида уйлашлари мумкинлигини тасаввур ҳкм қилишмайди. Уларга ёшлигидан фарзанди уй эрмаги, овунчоқ бўлса, аста-секин улар яхши еб-ичадиган кийинадиган истеъмолчига айланади. Энди уларни бошқариш қийин. Ана энди ота-она «Нима қиламан?» «Қанчалик мен бахтсизман, текинхўр, бемеҳр фарзанд бўлиб чиқди» деб хафа бўлишади. Ҳар бир ота-она тарбия санъаткори бўлмоғи лозим. Тарбия санъатининг ўзи нима? Бу болаларни севиш санъатидир. Инсоний севги-юксак инсоний

маданиятдир. Инсоннинг севишига қараб хатосиз ҳукм чиқариш мумкин. Чунки, севгида келажак жамиятимиз учун, унинг ахлоқий сарчашмалари учун масъулият янада ёрқин намоён бўлади.

Мактабларда, маҳаллаларда қизлар ҳаёси, ибоси, турмушга ҳаётга тайёргарлиги ҳақида баҳс-мунозаралар ўтказиш. Санитария ва гигиена ишларига эътиборини қаратиш, шифокорлар рейдларини ташкил этиш мақсадга мувофиқдир.

Халқимизда шундай нақл бор. «Ота-онанинг муқаддас бурчи фақат фарзандни дунёга келтирганлиги билан эмас, фарзанд яхши тарбияланганлиги билан белгиланади».

Мен бугун тарбияси оғир ўқувчилар, улар билан олиб борилаётган ишлар муаммосига, тарбияси оғир ўқувчи мактабдаги тартиб-интизомни тез-тез бузиб туриши синфдаги ўқувчилар билан шунингдек, бошқа синф ўқувчилари билан, келиша олмаслиги, уларга тазъийқ ўтказишга ҳаракат қилиши, ўқитувчи гапига қулоқ солмаслиги синф фаолиятига бефарқ қараши билан характерланади. Аксарият тарбияси қийин болалар ёмон ўқийдилар.

Тарбияси қийин ўқувчидан ҳам, ўқитувчидан ҳам доимо норози бўлиб гапирадилар.

Ҳеч эсдан чиқармаслик керакки, таълим-тарбиянинг тури амалга ошиши учун оила, мактабнинг ўқувчиларига қўядиган талабларида бирлик бўлиши керак. Бунинг учун ўқитувчи ва синф раҳбарлари ота-оналар билан яккама-якка суҳбатлашиб, бир фикрга келишиб олишлари зарурдир.

Мактабларда ота-оналар билан оила беллашуви тадбирларини ўтказиш ҳам самарасини беради.

«АЁЛ ҚАЛБИ»

*«Болалар кулса олам кулади,
олам тинчлиги эса оила тинчлигидир».*

1950 йиллар эди. Биз Самарқанд-Дарбоза даҳасида яшар эдик. Бизнинг қариндош-урутлар ҳам бир-бирларига яқин туришарди.

Ҳа, биз бола эдик, ҳамма нарсани ҳар хил тушунар, айримларига эътиборсизлик ҳам қилар эдик-да.

— Бизнинг ота-оналаримиз катта оила бўлиб, ҳар бир оила ака-сингиллари бир-бири билан иноқ ва яқин туришар, бир-биридан доимо хабардор, фарзандларини ҳар бирининг юриши, одоби, хулқи назоратда эди.

Ҳа, биз ёш болалар эдик-да, ўйинқароқ бўлиб, назорат

қилишларини билмас эдик. Кунлардан бирида бир воқеани гувоҳи бўлдик.

Кичик аммамизни уч ўғли ва бир қизлари бўлиб, уларни ҳаммасини уйлантириб, қизларини узатган оила анча тўқ бўлиб камчиликлари йўқ эди. Катта ўғил Маҳмадҷон, кейингиси Алиҷон, кичик ўғли Суннатилла эдилар. Маҳмадҷон ака Руҳиниса деган қизга уйланган бўлиб, Руҳиниса ҳамма келинларга ўрнак бўладиган ўта ақлли, чиройли, сабрли бўлиб, ҳамма қариндошларга ўрнак бўлиб улар ҳам шу келиндан ўрнак олишарди. Уйга жуда кўп меҳмонлар, қариндош-уруғлар доимо шу ҳовлида бўлишарди. Руҳиниса ҳеч чарчашни билмас, бир кунда бир неча маротаба овқат тайёрлаб, ҳаммани дуосини олар, турмуш ўртоғи Маҳмадҷон ака ҳам жуда меҳрли, ақлли бўлиб, аёлларини жуда ҳурматлар эдилар. Ўртанча ўғил Алиҷон бола-чақалари кўпайиб, алоҳида жой олиб чиқиб кетдилар. Кичик ўғил ҳам болалари кўпайиб алоҳида жой олиб кетишди, аммо катта ўғиллари фарзандлик бўлмадилар. Фарзанд бўлмаганлиги сабабли, Маҳмадҷон ака укалариникига бориб, болаларини эркалаб, уларга қўлдан келганича ёрдам, яхшиликлар қилар эди.

Лекин тез орада оталари, кейинчалик оналари вафот этишди.

Энди уйда эр-хотиндан бошқа киши йўқ. Руҳиниса келинойининг акаларида 6 та, укаларида 8 та, сингилларида 4 та фарзанд бор бўлиб, Маҳмадҷон аканинг укаларида 8 та иккинчисида 4 та, сингилларида 3 та фарзанд бор. Маҳмадҷон ака энди уйга қайтганларида озгина ичиб, хафа ҳолда келадилар, лекин аёллари яхши чеҳра билан кутиб олар, ҳеч нарса бўлмагандай сабрли аёл эдилар. Энди аста-секин Маҳмадҷон ака озгина эмас, яхшигина ичиб келиб, уйда тўпалон қилар, келинойига озор бера бошладилар. Бу иш кескин тус олиб оғирлашиб, қўйди-чиқдига олиб келди, лекин ҳар қанча тўпалон бўлмасин тоғалар бу ишга йўл қўймас, «бизнинг қариндош-уруғларимизда бундай бўлмаган, ҳеч ким бизни авлодларимиздан норози бўлмаган» дейишарди.

Нима қилиш керак, энди бу масалани ҳал қилиш қариндош уруғлар, айниқса Маҳмадҷон аканинг тоғалари, Руҳиниса келинойининг акалари бош қотиришар эдилар.

Хонадонда Маҳмадҷон ака ичмаган кунни можаро бўлмасди, улар бир-бирларини жуда севишар, ҳурмат қилишарди. Рўзғорда ҳеч қандай камчилик йўқ, аёлда ҳеч қандай камчилик йўқ.

Баҳор кунлари эди, ҳаммаёқ ям-яшил, гуллар очилган, дарахтлар гуллаган, ҳаммани кўнглига табиат манзараси уфғ уриб турарди.

Шундай кунларнинг бирида кўп ўйлаб, нима қилсам экан деб, Маҳмадҷон маҳаллада ҳаммага ўрнак бўладиган, қариндош-уруғларга маслаҳат бериб турадиган тоғалариникига борадилар.

«Тоға-тоғажон, уйдаги ҳамма воқеаларни биласиз, ёшимизга ёш қўшилиб бормоқда, анчадан бери фарзанд кутиб яшадик, лекин нима қилайлик, фарзандимиз бўлмади. Уйда иккаламиздан бошқа ҳеч ким йўқ, жим-житлик. Энди нима қилишим керак тоға?»

Узоқ вақт ўртага сукунат тушди ва кўп ўйлаб дедилар.

«Жиян ҳамма гапларинг тўғри, энди менга вақт бер, мен ўйлаб кўрай, айрим маслаҳат берадиганлар билан гаплашай, жиян».

Ана шундай фикр билан Рўҳиниса келинойини акалари билан учрашиб ўзаро бир фикрга келадилар.

Баҳор кунларининг бирида отам раҳматлик мени олиб, амманларникига утиб келамиз дедилар. Маҳмадҷон ака ишдан қайтмаган экан, бироз ўтирдик. Келинойи ош дамлаётган эканлар. Маҳмадҷон ака ҳам ишдан келдилар ва хурсандчилик билан овқатландик. Мен боғга чиқиб кетдим, боғда бир неча қўй, сигир, отлар боқишар эдилар, бунга жуда ишқивоз эдилар.

Отамлар узоқ, нималарнидир гаплашишди. Чиройли гаплар бўлган бўлса керак, шовқин-сурон бўлмади.

Отамлар мени чақириб, кетдик ўғлим дедилар ва уйга келгунларича нимагадир ўз-ўзларига пичирлаб, гаплашиб келаётган пайтларида «бутун ишимиз пишмади, кўнглимдагини айта олмадим. Келгуси учрашувда албатта айтаман», деганлари эсимда. Яна бир неча кун ичида Алижон укалариникига бориб, акалари уйдаги воқеаларни тушунтириб, «сен укасан, жигарсан, мен акаларим билан келишиб бир қарорга келдик. Агар сен йўқ демасанг сен кичик қизингни акангга берсанг. Уйда келинойинг болангни жуда яхши тарбиялайди. Бу уйга ҳам келиб туради. Ҳар ҳолда жигарчилик, оиласи, бузилиб кетмасин, дейман» дейди. «Тоғажон, мен сизни сўзингизни икки қила олмайман, лекин бу қандай бўлар экан. Келинингиз рози бўлармикан». «Қўявер, жиян, сен рози бўлсанг бўлди, келин билан ўзимиз гаплашамиз». Шу зайдда келинни чақиртиришиб, аканинг уйида бўлган воқеаларни тушунтиришди ва ҳар хил бўладиган воқеаларни айтишиб, охири кўндиришди. Бу масалани ҳозирча эр-хотиндан бошқа ҳеч ким билмаслигини айтишди. Чунки ҳали иккинчи томон билан ҳал қилинадиган масала бор эди.

Отам раҳматлик хурсанд бўлиб уйга қайтдилар ва энди келин томонни акаси ишни уддасидан чиқса, ишимиз ёмон бўлмайди,

оила сақланиб қолади дедилар. Орадан икки-уч кун ўтгач, отамлар келинойимни акасини уйга чақиртириб келишни менга айтдилар. Мен дарров бориб отамлар чақиртирганларини уларга айтдим, тез боришларини тушунтирдим. Ҳозироқ бораман ўғлим, дедилар. Бироз вақт ўтгач, севимли, суюкли келинойимнинг акалари бизникига келдилар. Суҳбат узоқ давом этди. Билишимизча укаларининг ўғлини олиб бериш масаласини ҳал қилган эканлар. Қилинган ишлар бўйича ҳаммалиги хурсанд бўлишди. Энди бу масалани келинга, Маҳмадҷонга қандай қилиб етказиш керак, ким бунга журъат этади. Отамлар келинойимларнинг акаларига сиз акаси, сиз ҳал қиласиз деса, у киши сиз тоғасиз, эл-юрт ичида юрасиз, бу масалада ҳамма вақт сизга маслаҳатга келишади. Шунинг учун сиз ўзингиз ҳеч кимсиз бу масалани ҳал қиласиз, дедилар. Шу оила барбод бўлмаслиги учун бир қарорга келишиб, рози бўлишди ва бу масалани тезда ҳал қилиш учун эртасигаёқ отамлар билан бирга мен аммамларникига бордик. Отамлар Рухиниса келинойи ва Маҳмадҷон акага ука-сингиллар, ота-оналар маҳалла, қариндош-уруғлар ўртасида тутган мавқеини ҳеч қачон оилалар ўртасида жанжал бўлмаганлиги ва келгусида ҳам шундай бўлиб қолишни тушунтириб, мақсадга ўтдилар:

«Келин, мана акангиз, укангиз, опангизда 4-8 тача фарзандлиги жиян сени укаларингга 4-8 тача фарзандлари бор. Синглингга 3-8 тача фарзанди бор. Сизларда фарзанд бўлмаслиги Аллоҳдан деб билингиз. Ҳар бирингиз бир-бирингизни хафа қилмасдан яшашингиз керак. Аллоҳни марҳамати кенгдир. Мен, келин, сизнинг акангиз билан бир неча маротаба учрашиб, бу масалани нима қилсак бўларкин деган ўй билан юрдик. Оила ахир камчилиги йўқ, ҳамма ҳавас қилса арзийдиган оила бўлса, уни бузилиб кетмаслигини ҳисобга олиб, биз бир қарорга келдик. Келин сизни укангизни Хомидҷон деган ўғлини, жиян, сени Алижон укангни Гулнора деган қизини сизларга олиб берадиган бўлдик. Шу икки фарзандни вояга етказиб, шу уйни чирогини ёқиб турса деган мақсадда улар билан ҳам келишдик. Улар ҳам жигарчилик рози бўлишди. Жиян!»

— Тоға қандай бўлар экан? — Яхши бўлади. Худо хоҳласа буларни тарбиялайсизлар. Келажақда маҳалла аҳлига, қариндош-уруғларга ўзларингизга ҳам яхши бўлади. Опамларни, поччамларни руҳлари шод бўлади деб ўйлайман.

2-3 кун орасида ҳовлида катта йигин бўлди. Гулнора билан Хомидҷонни олиб келишди. Бу болалар ҳам, ҳамма болалар ҳам бу

уйга тез-тез келиб туришар, меҳрли, оқибатли доимо яхши чехра билан кутиб олинадиган хонадон эди. Энди Гулнорахон, Ҳомиджон отангиз — Маҳмадҷон, онангиз — Руҳинисалардир. Ана шундан бошлаб оила мустаҳкамланиб, фарзандлар улғая бошлашди.

Гулнорахон бичиш-тикиш мутахассиси, Ҳомиджон эса автомашиналарни тузатиш бўйича мутахассис бўлишди.

Гулнорахонни 19 ёшида яхши бир оилага турмушга узатишди. Ҳомиджон 1-2 йил ишлагандан сўнг уни ҳам уйлантиришди ва тез орада бир неча набираларни бувиси-бобоси бўлдилар, ҳамма хурсанд. Орада тоғалар ҳам, келинойининг акалари ҳам оламдан ўтишди.

4-5 йил бурун Маҳмадҷон ака, кейин Руҳинисалар ҳам вафот этишди. Хонадон гавжумлиги, отани чирогини ёқиб, халқни дуосини олиб келаётган Ҳомиджон ҳам набирали бўлди, синглиси Гулнора ҳам набирали бўлиб, хонадондаги илгариги урф-одатлар давом этмоқда.

Мен 50-60 йиллардаги бўлган воқеани изоҳлаб бердим, ўша даврдаги ака-укаларнинг бир-бирига меҳрибонлигини, меҳр-мурувватлигини улар ўртасидаги ҳамжиҳатликни, ҳурматни, бир-бирига, катталар гапига қулоқ солиши, алоҳида ўрин тутати. Ҳамжиҳатлик меҳр-оқибатли оила тарқаб кетмаслигига олиб келади. Шундай меҳрли, мурувватли кишилар фарзанди бўлганим учун мен ҳам ака-укалар, сингиллар, қариндош-уруғлар орасида шу фикрларни олдинга суриб, ҳаммасини бир-бирига меҳрли бўлишлари, ўзларининг фарзандлари орасида ўрнак бўлиб, оналаримизнинг меҳр-мурувватли ишларини давом эттиришларини орзу қиламан.

«МЕН НЕГА СИГАРЕТА ЧЕКМАДИМ!»

*«Бахт мисоли капалак, унинг
ортидан қувласанг, сендан
узоқлашади, агар ишингни
қилаверсанг ўзи келиб
елкангга қунар».*

Мен 2004 йилни Президентимиз раҳбари томонидан «Меҳр-мурувват йили» муносабати билан яхши фазилатли, меҳрли инсон ҳақида ёзмоқдаман.

Меҳр-оқибат, инсоф, маҳалладаги болаларга етти қўшни ота-она, ёшлар тарбиясига бефарқ қарамаслик тушунчалари авлоддан-авлодга мерос бўлиб келган, лекин кейинги пайтларда инсонлардаги бу фазилатлар негадир камайиб бормоқда.

— Мана мустақилликка эришганимизга кўп йиллар бўлмаган бўлса-да, аста-секин кексаларимиз орасида ёшларга бераётган уғитлари натижасида яхшилик қилиш, меҳрибонлик, ота-оналаримизга ҳурмат, ўтган тарихий шахсларни эслаш, ёдгорликларни ўрганиш, тиклаш каби фазилатлар кун сайин сингиб бормоқда.

Мен 1948-1950 йилларда бўлиб ўтган бир воқеа ҳақида, бу воқеа орқали бир неча оилаларни тарбияси тўғриланганлиги, оилаларни ҳаётга тўғри қараши, Ватаним деб, элим деб меҳнат қилаётган, катта-кичикни ҳурмати уни ўрнига қўядиган фарзандларни, набираларни Ватанимизга, халқимизга керакли қилиб тўғри тарбиялаётганлар ҳақида суҳбатлашмоқчиман.

Ҳа, уша йиллари биз бола эдик, қилаётган ишларимизнинг охири нима билан тугаши ҳаёлимизга келмас эди.

Мен, амакимнинг ўғли Абдуллажон билан ҳар куни эрталаб нонуштадан кейин Самарқанд Дарбоза кўчасида жойлашган чуқур-куприк жари жуда чиройли манзарага эга бўлган, ҳар хил дарахтлар билан ўралган, яна алоҳида чанқоқ босди булоқлари кўп бўлган жерда икки дўст сигир боқар эдик.

Жар ёқасида бир киши аранг сигадиған тор йўл бўлиб, бу йўл одамлар юришлари орқали тикланган эди. Шу йўлча Самарқанд — Дарбозагача бўлган унлаб кўчаларда яшовчи аҳолини йўлини яқинлаштирар эди. Шу кўчалардан бирида Ҳалил ота оёқлари чулоқланиб, ҳасса таяниб юрардилар. Бу ота иккинчи жаҳон уруши даврида урушнинг бошидан охиригача қатнашиб, кўп орден,

медалларга эга бўлган, охирида касал бўлиб қайтган, ақлли, фарзандларга бефарқ қарамайдиган, катта-кичикларни ҳурматга сазовор бўлган меҳри дарё инсон эдилар.

Ота-боболаримиз бизларни тарбиялашда олий ҳимматли, меҳр-муруватли, адолатли, ёлгон гапирмаслик, уларга кўмаклашиш катталарни гапига гап қайтармаслик, меҳнатга ёндошиш ҳалол ва ростгўй бўлиш, қуни-қўшнилар билан яхши муомила қилиш, дўстни тушуниш каби хислатларни доимо ўқтириб келишган.

Ҳа, ўша йиллари биз бола эдик, унча-бунча гапларни тушуниб етмасдик.

Ёз кунлари, кун иссиқ, дарахтлар кўм-кўк майсаларда ўтириб дам олиш мароқли, булоқлардан оқиб чиқаётган сувларни ичиш, анҳор сувида чўмилиш қандай маза, жарларни шуниси яхши-да!

Абдуллажон билан — у мендан 2 ёш кичик, — сигир боқаётганда менга бир фикр келди, Абдулла ҳам қарши бўлмади.

Мен ундан катта бўлганим учун ҳар бир ишга мен уни бошлар эдим. Ердаги қуруқ ҳар хил барглари, қогоз ва чўпларни йиғиштириб, аввал гулхан ёқдик, кейин барглари йиғиб, папиросга ухшатиб, газета қолдиқларига ўрадик ва уни чека бошладик. Биринчи маротаба бўлганлиги учун булса керак, тутун ички органларга кириб, биз бетўхтов йўтадик, кўзларимиздан ёш оқа бошлади.

Бу воқеани узоқдан кузатиб турган Ҳалил ота, ўша куни кечқурун эринмасдан Абдуллажонни уйига келиб, амакимларга воқеани тушунтирадилар.

— Аҳмаджон ака! Ўзингиз маҳалламизга узоқ йиллардан бери раислик қиласиз, ҳаммани ҳожатини чиқарадиган ажойиб меҳри дарё инсонсиз. Сизнинг ўғлингиз, укангизни ўгли билан биргаликда жарда сигир боқиш билан биргаликда, бўш вақтларида ҳар хил қуруқ, ифлос барглари йиғиштириб, сигарета ясаб чекишмоқда. Мен буни ўз кўзим билан кўрдим, буни олдини олиш керак. Фарзандларингиз ёмон болалар эмас-ку. Биз буни кейинчалик эшитдик, тушундик.

Бу воқеанинг эртаси куни кечқурун, мен бир неча тенгқур болалар билан футбол ўйнаётган эдим, узоқдан амаким келаётганларини пайқамадик, улар тўғри бизларни олдимизга келиб, саломлашиб бўлгандан сўнг, «Ўғлим Абдулаҳад, тезда уйга бориб келар экансан, опоқингни сенда зарур ишлари бор экан», бориб кел» дедилар-да, амаким бизни ҳовлига кириб кетдилар. Амакимизни гапини икки қилиб бўлмасди. Улар жуда меҳрибон ширин сўзли бўлганлари учун амҳалла болалари уларни айтганларини қилишар эди.

Мен югуриб уйга кириб бордим. Не кўз билан кўрайки, Абдуллажонни қўл-оёқлари боғланган, опоқим раҳматли қўлларида арқонни тайёрлаб, мени кутаётган эканлар.

Кирдим-у кўрқув фарёд билан бақириб юбордим ва орқамга қараб югуриб кетдим. Опоқимлар ҳам ялангоёқ тезлик билан мени қувиб кетдилар. 300-400 метргача қувиб бориб етолмадилар. Ана шу воқеа сабабли биз умуман сигарета чекмадик. Раҳмат дейман, шундай одамларга

Натижада эртаси кундан бошлаб Абдуллажон жарнинг бошқа жойида сигир боқса, мен эса бошқа жойида сигир боқиб, бир-биримиздан ажралиб юрадиган бўлдик.

Абдуллажон мактабни олтин медалига тугатиб, ўқишни давом эттириб, 26 ёшида номзодлик даражасига етди, 33 ёшида эса фан доктори профессори бўлиб, фарзандларни замон талабига мос қилиб тарбиялаб борди. Мен эса бошқа касб, ёшларга таълим-тарбия бериш билан шуғулландим.

Биз икки дўст ёшликда, ўша вақтда қилинган хатоимиз учун жазоландик. Ҳеч қачон бу такрорламасликка сўз бердик. Абдулла ва мен, бизнинг фарзандларимиз шу кунгача чекишмади. Абдулла 2 ўғил ва бир қизли бўлиб, уларни илм соҳасида олимлик даражасигача олиб борди.

Мен ҳам икки қиз, бир ўғилни тарбиялаб, фарзандларим ҳаммаси олтин медалга битказиб, олий ўқув юртларини тугатиб, ўғлим олимлик Техника фанлари номзоди бўлди. Улар халқимиз учун астойдил хизмат қилишяпти.

Фарзандларимизга ота-она ҳурматини эъзозлаш, қариндош-уруғларга меҳрибонлик қилиш, оқ кўнгилли бўлиш, қўлидан келганча яхшилик қилиш, фазилатларини ургатдик.

Абдуллажон Кимё соҳаси бўйича институт проректори вазифасигача бўлган босқичларни бажариб келди. Ҳозир ҳам юртимиз ёшларига чарчаш нималигини билмай, билим бераётган егук олимларимиздан биридир.

Мен эса муаллимликдан илмий бўлим мудир, мактаб раҳбаридан то Тошкент шаҳар халқ таълими Бош Бошқармаси мудир, муовинигача ишлаб келдим ва ҳозир ҳам мактабда ёшларга таълим-тарбия бериш билан шуғулланаман.

Абдуллажон оилалари бизнинг оиламиз қандайдир йигинларда бўлганимизда, ўша воқеани эслаб, Ҳалил отани бизлар учун қилган яхшиликларини, мурувватларини, инсоний фазилатларини эсдан чиқармаймиз, (уларнинг руҳлари доим шод бўлсин).

Ҳа, биз бола эдик, ўша даврларда ҳам одамлар меҳр-шавқатли, оқибатли бўлганликлари, маҳаллада яшайдиган болаларга бефарқ қарамасликлари натижаси шу бўлса керак деб эслаймиз. Шунинг учун ҳозирги кунда фарзандларимизни қилаётган ишларини, юриштириши, кимлар билан дарс тайёрлаётганларини, нималар билан ўйнаётганларини, кеч қолмаётганларини, яъни ҳар бир қадамини кузатиб бориш ва ўз вақтида олдини олиш келгуси ҳаёт учун йўлланмадир.

«Меҳр-мурувват йили»да ва доимо ҳаммамиз меҳрли, оқибатли, ширин сўзли, ёшларимизга келгуси ҳаёт учун тўғри йўл курсатайлик.

Ота-оналар меҳри ҳамма вақт фарзандларга юқори бўлган эъзозланганлиги сизларга эслатиб ўтмоқчиман холос. Бу меҳрни ҳеч нарсага алмашиб бўлмайдиган, бу меҳрни ҳеч нарса билан тенглаштириб бўлмайдиган меҳрдир.

«ТЎҚЛИҚДАН ЧИҚАР ШЎХЛИК» *(Бола азиз, одоби ундан азиз)*

Қатнашадилар: Ўқитувчи, ота-она, Азиз, қўшни бола.

Ўқитувчи ўзи раҳбарлик қилаётган синфдаги ҳар бир ўқувчини феъл-атворини билиб, ҳаёл суриб, ўзига-ўзи гапирарди.

Ўқитувчи: Нима қилсам экан, синф болалари ичида айрим ўзгариш бўлаётганлигини, Азиз жуда ўзгариб кетаяпти, мактабга келгиси келмаяпти, ота-онани эса хабар олиш, ота-оналар мажлисида на отаси, на онаси келмайди, бир неча мартаба ўқувчилар орқали чақиртирдик, лекин барибир фойдаси бўлмади. Яхшиси ўзим уйларига борганим маъқулмикан? Ҳа айтгандек, ўтган куни Азиз мактабга Жигули машинасини ҳайдаб келиб кўз-кўз қилиб, дарс вақтида қизларни машинада айлантириб келишини айтди. Биз ўқитувчилар мактаб раҳбари билан насиҳат қилдик, у бўлса нима «машина ҳайдаш мумкин эмасми? Сизларга нима?» деб чиқиб кетди. Ҳа, мактаб раҳбари Азизни отасини таклиф қилишимни айтган эдилар. Яхшиси ўзим уйларига бориб гаплашиб келганим маъқулдир, дедимда, дарсдан кейин Азизларни уйларига йўл олдимда ва эшикни тақиллатдим.

Ўқитувчи: Ассалому алайкум!

Ота: Ваалайкум ассалом, келинг, келинг.

Она: Вой, келинг, айланай кира қолинг, яхши юрибсизми? Тинчликми ўзи? Қайси шамол учирди сизни?

Ўқитувчи: Мен ўглингиз Азизжонни синф раҳбари бўламан, мен ўглингиз тарбияси билан ҳаммамиз биргаликда шугуллансак яхши бўларди деган ўй билан келувдим.

Ота: Вой, ўғлимнинг тарбиясига нима қилибди? Ёмонлик қилдими?

Ўқитувчи: Ўглингиз охирги пайтларда дарсга кам қатнайдиган, дарс тайёрламайдиган, баҳолари эса пасайиб кетаяпти. Булар ҳам етмагандек ўтган куни ўглингиз, мактабга «Жигули» машинасини ҳайдаб келиб, ҳамма болаларни дарсга кечикиб келишларига сабабчи бўлди. Биз унга дарс пайтида, машина ҳайдаб юриш мумкин эмаслигини ўқтирган эдик, у бўлса эшикни қаттиқ ёпиб чиқиб кетди.

Ота: Вой, Азизчик тўғри қилибди. Нима, сизларни лекцияларингизни эшитиши керакмиди? Машина ҳайдаш айбми? Нима қилибди, дадаси олиб бергандан кейин ҳайдайди. Азиз ўзи сал эркатойроқ бўлиб ўсди, сабаби битта ўғил, онаси билан опаларидан ҳайиқмайди, уларни унчалик менсимайди, лекин мендан биров ҳайиқади.

Ўқитувчи: Менимча Азизжонга машина ҳайдашга ҳали эрта, мактабни бу йил ўқиб, шаҳодатномасини олгандан сўнг шофёрлик курсига ўқишга кириб сўнг ҳайдаса ҳам бўлаверади.

Ота: Қизиқсизда опаси, ҳозир ҳайдади нима, кейин ҳайдади нима? Мен ҳам Азиздек вақтимда машина ҳайдаб юрганман, ҳеч нарса бўлмади-ку ахир.

Ўқитувчи: Хўп майли, энди мен кетай, айттандек Азизжонга илоҳим ҳеч нарса бўлмасин, лекин унинг тарбиясига жиддийроқ эътибор берсак келгуси ҳаёти яхшироқ бўларди.

Ҳа бола тарбиясига жиддийроқ қараш керак эди. Аммо Азизжонни ота-онаси унинг тарбиясига эътиборсизлик қилишди. Сал ўтмай Азизжон маҳалладоши Акбар аканинг ўғлини қаттиқ калтаклади. Энди эса маҳалладагилар (Акбар акани ўғлини) Азизжонни отаси Толибжон акани ва унинг ўғли Азизжонни олиб, маҳалла суди ўтказиб, Толибжон акани ишхонасига ўғлига яхши тарбия бера олмаганлиги ҳақида маълумот юборишди. Бу ишлар Толибжон акага ҳам, унинг ўғлига ҳам заррача таъсир кўрсатмади. Орадан кўп ўтмай, мудҳиш воқеа содир бўлди.

Қушни бола: Толиб амаки, ҳой Толиб амаки!

Ота: Ҳа, нима дейсан ўғлим?

Қушни бола: Ўглингиз, ўғлингиз машина ҳайдаб беш яшар қизни босиб олибди.

Она: Вой ўлмасам энди нима қиламиз? Вой дод, вой дод, нима бўлади энди, отаси?

Ота: Уқитувчисини гапига, маҳалла аҳлини гапига қулоқ солмадик, битта ўғил деб кўнглига келганини қилса, қайтармадик, ҳаммасига ўзимизни лоқайдлигимиз сабаб, содир бўлди, ҳа онаси лоқайдлигимиз сабабли. Энди нима қиламан, кимнинг эшигига бориб ёлвораман, эшитганлар нима дейди ахир? Мен ўзимдаги ёшлик давримда қилган, билган хатоларимни фарзандимда такрорланишини, ҳаётда авлоддан-авлодга ўтиб келаётган, «қайтар дунё», сен нима қилсанг, фарзандинг ҳам шуни қилади, мақолларнинг ҳақлигини айтиб ўтмоқчимиз, холос!

АЁЛИНГНИ АСРАГИН ЭЛИМ

*Дунёда шундай бир зот борки, биз ундан умрбод
қарздормиз.
Бу зот онадир.*

Оналар ўз фарзандларини камоли инсон бўлиши учун жуда машаққатли ва серқирра тарбия жараёнини бошдан кечирадilar. Ҳатто ҳеч қачон қўшиқ куйламаган оналар ҳам ўз боласига муҳаббатини куйлаб айтадилар.

Азиз қизлар, ҳамиша онажонингиз, бувижонингиз айтган аллаларни эсланг ва қадрланг, чунки улар куйлаган аллалар заминида бутун олам оналарининг меҳр-муҳаббати куйланади. Бизгача етиб келган аллалар садоси оҳанги ҳеч қачон сўнмасин.

— Ўтмишни ўрганиб келажакка умид билан қараб яшаймиз.

Бугунги кунда мустақил давлатимиз ҳам ҳар қанча қийин даврни ўз бошидан кечираётган бўлса ҳам оналик ва болаликни муҳофаза қилишни энг муҳим вазифа деб билади.

Бу бежиз эмас, давлатимизнинг порлоқ келажаги бугунги гўдакларнинг баркамол ўсишига боқлиқдир.

Онажон, номинг дилимда жисм аро танҳо ўша
Шавкатинг битмас хазина, менга минг тилло ўша

Ҳар нафас меҳринг булоғи томса, бир дунё ўша
Кўз очиб кўрдим юзингни, менга бир дунё ўша

Онажон, каъбам ўзинг, сенсиз жаҳонни на қилай
Таңда меҳринг ёнмаса, беҳуда жонни на қилай.

Болаларимиз на халқимизнинг урф-одатлари, анъаналари

асосида ҳалол меҳнат ўз тупроғига муҳаббат кўзи билан қарашда катталарга ҳурмат-иззат, инсонийлик, диёнатли қилиб тарбиялашда муносиб усуллардан фойдаланишга қаратишимиз керак.

Ҳозир биз сизлар билан биргаликда ўқувчиларимиз иштирокида «Бола азиз, одоби ундан азиз» деган халқимизнинг ибратли сўзларига асосан кичик кўриниш намоиш қиламиз.

Ўқувчилар иштирокида икки хил оилани кўрсатувчи кичик сахналаштирилган кўринишни кўрамиз.

Хона тасвири: Стол, стул. Стол устида магнитофон, хона тартибсиз. Хонада қиз бола пардоз-андоз қилиб ўтиради.

— Болажоним, азиз қизим, яхши ўқиб келдингми?

— Салом мамуля.

— Ҳа, энди ўқиб келдим-де, мактабиям ордона қолсин. Ҳеч нарсa қилмасам ҳам, «ойингни чақир, отангни чақир», деб бошимни оғритади, кетвордим. Борармишсиз...

— Эй, шу ўқитувчилар ҳам, ўзи ишлашни билмайди, ахир мактабда ишлагандан кейин тарбиялайвермайдими. Ўзлари ишлашни билмайдилар, дангасалар!

— Мамуличка, ҳаммаси вечно ақл ўргатгани, ўрганган. У мумкин эмас, бу мумкин эмас. Чет эл фильмларини кўришмайди-да, ҳеч ким модани билишмайди. Чет эл ўқувчилари мактабга хоҳлаган кийимларини кийиб борадилар.

— Видиоларни қаранг, у ерда болалар мазза қилиб яшайдилар.

Бизларнинг ўқитувчилар эса тирногингни ўстирма, кўзингни бўяма дегани деган.

— Қизим, мактабингни, дарсингни қўя тур, ўқиб шаҳар олиб берармидинг, олдин мана бу нарсаларни Холисхон опангга олиб бориб бер. У пул беради. Кейин ўзингга комерческий магазиндан ёқтирган кофтани олиб бераман. Ўқитувчиларинг бўлса, куйиб кетади. Хўпми, болажон, турақол.

— Мамуличка, олдин «сникерс»га пул чўзинг, кейин бораман.

— Вой, порасиз эрмайдиган қизгинам, олақол биттамас, иккитасига пул бераман. (Она қизига пул беради ва иккаласи чиқиб кетади.)

Иккинчи кўриниш.

Хона тасвири: Стол, стул. Хона тартибли, ўқувчи қиз дарс тайёрлаб ўтирибди.

Хонага она чарчаб кириб келади.

— Ассалому алайкум, Ойижон! Вой совуқда қийналмай, чарчамай келдингизми?

— Ҳозир чой тайёрлайман.

— Ваалейкум ассалом. Болам қуй, овора бўлма. Ҳозир узим қиламан. Дарсингни қилавер, фикрингни бўлма.

— Ойижон дарсимни тугатиб бўлдим. Ҳозир чой қайнасин. Яқинда қуйган эдим.

— Мактабинг, ўқишларинг яхшими? Ўқитувчинг яхши юрибдими?

— Ойижон, яхши, шу фақат одам асабийлашиб кетади-да. Бугун Дурдона ўқитувчимизга ҳар хил гапларни гапирди. Ўқитувчимиз жуда ҳам хафа бўлдилар. Менимча, мактабда ўқигиси келган ўқувчилар кесада, ўқигиси келмаган ўқувчилар деб, яхши ўқийдиганларнинг ҳам билими пасайиб кетади.

— Энди, болам, ҳар бир одамга Худо инсоф берсин. Ахир, Дурдонанинг ойиси феъли маълум. Мактабга борсалар ҳаммага дўқ уриб келадилар. Шунинг учун бола уйида кўрганини қилади. ўқитувчиларга ҳам қийин. Баъзи ота-оналар нуқул мактабга айб қўядилар. Ахир, бир ўқитувчининг ўзи қаерга чопсин, уларга қийин.

— Ойижон, юрақолинг чой қайнади. Чойдан кейин тикувчилик тўғарагига бориб келаман, яқинда Сизга чиройли кўйлаклар тикиб бераман.

Иккаласи чиқиб кетдилар.

Ўқитувчи: Мана кўрлингизми, азизлар халқимизнинг бу борада айтиб ўтган ҳикматлари анчагина. Ахир, ҳар бир ҳикматга қисман бўлса ҳам риоя қилинса, албатта, болаларимиз тарбиясида анча ўзгаришлар бўлади.

1-фикр:

Ривоят қилишларича она якка фарзанди билан кун кечираркан. Ёшлигида ўғли кўчадан тухум кўтариб келади. Онаси уни суриштирмай, хурсанд бўлиб кетибди. Кейин бу бола товўқ олиб келади. Шу йўсинда ўғриликка ўрганади. Онаси эса фарзандининг шу йўлдан кетишига йўл очиб беради, уни қайтармайди. Ўғриликка ўрганган ўғил бир куни подшоҳ саройига ўғриликка тушади. Уни сезиб тутиб олишади. Подшоҳ уни осиб ўлдиришга буюради. Дор остида ундан сўнги тилагини тилашни буюрадилар. Ўғил онасини олиб келишларини сўрайди. Онасини олиб келишади. Ўғил онаси билан хайрлашиб, тилингизни чиқаринг деб, онасининг тилини тишлаб олади. Подшоҳ ҳайрон бўлиб, ўғридан нега ундай қилдинг деб сўрайди. Шунда ўғри, ёшлигимда биринчи маротаба ўғрилиқ қилганимда онам мени бу йўлдан қайтаргани йўқ, деб жавоб берди. Онам мени бу йўлдан қайтарганда, мен ҳозирги дор остида турмаган бўлардим.

2-фикр:

Фарзандларимиз одобли бўлишса, ҳар ерда улар ота-онага раҳмат эшиттиради. Биз фарзандларимизга кўпроқ вақт ажратиб, улар билан ҳам мавзуда суҳбатлашиб, уни тушунтиришга ҳаракат қилишимиз керак. Биз кўрган саҳнада она қизини нарса олиб сотишга ургатаяпти, ҳозирги қийинчилик даврида улар фақат ўз фойдаларини ўйлашяпти. Ўзбекистонимиз гуллаб-яшнаб, ҳамма нарсалар кўпайиб кетганда улар нима қиладилар. Бу ҳунар уткинчидир. Она ёшлигида олган билим, тошга ўйилган ҳарф билан баравар эканлигин фарзандига тушунтирса яхши бўлар эди.

Ўгил-қиз яхши бўлса,
Ота-она хурсанд,
Ўгил-қиз доно бўлса,
Элу-юрт хурсанд

Эрка утил ёвга ярамас,
Эрка қиз ишга.

Яхши бола ном келтиради,
Ёмон бола ғам келтиради.

КЎНГИЛ НИМАЛАР ИСТАМАЙДИ

*Ота-онанинг муқаддас бурчи
фақат фарзандни дунёга келтирилгани
билан эмас, балки яхши тарбияланганлиги
билан белгиланади.*

Қатнашадилар:

*Гулнора — 9 синф.
Онаси — Тижоратчи.
Ўқитувчи — Синф раҳбари*

— Ҳар бир мактабнинг 9-синфида ўқиётган синфдоши, ҳар бирининг ҳулқ авторини, ўқишини, кийинишини, синфдош дўстлари орасида бир-бирлари билан ҳар қандай муомалада бўлишларини ҳал қилиш, кузатиш даражасига кириб келаётган ёшлардир. Мана,

шу даврдаги берилаётган тўғри тарбия, келгуси ҳаётини ҳал қиладиган асосий манбадир.

Гулнора: Ойижон, ойижон синфимизда бирга ўқийдиган Дилянинг папаси чет элдан чиройли плаш олиб келибди, бирам чиройли экан. Менга ҳам ўшанақасидан тезда олиб берасиз!

Она: Вой, қизим плашни яқиндагина охириги модасидан олиб берган эдим-ку.

Гулнора: Йўқ, йўқ ойи ўша чет эл плашини олиб бермасангиз бўлмайди, бўлмаса мактабингизга бормайман, ўқимайман ҳам.

Она: Вой асалимей, ширинимей, ҳали замон отанг келса айтамиз олиб беради.

(Шу пайт эшик тақиллаб қолади.)

Гулнора, Ойи ўзиз очинг эшикни!

Она: Тур сен очақол қизим:

Гулнора: Эй очмийман, дедимку очмиман, кимлигини кўришни ҳам истамайман. Шундан сўнг она эшикни очади.

Она: Вой кимсиз? Нимага келдиз?

Ўқитувчи: Ассалому алайкум, мен қизингизни синф раҳбари, ўқитувчисман.

Она: Вой, яхши юрибсизми? Соғлиқларингиз яхшими? Кириг айланай кира қолинг.

Ўқитувчи: Опажон яхшимисиз? Мана ўқишни иккинчи чораги ҳам тугади. Аммо бирон марта мактабга келиб қизингизни ўқишлари ҳақида сўрамадингиз, қизиқмадингиз ҳам, ота-оналар мажлисига келмадингиз.

Она: Вақтим йўқ, айланай, ишларим бошимдан ошиб ётибди.

Мактаб ўқиш бўлса қочиб кетмайди-ку. Нима мени Гуличкам ёмон қизми? Ўқимайдими?

Ўқитувчи: Йўқ ёмон демоқчи эмасман, лекин охириги вақтларда унинг дарсларга қизиқиши анча сусайган, у фақат кийинишга эътибор берадиган, сабабсиз дарс қолдирадиган, синфдошларини менсимайдиган бўлиб қолди. Шу маънода сиз билан ўзимни дўстона маслаҳатларимни уртоқлашмоқчи эдим.

Она: Мен эса сизни маслаҳатларингизга муҳтож эмасман.

Ўқитувчи: Ахир, Гулноранинг келажаги учун биз ҳам жавобгармиз-ку, ҳаётда бирор хатога йўл қўйса, кейин кеч бўлади.

Она: Мани қизим ҳаётда ҳеч ҳам янглишмайди, гапингизни ўйлаб гапиринг.

Ўқитувчи: Йўқ, сиз мени тўғри тушунмадингиз, тўғрироғи тушунишни ҳам истамадингиз, хоҳламадингиз.

Уқитувчи: Шуни айтишади-да, оилада қиз бола таълимини онасидан олади деб. Ҳа иш давомида бундай қизларни ҳам оналарни ҳам кўп кўрганман. Кейин роса афсусланишади, лекин кеч булади.

(Уқитувчи, уйдан чиқиб кетади.)

Орадан йиллар ўтди. Гулнора мактабни тугатиб, тарбияси бузилиб, ичадиган чекадиган одат чиқарди. Хуллас, тарбияси бузилган эди.

Она: Гулнора қизим қаёққа яна кўчагами? Нима бор кўчада?

Гулнора: Нима ийшингиз бор мен билан?

Она: Уйларни йиғиштирсанг, тозаласанг бўлмайдим, ахир.

Гулнора: Ўзиз тозаланг, ўзиз йиғиштиринг, мени ўртоқларим кутиб қолишди, балки бутун уйга келмасман ҳам.

Она: Вой отангга нима дейман, отангга!

Гулнора: Шунгайм жавоб беролмайсизми? Дугонасининг уйида уч-тўртга қизлар йиғилишаркан, уйин-кулги қилишаркан деб қўясиз.

Она: Қачонгача отангни алдайман. Доимо турли баҳоналар қиламан.

Гулнора: Мен тирик эканман алдай берасиз, сизни гашингизга кирадилар. Хўп, хайр, мен кетдим. Ҳа айтгандек папамга айтинг, папам билан келишиб олинг, вокресенъе куни уйни бўшатиб қўйинглар. Сабаби дўстларим билан ўтириш қилмоқчиман. Хўп хайр мен кетдим.

Она: Эй, Худо! Нималар бўляпти ўзи? Ҳаммасига ўзим айбдорман. Вақтида қизимни камчиликларини отасидан яширдим, айтганларини қилдим, кўнгли ҳушига келганларини бажардим, ўқитувчиларини ўз вақтида берган маслаҳатларини назарга олмадим, мана натижаси нима билан тугади. Буларни ҳамамсига мен оналик кўнглини бўшлигим тарбияни нотўғри берилиши сабаб бўлди, болаларни ўз вақтида тергаш кўнгиллари нимани истаса шуни бажариши келгуси ҳаётга тўғри ёндошмаслик, енгил-елли қараш, мана шундай иллатларга олиб келди. Бу эса менинг айбимдир, лекин бу менинг айбим қизимни келгуси ҳаётга енгил қарашига олиб келади.

— Сиз азиз фарзандларимиз, ҳурматли ота-оналар сизлар мен қилган хатога йўл қўймайсизлар деган фикр билан ҳаётда бундай иллатларга йўл қўймасангиз фарзандларимиз ҳаёти яхши бўлади.

ОНА ҚАЛБИ

Бир улуғ киши айтади: Энг яхши таъна шундай таънаки, зарар учун эмас, тарбия учун айтилган бўлади. Энг зарарли таъна шундай таънаки, у татлим учун эмас, мулзам қилиш учун бўлади.

1-кўриниш

Қатнашадилар: Она, Ука, Ака, Илғор (Илюш)

Муаллиф номидан:

Сиз кичик бир лавҳа орқали ҳозирги кунларда мактаб, оила, маҳалла биргаликда «баъзибир оилада ёшларимизни бузилишига сабаб нима? Болаларимизни хатосими ёки мактабникими?» — мана шулар ҳақида биз қуйидаги саҳна кўринишлари орқали, келажак авлодни тарбияланишига келажак авлод ёшлар қўлида эканлиги тушуниб етишларига озгина ҳисса қўшсак деган умиддамиз.

Онанинг кўзларида ёш қалқийди. Қалби алланарсаларни ўйлаб, изтироб чекади. Эндигина 17 баҳорни кўрган, навқирон ўғли ҳаётда адашганлигидан оҳ чекади, кўзларида эса ёш.

ОНА: Эҳ болагинам, қаерларда юрибсан? Тирикмисан ишқилиб, эҳ нималар деяпман ўзи? Ёмон кунлардан худо ўзи асрасин сени Нодиргина болам, (шу хаёлга чўмган пайтда кичик ўғли кириб келади.)

Укаси: Ойижон яна, яна йиглаяпсизми? Ҳар куни шу аҳвол. Дадамларни гапиртиргани қўймайсиз. Сизни акам ҳурмат қилмайди. Гапингизни назар писанд қилмайди. Гапирай десам менга, сен кичкина бўла туриб ақл ўргатма дейди. Унга ўша яқинда қамоқдан чиққан дўсти ва тарбия кўрмаган дўстлари керак. Бунақада адоий-тамом бўласизку ойижон. Бир гап айтар эдимку айтишга тилим бормаиди.

ОНА: Нима гап экан болам айт, айт илтимсо қиламан.

Укаси: Ўтган куним акам дўстлари билан биргаликда дўхондаги қоровул амакини қўрқитиб пул ва нарсалар олишган. Юзларига ниқоб тақиб олишгани учун қоровул амаки уларни танийлмабди. Ҳозир акам ва дўстлари қидирувда ойижон ҳа, қидирувда.

ОНА: Вой шўрим, бир бало бўлган акангга, шу вақтгача келарди бўлмаса. Олдинроқ айтмайсанми шу гапни?

Укаси: Ана акам келдилар. Яна эркалатинг, яна багрингизга босинг

меҳрибон ўглингизни.

(Укаси кириб кетади.)

Акаси: Салом мамашка, ўзимни мамашкагинам, танишинг бу менинг дўстим Илюш.

Илюш: Привет кампир!

Она: Вой шўрим, ўғлим нима ишлар қилиб қўйдинг, энди нима қиламиз?

Илюш: Эй мамаш ғам еманг, дадам ҳамма ишни босди-босди қилиб юборадилар.

ОНА:

Вой болажонларимей, тинч юрсаларинг бўлмайdimи? майли кинога борларинг, театрга борларинг, мен розиман аммо ўғрилиқ қилмаларинг, бировнинг меҳнати эвазига келтирилган даромад ҳеч қачон яхшилик келтирмайди. Дада-данг бу ишларингни билиб қолсалар сени соғ қўймайдилар.

(Укаси кириб келади.)

Укаси: Ойи-ойи шу воқеаларни дадам билишлари шарт.

Акаси: Кичкина бўлиб менга ақл ўргатган тилингни суғуриб оламан, Акрамчик.

Укаси: Суғуриб олсанг ол, лекин бу ёлгон гапирганинг учун ҳали жавоб берасан.

Акаси: Бор чиқ, чиқавер, ойи мен кетдим бошқа бу уйга қайтиб келмайман. Юр, Илюш дўстим кетдик.

Она: Вой болам нималар бўляпти, ўзи, мени ташлаб кетма, кетма болам.

Орадан йиллар ўтди, у панжара ортида туриб ўз қилган хатоларини тушуниб етди, аммо гишт қолипдан кўчган эди.. тўттироғи кеч бўлган эди. Холидан ўша бетайин дўстлари эмас, укаси ва онаси хабар олгани келишди.

Она: Болагинам мана мен уканиг билан сени кўргани ёнингга келдим.

Укаси: Ака, акажон!

Акаси: Ойижон! Мени кечиринг, мен сизларни, ўқитувчиларимни гапларига қулоқ солмай, сизларни юзларингизни ерга қаратдим, отажонимни маҳалла олдида обрўларига, оиламиз шаънига путур етказдим. Онажон, онажон мени кечиринг, кечиринг. Мен бу хатоларимни қамоқдан чиққач, астойдил меҳнат қилиш, ўқишга киришга ҳаракат қиламан.

Ҳозирги кунда ёшларимиз орасида ота-онасини, маҳалла аҳлини, мактаб педагогларини гапларига қулоқ солмай, ёмон ишни қилиб қўйгандан сўнг аттанг деб, ота-онасини ёмон отлиққа чиқариб қўйган

ёшларимиз кам бўлсада учраб туради, ота-она муқаддасдир буларни ранжитмаслик, доимо насиҳатларига қулоқ солмоқлик, қариндош-уруғлар маҳалла аҳли-олдида юзларини ерга қаратмаслик, ҳар бир фарзанд учун шартдир.

Она қалби она меҳри шундай меҳрки уни ҳеч нарсага тенглаштириб бўлмайди, она фарзандини қандай ҳолатда бўлмасин кечиради, чунки бу онадир, онадир.

«ИНСОН ОДОБИ БИЛАН ГҶЗАЛ»

*Эзгулик бўлмаса, бўлмасди дунё,
Инсон изламасди яшашга маъно
Инсон тафаккури бўлмаса олий
Жаҳон бўлар эди гариб, бенаво.*

Азиз дўстлар, бугунги кечамизда инсоний гўзаллик ҳақида гаплашамиз.

Гўзаллик бамисоли дарахт.

Япроги — ахлоқ, иддизи — ички дунё, меваси — яхши фазилат.

Одам боласи гўзаллик — табиат ато қилган ҳусн — жамолдан ташқари, яна энг яхши фазилатларни ўз ичига олган одамийликдан иборатдир. Мана шундай гўзаллик инсонга ҳусн беради. Одамийлик, меҳнатсеварлик, ахлоқ, маданийлик, ширин сўзлик каби хислатларга эга бўлган инсонгина гўзал бўла олади.

Кулар юзли, хушхулқли, хушмуомила одам андиша ва фаросат эгаси бўлади. шундай гўзал сифатларга эга бўлган, лекин ўқимаган одам ҳамсуҳбат бўлиши — ёмон хулқли, қўрс бир олим билан ҳамсуҳбат бўлишидан кўра яхшироқдир. Бир фозилдан: «Қайси фазилат энг яхши фазилат саналади?» — деб сўрадилар.

Фозил: «Кулар юзли, ширин сўзли, хушмуомилали бўлиш», — деб жавоб берди.

Барча ишдан хулқли хуш яхши эрур,

Хулқи хуш одамни эл иззат қилур.

Одамнинг бошланиши саломдандир. Таниш ёки нотаниш икки киши бир-бирлари билан учрашиб қолсалар, салом бериб кўришишлари жуда лозимдир. Бир киши иккинчи кишига салом берса, дарров алик олиб, салом жавобини берсин.

«Ассалому алайкум» — арабча сўз бўлиб, «Сизга тинчлик бўлсин», демақдир. «Ваалайкумус-салом» эса «Сизга ҳам тинчлик бўлсин», демақдир.

Инсонни маънавий жиҳатдан гузал қилаётган одабийлик ва меҳнатсевралик каби сифатлар орасида ахлоқ шарти муҳим ўрин тутади. Одам боласи билимли, тажрибаси, шижоати, ташқи қиёфаси билан ҳавас уйғотиши мумкин.

Одамзод ўз иситбодосидан бошлаб ҳозирги кунгача бир ажойиб фазилатини ёруғ юз билан сақлаб келади. Бу фазилат ота-она олдидаги фарзандлик бурчининг ҳар вақт ҳамма ерда шараф билан бажарилишидир. Фарзанд катта ёки кичик ёшда бўлишидан қатъий назар ота-онанинг ҳурматини, демак, хизматини қилади.

Чин фарзандлик бурчингни кўрсат ота-онангга,

Умринг бўйи сақлагин ҳиммат ота-онангга.

Онанг берса оппоқ сут, отанг қилган насиҳат,

Этма зинҳор ишингдан миннат ота-онангга.

Ошно тутиб ёмондан қилма хато йўларда

тушурмагил доғ ила кулфат ота-онангга.

Уларни сен сийласанг, эл сийлайди сени ҳам,

Яхши одоб билан бўл зийнат ота-онангга.

Ота муҳаббатини бизда «меҳр» дейдилар. «Меҳр» сўзининг қадимги маъноси эса «қуёш» демақдир. Табиат қуёш ҳарорати билан яшаганидек, фарзанд ҳам ота меҳри билан гулгундир.

Танангга заррача кирганда киприклари билан сўгуриб оладиган Она! Кўзингга нам келганда кўз ёшларини дарё қилиб қайғуингни тортадиган она!

Онадир фарзанд қалбининг метин суянчи,

Онадир, ҳар бир боланинг сўнмас қувончи!

Онадир, йўлида йўлдош, жонига жондош

Онадир, тунда ойю, кунда қуёш!

Инсоний фазилатлар ва иллатлар ҳақида донолар ўғити.

Бошқаларнинг бахт-саодатининг кўролмаган ҳасадчи киши доимо қайғу-алам остида бўлади. Ўзгаларнинг яхши турмушлари унинг юрак бағрини ёндиради:

Дилни сен аввал ҳасаддан пок қил,

Ўзни сўнгра соҳиби идрок қил!

Ақл-хуш эгаси бўлган одам халқ билан дўстона яшайди. Халқ билан чиқишмаган одам роҳат юзини кўра олмайди.

Кимки эл бирла мурса қилмади,

Умрининг ширинлигин ул билмади!

Ақлли одам олимлар, фозиллар ва тадбирли ҳунарманд суҳбатларида бўлади, улардан баҳра олади. Донишмандлар суҳбати мушк-анбар демақдир.

Ҳам тавозелик бўлиб, ҳам боодоб
Яхшиларнинг суҳбатин қилгин талаб.

Бир донишманддан:

— Қайси одам, қайси миллат афзал? — деб сўрадилар.

У донишманд икки қўлига ердан тупроқ олиб:

— Мана шу икки қўлимдаги тупроқнинг қайси бири афзал?
— деди. Кейин икки қўлидаги тупроқни бир-бирига қўшиб айтди:

— Икки қўлимдаги тупроқнинг бир-биридан фарқи бўлмагани
каби ҳамма халқ, ҳамма миллат бир-бирига биродардирлар,
келгусида ҳам шундай бўлишига ишончим комилдир.

Ўзбекистон миллий истиқлол мафкурасида келажак кўп
жиҳатдан ёшларнинг таълим тарбиясига боғлиқ дейдилар.
Масъулиятли ҳозирги вақтда ёшлар таълим-тарбиясига алоҳида
эътибор билан қаралаётганлиги ҳам бежиз эмас.

Зеро, Республикамизда таълим соҳасидаги давлат сиёсати
умуминсоний қадриятларни тиклашга халқнинг тарихий
тажрибаларидан унумли фойдаланишга қаратилган бўлиб, маданият
ва фан арбобидаги кўп асрлик анъаналарини жамиятнинг
истиқболдаги ривожига қаратишдир.

КИМ АЙБДОР?

*Беғам бўлманг, гафлатда қолманг,
ҳали навқирон, кучли экансиз,
яхшилик қилишдан толманг.*

Бошловчи: Ёшлар тарбияси — давримизнинг энг долзарб
муаммосидир.

Фарзандлар фақат оила ва ота-оналарининг эмас, балки
давлатимизнинг келажакдир. Келажак авлод тақдири
жамиятимиздан, ота-она, маҳалладан катта масъулият талаб қилади,
бу масалани ҳал қилишда илгаридан «етти қўшнинг «отанг-онанг»
деган иборалари, болаларимиз бирон шўхлик қилса, кўчадан ўтаётган
ҳар бир киши бефарқ эмас ва буни ҳамма ота-она тўғри тушунишар
эди, ҳозирда эса бундай ходисаларни кўрмасликка олиб кетиш,
айрим ота-оналарга уқтирилганда эса «Сизни нима ишингиз бор,
ўзингизни болангизга қарасангиз бўлмайдими?» қабилида иш
курадилар, бу эса оилага ҳам, маҳаллага ҳам, мактабга ҳам,
жамиятимизга ҳам зид ишдир. Кейинги вақтларда кўп жойларда

юз бераётган ҳодисалар бунинг мисолидир. Айрим мактабларимизда дарсларга кам қатнашаётган, баҳолари кўп фанлардан қониқарли бўлмай, мактаб ўқитувчиларини, ота-оналарини, маҳалла жамоасини менсимайдиган, кўп салбий ҳодисаларда айбдор бўлиб қолаётган ёшларимиз анчагина. Кунларнинг бирида бўлаётган воқеа:

Мактабга дарсга қўнғироқ чалинди, ҳамма дарсда. Бир неча кунлардан бери дарсга келмаётган 9-синф ўқувчиси Валижон билан синф рахбари суҳбатлашмоқда.

Ўқитувчи: — Валижон ўғлим бир неча кунлардан бери дарсга қатнашмаяпсан тинчликми ўзи, нима гап?

Валижон жим орқага қарайди.

Ўқитувчи: — Тани жонинг соғми ўзи, гапир нима гап?

Валижон: — Тани жоним соғ, устоз, энди буюғи тирикчиликда.

Ҳамма яхши яшагиси келади-да, устоз.

Ўқитувчи: — Бир неча ойдан кейин ўқишлар тугаб, давлат имтиҳонлари бошланади қандай қилиб имтиҳонларни топширасан. Ҳаракат қилишинг керак, бирга ўқиётган дўстларингдан, ўқитувчиларингдан қўшимча дарс олиб битказгин кейин яхши ялашинг қочмас, яхши бўлиб кетарсан, она-онангга ҳам ёрдамнинг тегиб қолар.

Валижон: (жим, калласини қимирлатиб хўп ишорасини билдирди.) — Устоз, ҳаракат қилардим, лекин ҳар куни эрталаб ойимларни юқларини бирга олиб боришаман натижада дарсга кеч қоламан, кейин киргим келмай қолиб кетаяпман, узр.

Ўқитувчи: — Валижон эртага дарсдан кейин албатта отанга ёки онангга тайинлагин мактабга келиб мен билан учрашсин, келишдикми?

Валижон: — Хўп, устоз бугун ўзлари келишмоқчи эдилар, бугун келишмасалар эртага келишади.

II

Бошловчи: — Эртасига дарс бошланган вақтда Валижоннинг онаси мактабга келади.

Онаси: — Мактабда ким бор ўзи? Нега бекордан-бекорга мени овора қилиб чақиради, нима гап ёки мени ўғилчагинам ёмон иш қилибдими? Ҳой, айланай сиз кимсиз ўзи, ўқитувчи бу ерда сизларни тартибга чақирадиган кагталаринг борми ўзи?

Етакчи: — Ҳа, борлар юринг, уларнинг хоналарига олиб бораман, онахон сиз ўзи нима масалал бўйича келган эдингиз?

Онаси: Бу сизнинг ишингиз эмас, сиз ёш қизча, бунга сизнинг ақлингиз етмайди. (Шу пайт ўқувчилар учун танаффус қўнғироғи чалиниб қолди ва онахонимиз раҳбар ҳузурига етмасданоқ, ўқитувчиларни кўриб тўхтаб қолади.)

Навбатчи ўқитувчи: — Келинг онахон, келинг, кимга келувдингиз.

Онаси: — Менинг ўғлим шу мактабда ўқийди, билмадим нимагадир синф раҳбари чақиртирибди.

Навбатчи ўқитувчи: — Нечинчи синфда ўқийди.

Онаси: — 8-ми, 9-ми, сизга нима фарқи бор, (шу орада синф раҳбари келиб, Валижоннинг онасини хонага таклиф қилди.)

Синф раҳбари: — Ассалому алайкум, келинг, келинг.

Онаси: — Яхшимисиз айланай.

Синф раҳбари: — Валижон, ўғлингиз ҳақида сиз билан маслаҳатлашмоқчи эдим.

Онаси: (бетоқатланиб, соатига қараб). — Ҳа, айтақолинг, 12.00 да Эмиратта учмоқчиман, шошиб турибман.

Синф раҳбари: Валижон дарсларга мунтазам равишда келмаяпти, бозорга аралашиб қолибди шекилли, истеҳзо билан.

Онаси: А-а, шундайми? Мен кўп мамлакатларга учаман, ҳар хил молларни халқимиз учун олиб келаман, чунки ҳамма ҳам ҳар хил мамлакатларга бора олмайди, олиб келган молларимизни бозорга олиб чиқиш керак. Ўғлим яхши бола ҳаммасини ўзлаштириб олади. Эркатоё ўғлимда, айтган нарсаларини олиб бераман, майли домла, мен самалётга кеч қоляпман, кейин гаплашамиз.

Синф раҳбари: Сизни бир неча бор чақиртирамиз, доим келмайсиз, ҳар хил баҳоналар қиласиз, ота-оналар мажлисига умуман қатнашмайсиз. Сиз билан ҳеч мулоқотда бўлолмаяпман.

Онаси: — Айланай, шу ерда тўхтайлик кеча отаси билан ҳам шу ҳақида гаплашган эдим, у албатта келади, гаплашади, менга ваъда берган, келади.

Синф раҳбари: (ўйланиб жим қолади.) Афсус, афсус ҳамма хатолик оилада экану она турмуш ўртоғини ҳам ҳурмат қилмас экан-ку, келгусида буларнинг фарзандларининг тарбияси қандай бўларкин.

III

Бошловчи: — Жимжит, мактабда ҳамма синфларда дарс ўтиляпти, шу пайт мактабга, дабдаба билан худди ҳамма ишламайди-ку, бу киши ишлаётгандай ўзларини ким эканлигини англатмоқчи бўлгандек Валижоннинг отаси кириб келди.

Ота: Нима бу мактабми? Нима учун жимжит? Қани ўқитувчилар? Менинг ўғлим ҳақида шикоят қилгандан кўра, ўзи жойида ўтирмайдими? Аввалам бор, ўша шикоят қиладиган ўқитувчиларнинг ўзини тарбиялаш керак, албатта тарбиялаш керак.

Бошловчи: — Отанинг сўзларини эшитиб турган мактаб ташкилотчиси эътироз билан.

— Ҳа, келинг, ҳурматли отамиз, сизнинг фарзандингиз устидан шикоят қилган ўқитувчи ким ўзи, ўғлингиз ким?

Ота: Мени ўғлим Валижон, у ақлли бола, ҳеч дарс қолдирмайди баҳолари ҳам хулқига яраша яхши, мен доим ундан сўраб тураман, лекин қайси синфда ўқишини билмайман, устози бор экан, уйга бориб аёлимга шикоят қилиб, баҳолари паст, жуда дарс қолдиради, шу аҳволда бўлса давлат имтиҳонларини топширолмай синфда қолади деб шикоят қилибди. Қани ўша устози, мени эркатоимни, мени ўғлимни ёмонласа, мени кутиб турмайдими? Биз эру-хотин кечаси билан ухламай чиқдик ва эртага сен ҳам борасан мактабга мен ҳам бораман, ўша шикоят қиладиган устозига мен кимлигимни кўрсатиб қўяй деб келдим. Ойиси ҳам келган бўлса керак, мендан олдинроқ чунки у Эмиратга учиши керак эди.

Етакчи: — Ҳа, энди тушундим, ким тўғрисида гап булаётганини, Валижон ҳақида экан, юринг мен синф раҳбари билан сизни учраштириб қўяман.

Бошловчи: Ташкилотчи, Валижоннинг отаси бирга ўша синфга боришади, қарашса синфда Валижон йўқ.

Ота: — Қани ўғлим, э-е, бу нимаси? Ўғлим дарсда йўқ. Сиз нима қилиб ўтирибсиз, бундоқ тарбияга қарангда, шунга маош оласиз-ку.

Етакчи: — Тўхтанг, тўхтанг.

Ота: — (Ҳеч кимни гапига қулоқ солмай), боламни буларга ишонсам, болам йўқ, қаердан топаман ахир, — (бақриб-чақриб чиқиб кетди.)

IV

Бошловчи: — Ота боласи қидириб кетади, онаси Эмиратга учиб кетади, Валижон мактабни битирмай, гоҳ-гоҳ дарсларга қатнайдиган ўртоғи Солижонни олдига боради ва ўзи онаси молларини бозорга олиб борганда бир неча пачка портлайдиган олиб келган эди.

Икки ўртоқ учрашиб:

Валижон: — Солижон, Солижон нима қилиб юрибсан ўзи?

Солижон: — Э-э, сўрама, ўзиям зўр нарсa тайёрлаяпман, зўр нарсa.

Валижон: — Нима экан айтақол, айтақол.

Солижон: — Биласанми, орқа кўчадаги Эргаш аканинг ўғли уйланыпти.

Валижон: — Ҳа, биламан, нима эди.

Солижон: — Шу тўйда шунақа зўр портлатиш қилайлик, ҳамма ҳайрон қолсин.

Валижон: — Ахир бу зарар-ку милиция тутиб олса нима қиламиз, мана менда ҳам бир неча портилатиш пачкалари бор.

Солижон: Бўпти жуда яхши сен ҳам олиб келасан, иккаламизники анча бўлади, зўр бўлади.

Валижон: Маҳалламиз бўлса, ҳамма бизни таниса, қанақа бўларкин оғайни?

Солижон: — Танишса танишар, нимаси зарар, ҳамма қиялпти-ку, тўйхонадагилар ҳам «раҳмат» айтишса керак.

Валижон: — Қўй, оғайни, шни қилмасдан бошқа нарсa уйлаб топайлик.

Солижон: — Бор-бор йўлингдан қолма, портилаттин келмас, аралашма, кет, бор-бор кетавер.

Бошловчи: Шунда икки дўст тортишиб қолдилар ва бир-биридан тортиб олмоқчи бўлишади ва натижада шу вақтда портлаш юз беради.

Валижон: — Вой кўзим, кўзим ачишиб кетяпти, ёнаяпти, вой кўзим, - деб бақира бошлади, ҳеч нарсани кўрмай яна қаттиқроқ бақирди.

Довдираб қолган Солижон нима қилишини билмай қотиб қолди. Шу пайтда одамлар йиғилиб, нима гап эканлигини тушунишади ва маҳалла фуқароларидан бири тезда машинага ўтказиб тез ёрдам бериш мақсадида касалхонага олиб келишади, врачлар назоратга олишади ва тезда Валижоннинг кўзини операция қилиш кераклигини, ота-онасини тез топиб келишларини маслаҳатлашиб туришганда, отаси етиб келади, онаси йўқ, учиб кетган, отасига операция муракккаблигини айтишади ва тезда операция қилишади. Отаси касалхона йўлагида бир зум тўхтаб қолади, нима бўлди-а, нега бундай бўлди, деган хаёлда ўйланиб қолади. Онаси эса савдо-сотиқ билан овора, болага на отани, на онани, на мактабни таъсири бўлмай қолганлиги болани шу аҳволга олиб келди. Солижонни эса милиция ходимлари ушлаб,

айбдорлигини бўйнига қўйган ҳолда тергов ишлари бошланиб кетди, охири нима билан тугаши тергов органларига маълум.

Мана, кичкинагина саҳнамиздан кўрдингиз-ки, бир бола айбсиз айбдор бўлиб қолди. Бунга ким сабабчи, портловчи моддалар сотаётган атгорларми ёки ўз манфатини кўзлаган олиб сотарларми? Ёки ўз тирикчилигини ўйлаётган ўз фарзандини тарбиясига лаёқатсиз қараётган ота-оналарми ёки мактабми, ё бўлмаса, маҳалла оқсоқолими?

Бунинг ҳаммасига айбдор бу Валижоннинг отаси, боласини тергаш ўрнига, қилаётган ишлари тўғрилигини айтиб, тенгқурлари орасида боласини обрўсини кўтармоқчи бўлади, ҳеч кимни гапига қирмайди, онаси эса ҳамма вақт чет элда олди-соти билан овора, мана шулар болага панд берди.

Келинлар азизлар, шу ерда ўтирганлар барчамиз жамоат жам бўлиб, бирлашиб, ўсмир ёшларимизни номаъқбул йўлдан қайтарайлик, ўз вақтида ана шу муаммони ҳал этайлик. Валижонга ўхшаб кўзи шикастланмасин, Солижонга ўхшаб милицияга тушмасин, кейин аттанг деб қолмайлик.

ЁШЛАРГА МЕҲР-МУРУВВАТЛИ БЎЛАЙЛИК

*Ватанга нафи йўқ яшалган ҳар кун,
Инсон ҳаётида қолур бемазмун.*

Бизнинг мамлакатимизда ёшлар ҳақида ғамхўрлик қилиш оилада бола туғилишдан олдин бошланади. Бизда ёшлар тарбиясига фақат ота-онанинг шахсий сифатида қаралмайди. Бу умумхалқ, умумдавлат аҳамиятига эга бўлган ўта муҳим, жуда ҳам зарур ва бошқа ҳар қандай вазифага нисбатан бебаҳо ишдир. Ёш авлод тарбиясида чегара йўқ.

Бизнинг мамлакатимизда ота-онасидан бевақт жудо бўлган боқувчисиз қолган ёш норасидалар ҳаёт кемасидан четта улоқтириб ташланмайди, хор-зор бўлмайди.

Ҳукуматимиз ота-онасиз қолганларни ўз қарамоғига олади, уларнинг пешонасини силайди, беками кўст ўсишларини, диллари ранжимаслиги учун ихтиёрида бор бўлган ҳамма ва ҳар қандай яхшиликларни ундайлардан аямайди.

Ёшларнинг келажagini белгилаб беришда умумий таълим мактаблари сингари меҳрибонлик уйлари ҳам катта ўрин

тутишлигини Тошкент шаҳридаги 22-Меҳрибонлик уйида кўриш мумкин. Болаларнинг бемалол униб-ўсишлари, илм олишлари, тарбияланишлари учун бу ерда ҳамма шарт шароитлар яратилган. Тарбияланаётган 230 боладан бирортасининг ҳам на ейиш ичишдан, на кийинишдан камчилиги бор. Болалар истиқомат қиладиган хоналар беками кўст жиҳозланган. Ҳар бир хонада янги замонавий мебеллар, радио ва телевизорлар, магнитофон, китоб жавонлари мавжуд. Турли-туман гуллар хона кўркига кўрк бағишлайди. Электр, табиий газ, иссиқ суви бор бўлган ётоқхоналар болаларни беташвиш яшашлари, соғлом ва бақувват кишилар бўлиб етишувларини таъминлаш учун хизмат қилмоқда.

Бу ерда болаларнинг ўз устларида мустақил ишлашлари, билим олишлари учун кутубхона эшиги ҳамиша очиқ. Ҳафта ва куннинг (доимий аъзолари учун) истаган болалар ундан бемалол фойдаланадилар.

Меҳрибонлик уйида бирон бир байрам, муҳим тарихий сана, тантана билан нишонланадиган кун йўқки, ўша куни оталиқ ташкилотларининг вакиллари келиб болалар уйи тарбияланувчиларини табриклаб, кўнглини кўтариб, аҳволлари билан танишиб, совға-саломлар топшириб кетишади. Болаларнинг қувончи ўша кунларда ичига сигмайди, шодликдан ҳаттоки кўз ёш килиб олишади.

Бизнинг қўлимизда қачонлардир таълим-тарбия олган ва ҳозирги вақтда эса ҳаётда ўз ўрнини топиб олган ёшлар ўзлари учун муқаддас даргоҳ бўлиб хизмат қилган болалар уйини, тарбиячи педагоглари унутганлари йўқ. Тез-тез хат ёзишиб туришади, учрашувларимизда, байрамларда иштирок этишади, ишларидаги муваффақиятлар, келажакдаги режалари ҳақида сўзлашади. Уларнинг ҳаммаси бугунги кунда меҳрибонлик уйида таълим-тарбия олаётган ёш мурғакларга қалбида миннатдорчилик ҳис-туйғуларини оширади, келажакка бўлган ишончларини мустаҳкамлайди.

Болаларнинг қалбларидан отилиб чиққан дил сўзларидан ҳам билишимиз мумкин.

«Мен учун энг севимли иш — бу китоб ўқишдир. Мен китобни эрмак учун, вақт ўтказиш учун ўқимайман. Китобни мен билим манбаи, кураш қуроли, ақл шамчироғи, китоб мен учун шундай бир қадрдон дўст, доно маслаҳатчи ва ҳаётдаги йўлдошдирки, ўқиш орқасида энг катта бойлик — билимга эга бўлдим менга оқни қорадан, яхшини ёмондан фарқлаб олишимга ёрдам берди. Тарихда мен тугилиб ўсаётган, таълим-тарбия олаётган, мен сингари

минглаб, ёшларни авайлаб-асраб, пешонасини силаб, оқ ювиб—оқ тараётган, кабиларнинг чексиз бахти шундаки, отасизларга — оталик, онасизларга — оналик қилаётган жонажон Ватанимга, меҳрибон халқимга абадий таъзим қиламан! Мен ўзимни умримнинг охиригача улар хизматида деб биламан!»

Ота—онасиз болаларга жигаргўшалик қилувчи, хорлик—зорликни билдирмасдан парваришловчи, боқувчисидан маҳрум бўлиб қолганларга дўсти-паноҳ бўлувчи жонажон Ватаним, доно ва ғамхўр мен кабиларни азизлаган, вояга етказган халқим, Ватанимга бутун ақл – идроким, меҳнатим, куч-ғайратимни ўн карра, юз карра бағишлаганим бўлсин.

Кишини ҳаяжонга солувчи бу сўзларни меҳрибонлик уйининг тарбияланувчиларидан Ҳамид Ҳусанов, Зуҳра Норқуловалар ёзган. Бу – ёш авлодга кўрсатилаётган ғамхўрликка қарата айтилган миннатдорчилик сўзлар, қалб даъватидир, меҳрибонлик уйларида кўрсатилаётган ғамхўрлик беқиёсдир, чунки ота-онали оилаларда ҳам бунчалик шароитлар йўқдир, лекин бу фарзандларимизга ҳамма нарса етарли бўлса-да, бир нарса ҳамма вақт етишмайди, яъни ота-она меҳри, айниқса она меҳридир. Меҳрибонлик уйларида ота-оналарини кутиб, кўзларига ёш олган фарзандларимизга Сиз азиз онажонлар нима дейсиз?

Бу фарзандлар келгусида ўқиб-улгайиб Ватанимиз учун астойдил меҳнат қиладиган, чет элларга бориб ўқийдиган, меҳрли мурувватли бўлиб келишларига астойдил ишонамиз шунда кўксига уриб баъзи ота-оналар бу менинг фарзандим-ку, деганларида фарзандлар нима дейишаркин-а?

МУНДАРИЖА:

I УМР ДАФТАРИДАН БИР САҲИФА:

Болалик ва ўсмирлик йилларим	2-5
Халқ таълими тизимида	5-9
Эҳтиром	9-18
Вафодор ёр, содиқ дўст	18-21
Самара	21-22

II ФАРЗАНДИМ - АСАЛ ҚАНДИМ:

Азиз фарзандларимга	23-24
---------------------	-------

III ДИЛ ИЗҲОРЛАРИ:

Солиҳ ЕҚУБОВ. Умр мазмуни	25-27
Шукур ДАДАШ. Ҳожатбарор инсон	27-28
Маҳкам ГАДОЙБОВ. Серғайрат раҳбар	28-29
Ўткир ФАЙЗИЕВ. Касбга меҳр	29-30
Гулнора ҚУЧҚОРОВА. Туғма маорифчи	30-32
Тулқин ХАЙДАРОВ. Тиниб-тинчимас раҳбар	32-33
Минаввар Қамаритдинова.	
Устоз доимо устоз бўлиб қолаверади	33-34

IV Оила аъзолари ва иш фаолиятида дўстлар билан тушган суратлар

35-50

V ИЖОД НАМУНАЛАРИ:

Оқ дастурхон	51-58
Умрнинг гул фасли	58-63
Катта қилиб кўрсатадиган ойна	63-66
Тарбия оиладан бошланади	66-71
Ибрат	71-72
Эртак эмас бу сўзлар	72-73
Тарбия фақат мактабнинг ишими?	74-76
Яхши тарбия-оила қувончи	76-78
Ибрат юлдузи	78-80
Сиз қонунни биласизми?	80-83
Садоқатни кўзлари нега ёшланди	83-85
Беллашувга саволлар	85-86
Ўзбекистон келажаги ёшлар қўлидадир	87-92
Аёл қалби	92-96
Мен нега сигарета чакмадим	97-100
Тўқликдан чиқар шўҳлик	100-102
Аёлингни асрагин элим	102-105
Кўнгил нималар истамайди	105-107
Она қалби	108-110
Инсон одоби билан гўзал	110-112
Ким айбдор?	112-117
Ёшларга меҳр-мурувватли бўлайлик	117-119